

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA PEDAGOGIKO IN ANDRAGOGIKO

DIPLOMSKO DELO

UGOTAVLJANJE POTREB PO IZOBRAŽEVANJU
ODRASLIH V ŽALCU V LETIH OD 1846 DO 1960

ŽALEC, 2011

NEŽA KOČEVAR

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA PEDAGOGIKO IN ANDRAGOGIKO

DIPLOMSKO DELO

UGOTAVLJANJE POTREB PO IZOBRAŽEVANJU
ODRASLIH V ŽALCU V LETIH OD 1846 DO 1960

Študijski program:
pedagogika – andragoška smer

Mentorica: doc. dr. Monika Govekar Okoliš

NEŽA KOČEVAR

ŽALEC, 2011

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici doc. dr. Moniki Govekar Okoliš za spodbude, kritično spremljanje in strokovno pomoč pri nastajanju diplomskega dela.

Zahvaljujem se staršem za vso podporo pri študiju.

Zahvala gre tudi Mihi za potrpežljivo navzočnost, spodbude in podporo.

POVZETEK

Naslov diplomskega dela: UGOTAVLJANJE POTREB PO IZOBRAŽEVANJU ODRASLIH V ŽALCU V LETIH OD 1846 DO 1960

Diplomsko delo se osredotoča na ugotavljanje potreb po izobraževanju odraslih v Žalcu v letih od 1846 do 1960. V prvem delu bomo predstavili nekatere opredelitve izobraževanja odraslih ter vrste, oblike, metode in potrebe izobraževanja odraslih. Te opredelitve bomo uporabili v drugem, raziskovalnem delu, kjer bomo podrobneje analizirali nekatere izobraževalne institucije in druge izobraževalne dejavnosti. Našo analizo bomo zaradi lažje primerjave in večje preglednosti razdelili na tri obdobja, in sicer obdobje od leta 1846 do prve svetovne vojne (1914), obdobje med svetovnima vojnama (1918-1941) ter obdobje po drugi svetovni vojni (1945) do leta 1960. Na koncu bomo obdobja med seboj primerjali glede na vrste, oblike, metode in potrebe izobraževanja odraslih, ki so prevladovali v posameznem obdobju. Končni cilj diplomskega dela je ugotoviti, če in kako so se potrebe po izobraževanju odraslih v Žalcu, v omenjenem obdobju spreminjale.

Ključne besede: izobraževanje odraslih, vrste izobraževanja odraslih, oblike izobraževanja odraslih, metode izobraževanja odraslih, potrebe izobraževanja odraslih, zgodovina izobraževanja odraslih v Žalcu.

ABSTRACT

Title: EXAMINATION OF ADULT EDUCATION NEEDS IN ŽALEC FROM 1846 TO 1960

The thesis examines adult education needs in Žalec from 1846 to 1960. The first part of the thesis focuses on some of the definitions of adult education and deals with different adult education types, forms, methods and needs. The first part of the thesis is the basis for the practical part in which several adult education institutions and other education activities are analysed. For an easier comparison and a better overview the analysis is divided into three time periods. The first period analysed is from 1846 to the First World War (1914), the second period comprises the time between the First and the Second World War (1918 – 1941) and the last period analysed is from 1945 to 1960. The analysis focuses on the comparison of adult education types, forms, methods and needs that prevailed in these time periods. The main goal of the thesis is to examine whether and in what ways adult education needs in Žalec changed through those time periods.

Key words: adult education, adult education types, adult education forms, adult education methods, adult education needs, history of adult education in Žalec.

KAZALO VSEBINE

POVZETEK	I
ABSTRACT	II
1. UVOD	1
1.1. PODROČJE PREUČEVANJA IN OPREDELITEV IZBRANE TEME	1
1.2. NAMEN IN CILJI DIPLOMSKEGA DELA	2
1.3. RAZISKOVALNA VPRAŠANJA.....	3
1.4. METODOLOGIJA	4
2. TEORETIČNI DEL - OPREDELITEV POJMOV	5
2.1. IZOBRAŽEVANJE ODRASLIH.....	5
2.2. VRSTE IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH.....	7
2.3. OBLIKE IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH.....	15
2.4. METODE IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH	21
2.5. POTREBE PO IZOBRAŽEVANJU ODRASLIH	26
2.5.1. Opredelitev potreb po izobraževanju	29
2.5.2. Preučevanje splošnih potreb po izobraževanju.....	33
2.5.3. Preučevanje potreb po kulturnem izobraževanju	34
2.5.4. Preučevanje potreb po državljanski vzgoji	35
2.5.5. Preučevanje potreb po izobraževanju za delo	36
3. RAZISKOVALNI DEL	38
3.1. METODOLOGIJA.....	38
3.1.1. Opredelitev raziskovalnega problema.....	38
3.1.2. Namen in cilji raziskave	38
3.1.3. Raziskovalna vprašanja	39
3.1.4. Raziskovalne predpostavke	40
3.1.5. Metoda dela in postopki zbiranja podatkov	41
3.2. ZGODOVINSKI PREGLED MESTA ŽALEC.....	42

3.3. IZOBRAŽEVANJE ODRASLIH V ŽALCU PRED PRVO SVETOVNO VOJNO (1846-1914)	45
3.3.1. Kulturna društva	45
3.3.2. Športna društva	47
3.4. IZOBRAŽEVANJE ODRASLIH V ŽALCU MED OBEMA SVETOVNIMA VOJNAMA (1918-1941)	47
3.4.1. Kulturna društva	47
3.4.2. Športna društva	47
3.4.3. Druga društva	48
3.5. IZOBRAŽEVANJE ODRASLIH V ŽALCU PO DRUGI SVETOVNI VOJNI (1945-1960)	49
3.5.1. Kulturna društva	49
3.5.2. Športna društva	50
3.5.3. Druga društva	50
3.5.4. Knjižnica Žalec	50
3.5.5. Tečajji, seminarji in drugo izobraževanje	51
3.5.6. Delavska univerza Žalec	52
3.6. ANALIZA IZOBRAŽEVALNIH INSTITUCIJ IN DRUGIH IZOBRAŽEVALNIH DEJAVNOSTI V ŽALCU PRED LETOM 1914	53
3.6.1. Narodna čitalnica	53
3.6.2. II. slovenski tabor	58
3.6.3. Obrtno nadaljevalna šola	62
3.6.4. Telovadno društvo Sokol	65
3.6.5. Prostovoljno gasilsko društvo	70
3.6.6. Društvo za olepšanje trga Žalec	76
3.6.7. Hmeljarsko društvo Žalec	79
3.6.8. Primerjava izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti v obdobju pred prvo svetovno vojno (1846-1914)	84

3.7. ANALIZA IZOBRAŽEVALNIH INSTITUCIJ IN DRUGIH IZOBRAŽEVALNIH DEJAVNOSTI V ŽALCU MED OBEMA SVETOVNIMA VOJNAMA (1918-1941)	87
3.7.1. Obrtno nadaljevalna šola	87
3.7.2. Telovadno društvo Sokol	90
3.7.3. Hmeljarsko društvo Žalec	95
3.7.4. Prostovoljno gasilsko društvo Žalec	97
3.7.5. Društvo za olepšanje trga Žalec	100
3.7.6. Primerjava izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti v obdobju med obema svetovnima vojnama (1918-1941)	102
3.8. ANALIZA IZOBRAŽEVALNIH INSTITUCIJ IN DRUGIH IZOBRAŽEVALNIH DEJAVNOSTI V ŽALCU PO DRUGI SVETOVNI VOJNI DO LETA 1960	105
3.8.1. Vajenska šola	105
3.8.2. Hmeljarska šola v Vrbju	107
3.8.3. Kmetijsko gospodarska šola	110
3.8.4. Fizkulturno društvo Žalec	112
3.8.5. Prostovoljno gasilsko društvo Žalec	114
3.8.6. Turistično in olepševalno društvo Žalec	115
3.8.7. Primerjava izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti v obdobju po drugi svetovni vojni do 1960	117
3.9. PRIMERJAVA IZOBRAŽEVALNIH INSTITUCIJ IN DRUGIH IZOBRAŽEVALNIH DEJAVNOSTI V TREH OBDOBJIH (1846-1914, 1918-1941, 1945-1960)	119
3.9.1. Sklepne ugotovitve	126
ZAKLJUČEK	128
LITERATURA	131

1. UVOD

1.1. *PODROČJE PREUČEVANJA IN OPREDELITEV IZBRANE TEME*

Odrasli so se skozi celotno zgodovino učili ob različnih situacijah in na različne načine. V diplomskem delu bomo prikazali razvoj izobraževanja odraslih v Žalcu v letih od 1846 do 1960.

Najprej se bomo v teoretičnem delu osredotočili na osnovne pojme izobraževanja odraslih, kjer bomo spoznali različne opredelitve le-tega. Nato bomo opredelili vrste, oblike in metode izobraževanja odraslih ter potrebe po izobraževanju odraslih. Te opredelitve nam bodo služile kot podlaga pri raziskovalnem delu diplomskega dela.

V raziskovalnem delu bomo najprej prikazali pregled zgodovine mesta Žalec, v katerem bomo na kratko predstavili, kako se je Žalec razvijal najprej kot trg in kasneje kot mesto. Zgodovinskemu pregledu bo sledila predstavitev nekaterih izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti, podatke o njih pa smo poiskali v arhivskih in drugih zgodovinskih virih. Zaradi večje preglednosti bomo analizo izobraževalnih dejavnosti razdelili v tri obdobja, in sicer obdobje od leta 1846 do prve svetovne vojne (1914), obdobje med obema svetovnima vojnama (1918-1941) in obdobje po drugi svetovni vojni (1945) do leta 1960. Za tovrstno delitev smo se odločili tudi zaradi primerjave izobraževalnih dejavnosti. V vsakem obdobju bomo opredelili in analizirali izbrane izobraževalne institucije in druge izobraževalne dejavnosti v Žalcu. Pri tem bomo upoštevali in izhajali iz teoretičnega dela, torej opredelitev vrst, oblik, metod in potreb izobraževanja odraslih.

Na osnovi pridobljenih rezultatov analize bomo vsako obdobje zaključili s povzetkom skupnih značilnosti. Na koncu bomo vse povzetke združili v primerjavo, v kateri bomo na podlagi pregledane dokumentacije in razpoložljivih virov prikazali, kakšne so bile potrebe po izobraževanju odraslih v Žalcu v letih od 1846 do 1960 in kako so se le-te spreminjale skozi čas.

1.2. NAMEN IN CILJI DIPLOMSKEGA DELA

Diplomsko delo je sestavljeno iz teoretičnega in raziskovalnega dela.

Teoretični del zajema poglavje, v katerem bomo najprej predstavili različne opredelitve izobraževanja odraslih, temu pa dodali še poglavja o opredelitvi vrst, oblik in metod izobraževanja odraslih ter poglavje o potrebah po izobraževanju odraslih. Vseh opredelitev je s stališča avtorjev veliko, zato smo izbrali nekaj prevladujočih. Te opredelitve nam bodo služile kot teoretična podlaga za zgodovinsko analizo v raziskovalnem delu.

V raziskovalnem delu bomo opredelili in analizirali podatke o nekaterih izobraževalnih institucijah in drugih dejavnostih, ki smo jih našli v zgodovinskih virih. Z analizo, ki jo bomo prav tako razdelili na tri že omenjena obdobja (1846-1914, 1918-1941, 1945-1960), želimo ugotoviti kakšne so bile vrste, oblike, metode in potrebe po izobraževanju odraslih v Žalcu v letih od 1846 do 1960.

Namen in cilj diplomskega dela je kontinuirano in primerjalno skozi čas (1846-1960) prikazati zgodovino izobraževanja odraslih v Žalcu v omenjenih treh obdobjih.

Z diplomskim delom želimo:

- osvetliti področje izobraževanja odraslih v Žalcu;
- odkriti okoliščine za nastanek posameznih izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti za odrasle v Žalcu;
- odkriti in utemeljiti, v kakšnih vrstah, oblikah in metodah je potekalo izobraževanje odraslih v posameznih obdobjih;
- ugotoviti potrebe po izobraževanju odraslih v Žalcu v določenih zgodovinskih obdobjih;
- primerjalno ugotoviti, kakšne so bile vrste, oblike in metode izobraževanja odraslih;
- primerjalno ugotoviti, kako so se potrebe po izobraževanju odraslih v Žalcu spreminjale skozi posamezna obdobja.

1.3. RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

V teoretičnem delu diplomskega dela smo si zastavili naslednja raziskovalna vprašanja:

- Kaj je izobraževanje odraslih?
- Katere vrste, oblike in metode izobraževanja odraslih poznamo?
- Kako ugotavljamo potrebe po izobraževanju odraslih?

Raziskovalni del smo delili na tri tematske sklope:

- a) Opis zgodovine razvoja mesta Žalec s posameznimi izobraževalnimi institucijami.
- b) Analiza posameznih izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti v treh zgodovinskih obdobjih (1846-1914, 1918-1941, 1945-1960). Znotraj vsakega obdobja smo analizirali vrste, oblike, metode in potrebe po izobraževanju odraslih.
- c) Primerjava izobraževanja odraslih v Žalcu po obdobjih in ugotovitve. V tem sklopu bomo po obdobjih primerjali vrste, oblike, metode in potrebe po izobraževanju odraslih.

Znotraj raziskovalnega dela smo si zastavili naslednja raziskovalna vprašanja:

- Kakšna je zgodovina mesta Žalec?
- Katere izobraževalne institucije in druge izobraževalne dejavnosti so obstajale v Žalcu v omenjenih obdobjih (1846-1914, 1918-1941, 1945-1960)?
- Kakšne so bile vrste, oblike, metode in potrebe po izobraževanju odraslih v Žalcu pred prvo svetovno vojno (1846-1914)?
- Kakšne so bile vrste, oblike, metode in potrebe po izobraževanju odraslih v Žalcu med obema svetovnima vojnama (1918-1941)?
- Kakšne so bile vrste, oblike, metode in potrebe po izobraževanju odraslih v Žalcu po drugi svetovni vojni (1945-1960)?
- Kaj ugotovimo iz primerjave vrst, oblik, metod in potreb po izobraževanju odraslih v Žalcu skozi vsa tri obdobja?

1.4. METODOLOGIJA

V raziskavi zgodovinsko prikažemo in analiziramo izobraževalne institucije in druge dejavnosti v Žalcu, zato je raziskava zgodovinska in teoretična.

V prvem, teoretičnem delu smo uporabili deskriptivno metodo. Gre za opis različnih opredelitev izobraževanja odraslih, vrst, oblik in metod ter potreb izobraževanja odraslih, pri čemer smo uporabljali različne primarne in sekundarne vire.

V raziskovalnem delu smo prikazali in analizirali izobraževalne institucije in druge izobraževalne dejavnosti v Žalcu v letih od 1846 do 1960. Gre za zgodovinsko raziskavo. Uporabili smo deskriptivno metodo za pridobivanje, analizo in interpretacijo podatkov. Uporabljali smo različne primarne in sekundarne zgodovinske vire (literaturo, časopise in arhivsko gradivo).

Pri iskanju literature za diplomsko delo smo uporabljali knjižnični informacijski sistem COBISS, podatke pa poiskali tudi na spletu, v Arhivu Slovenije, v Zgodovinskem arhivu Celje, v knjižnici Celje, v knjižnici Žalec, v knjižnici Andragoškega centra Slovenije in v knjižnici hmeljarskega inštituta Žalec.

2. TEORETIČNI DEL - OPREDELITEV POJMOV

2.1. IZOBRAŽEVANJE ODRASLIH

V andragoški teoriji se srečujemo z različnimi opredelitvami izobraževanja odraslih. Naj omenimo samo nekaj najbolj uveljavljenih opredelitev, ki pa so se skozi čas tudi spreminjale.

Že Unescova definicija iz leta 1976 označuje izraz izobraževanje odraslih kot »celoto organiziranih izobraževalnih procesov katere koli vsebine, stopnje in uporabljenih metod, bodisi formalno ali drugačno bodisi da nadaljuje ali nadomešča začetno izobraževanje v šolah, kolidžih in univerzah, z oblikami usposabljanja vred. V teh procesih osebe, ki jih v posameznih družbah štejejo za odrasle, razvijajo svoje zmožnosti, bogatijo znanje, izboljšujejo ali spreminjajo svojo strokovno in poklicno usposobljenost, stališča in vedenje, da bi se lahko polnovredno osebno razvijale in sodelovale pri oblikovanju uravnoveženega neodvisnega socialnega, gospodarskega in kulturnega razvoja.« (Jelenc 1991, str. 36).

Izobraževanje odraslih je prevedeno iz angleškega izraza "adult education", vendar angleški jezik razlikuje pojma izobraževanje (education) in usposabljanje (training).

»Izobraževanje (education) označuje dejavnosti, ki so usmerjene k razvijanju znanja in moralnih vrednot ter razumevanju vseh področij življenja. Smoter izobraževanja je zagotoviti mladim ljudem in odraslim podlago za razumevanje tradicij in idej, ki vplivajo na družbo, v kateri živijo, njihovo kulturo in druge kulture ter naravne zakone, in da bi si pridobili jezikovne in druge spretnosti, ki so potrebne za razumevanje.« (Jelenc 1991, str. 17).

»Usposabljanje (training) je sistematično razvijanje znanja, vedenja in spretnosti, ki jih mora obvladati posameznik, da bi lahko ustrezno opravljal določeno nalogo.« (Prav tam, str. 17).

Po prevladujoči opredelitvi je usposabljanje ožji pojem, izobraževanje pa širši in izjema tudi usposabljanje. Druga opredelitev pa iz izobraževanja izloča usposabljanje, še posebej poklicno usposabljanje (prav tam).

Tako ima izraz izobraževanje odraslih dva temeljna pomena. Po širšem pojmovanju je to proces, v katerem osebe, ki so končale začetni cikel izobraževanja v celoti vseživljenjskega izobraževanja, zavestno začnejo kakršne koli sosledične in organizirane dejavnosti, s katerimi želijo spremeniti svojo informiranost, znanje in razumevanje ali pa spretnosti, veljavo in stališča. V ožjem pomenu je izraz izobraževanje odraslih proces, v katerem osebe, ki so končale cikel začetnega izobraževanja v celoti vseživljenjskega izobraževanja, začnejo sosledične in organizirane dejavnosti, ki niso usmerjene k pridobitvi poklica (Jelenc 1991, str. 17).

Habsburška deklaracija, ki je bila sprejeta leta 1997, opredeli izobraževanje odraslih kot celoten spekter nenehnih učnih procesov, v katerih ljudje, ki jih družba priznava kot odrasle, razvijajo svoje zmožnosti, si bogatijo znanje in izpopolnjujejo tehniške ali strokovne sposobnosti, da bi tako zadostili svojim potrebam oziroma potrebam družb, v katerih živijo. Izobraževanje odraslih postaja več kot le pravica, je posledica vpliva dejavnega državljanstva in pogoj za pravo sodelovanje v družbi. Pospešuje ekološko obnovljiv razvoj, demokracijo, pravičnost, enakopravnost med spoloma in znanstveni, družbeni in gospodarski razvoj (Habsburška deklaracija o učenju odraslih 1997, str. 2).

Jelenc v »ABC izobraževanja odraslih« opredeli izobraževanje odraslih kot tisto, ki se začne takoj, ko se posameznik po prekinitvi začetnega izobraževanja ali po začetnem izobraževanju znova kakor koli včleni v izobraževanje. Pri tem pa upoštevamo le tisto izobraževanje, ki je namerno in organizirano. Izobraževanje odraslih omogoča pridobivanje višjih stopenj izobrazbe in vseh vrst usposabljanja in izpopolnjevanja znanja za življenje in delo ter za nadaljnje razvijanje človekove osebnosti (Jelenc 1996, str. 13).

Ličnova opredeli izobraževanje odraslih kot vse tiste dejavnosti, v katerih sodelujejo odrasli z namenom, da bi si pridobili znanje, spretnosti, oblikovali stališča in vrednote. Izobraževanje odraslih torej zajema vse tiste situacije, ki namerno vpeljejo spremembe in oblikujejo procese učenja, javno ali zasebno. Zajema pa tudi vsa priložnostno učenje, ki poteka v različnih okoliščinah časovnih in prostorskih okoliščinah (Ličen 2009, str. 17).

V sodobnem času hitrih sprememb pa pri opredelitvi izobraževanja odraslih ne zajemamo zgolj organizirane izobraževalne dejavnosti, temveč tudi vso ostalo učenje. Besedna zveza izobraževanje odraslih tako po mnenju Ličnove zajema dve razsežnosti. Prva zajema procese izobraževanja odraslih in razmerja v izobraževalnih dejavnostih, mrežo in vrste organizacij, ki opravljajo dejavnost, cilje dejavnosti in jih označujejo kot intencionalno in organizirano dejavnost. Druga razsežnost pa zajema učenje v odraslosti, ki se dogaja v vsakdanjem življenju ob spremembah. To vrsto učenja imenujemo priložnostno učenje (Ličen 2009, str. 18).

Tako danes govorimo o vseživljenjskem učenju, saj je učenje širši pojem od izobraževanja, ki je le ena od možnosti za izpeljavo učenja. Pri poimenovanju se odločamo za uporabo izraza izobraževanje, ko gre za bolj formalizirano dejavnost, za uporabo izraza učenje pa tedaj, ko gre za manj formalizirano dejavnost (Jelenc 2008, str. 13).

2.2. VRSTE IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH

Krajnčeva leta 1979 v knjigi »Izobraževanje ob delu« klasificira vrste izobraževanja odraslih glede na različne kriterije:

- glede na to, kdo je subjekt vodenja:
 - samoizobraževanje
 - usmerjeno ali vodeno samoizobraževanje
 - neformalno izobraževanje odraslih
 - formalno izobraževanje odraslih
- glede na kontakt med učiteljem in učencem:
 - posredno izobraževanje odraslih
 - neposredno izobraževanje odraslih
- glede na vsebino:
 - kompenzacijsko izobraževanje odraslih
 - inovacijsko izobraževanje odraslih
 - splošno izobraževanje odraslih
 - strokovno izobraževanje odraslih
 - družbeno izobraževanje odraslih

- po kriteriju izobrazbene poti in izobrazbenega statusa:
 - formativno izobraževanje odraslih
 - informativno izobraževanje odraslih
- kot posebno vrsto izobraževanje odraslih pa obravnava še:
 - dopolnilno izobraževanje odraslih (Krajnc 1979a, str. 70).

Na osnovi omenjene klasifikacije bomo v nadaljevanju predstavili vrste izobraževanja odraslih in ob vsaki dodali še opredelitve drugih avtorjev.

Samoizobraževanje

Samoizobraževanje je proces pridobivanja znanj, spretnosti in navad, v katerem učenec v celoti obvlada učni proces. Postavlja si cilje izobraževanja, načrtuje in opravi vso organizacijo ter sam opravi tudi evalvacijo naučenega (Krajnc 1979a, str. 70).

Pri samoizobraževanju je učenec prepuščen sebi. Svoje s samoizobraževanjem pridobljeno znanje običajno preveri kar v praksi. Ker pa pri tem nima nekega nadzora in vrednotenja pridobljenega znanja, so rezultati samoizobraževanja velikokrat negotovi in nejasni (prav tam, str. 71).

Samoizobraževanje ni omejeno na posameznika, temveč ga lahko izvaja tudi skupina, ki prav tako sama načrtuje, izpelje in ovrednoti svoje učenje (Jelenc 2008, str. 12).

Usmerjeno ali vodeno samoizobraževanje

Pri usmerjenem ali vodenem samoizobraževanju, ki ima pri nas začetke v osemdesetih letih 20. stoletja, celotna organizacija učenja ni prepuščena učečemu, temveč del procesa poteka pod vodstvom dopisne šole. V dopisni šoli si učenec zastavi globalni cilj, ki ga želi doseči, ustanova pa mu s planiranjem in programiranjem olajša pot do njega. Vendar pa pomoč ustanove ne vpliva na organizacijo lastnega izobraževanja in realizacijo planiranega izobraževanja (Krajnc 1979a, str. 75).

Usmerjeno izobraževanje se je razvilo, kot omenja Krajnčeva, da bi izpopolnilo tiste faze samoizobraževanja, ki so najbolj zahtevne, najbolj kritične in tiste, ki ne

dovoljujejo, da bi se to učenje razvilo v bolj množične oblike učenja odraslih tudi za zadovoljevanje širših družbenih potreb po izobraževanju (Krajnc 1979a, str. 75).

Izkazalo pa se je, da je usmerjeno samoizobraževanje:

- bolj učinkovito od samoizobraževanja;
- mogoče uporabljati množično, saj je zavestna kontrola učenja manjša;
- boljše za zadovoljitev širših družbenih interesov;
- bolj ekonomično kot ostale oblike izobraževanja odraslih (prav tam, str. 76).

Neformalno izobraževanje odraslih

Pojem neformalno izobraževanje je leta 1968 vpeljal Philip Coombs s sodelavci in ga opredelil kot vsako organizirano dejavnost znotraj vpeljanega formalnega sistema - pri tem ni pomembno ali deluje samostojno ali kot pomemben del širše dejavnosti, ki je namenjena izbranim učencem in zadovoljuje določene učne smotre (Jelenc 1992, str. 6).

Unesco leta 1979, kot omenja Jelenc, za opredeljevanje neformalnega izobraževanja uporabi dve možni razlagi. Po prvi je neformalno izobraževanje pojmovano kot sosledično organizirano izobraževanje odraslih, ki ni namenjeno pridobivanju formalnega dokazila, temveč zadovoljitvi interesov ali potreb odraslega. Druga razlaga pa je nenamerno učenje. Sam učni proces se v strukturi razlikuje od strukturiranega razrednega učnega procesa, kjer je učeča se skupina pod vodstvom učitelja, ki je odgovoren za izobraževanje učencev (Jelenc 1991, str. 46).

Kleis meni, da neformalno izobraževanje odraslih poteka zunaj tradicionalnega šolanja, pri tem pa udeleženci v izobraževalnem procesu gibljivo izbirajo vsebine, medije, časovne enote, vpisna merila, osebje, sredstva in druge sistemske sestavine ter jih prilagajajo izbranim udeležencem, populacijam in okoliščinam. Z zmanjšanjem sistemskih ovir se čim bolj poveča uspešnost učenja v skladu s postavljenimi smotri (Kleis v Jelenc 1994a, str. 56).

Jelenc opredeli neformalno izobraževanje kot tisto, ki "ni namenjeno pridobivanju formalnega izkaza kot so spričevalo, diploma, javno priznana stopnja izobrazbe ali

usposobljenosti, temveč zadovoljitvi drugih izobraževalnih potreb in/ali interesov odraslega udeleženca izobraževanja." (Jelenc 2000, str. 84).

Glede na opredelitve lahko rečemo, da je neformalno izobraževanje tisto izobraževanje, ki ne poteka organizirano znotraj formalnega šolskega sistema in ga srečamo v raznih oblikah izvenšolskih izobraževanj odraslih, kot so na primer samoizobraževanje, e-izobraževanje, izobraževanje v raznih interesnih skupinah idr. (Krajnc 1979a, str. 77).

Glede na namen izobraževanja, delimo neformalno izobraževanje na:

- *Neformalno splošno izobraževanje*, v katerega uvrščamo izobraževanje za lastni ali osebni razvoj (splošno izobraževanje o umetnosti, zgodovini, filozofiji ipd.), izobraževanje za družbene vloge in izobraževanje za družbeno blaginjo.
- *Neformalno izobraževanje za poklic ali poklicno delo*, v katerega uvrščamo uvajanje ali privajanje na delo ali drugo usposabljanje za opravljanje delovnih ali poklicnih nalog ali funkcij (usposabljanje) ter izpopolnjevanje (razširjanje, poglobljanje, posodabljanje, prilagajanje itd.) poprejšnje formalne izobrazbe ali drugače pridobljenega znanja (Jelenc 1994b, str. 49).

Jelenc meni, da bi glede na vsebino izobraževanje moralo zadovoljevati tri področja potreb:

- za delo
- za družbenopolitično delovanje oziroma samoupravljanje
- za druge osebne potrebe posameznika.

Poudari tudi, da je lahko neformalno izobraževanje odraslih uspešno in učinkovito le takrat, ko enako zadovoljuje vse tri skupine potreb (Jelenc 1982, str. 192-193).

Drofenikova opredeljuje splošni izraz neformalno izobraževanje in meni, da neformalno izobraževanje ni namenjeno pridobivanju poklicnega znanja. Ljudje se za tovrstno izobraževanje odločajo na osnovi lastnih osebnih potreb zajema pa: izobraževanje za individualne potrebe v umetnosti, v zgodovini, v filozofiji, za prosti čas, za družbene vloge (v družini, prostovoljnih in drugih organizacijah), za družbeno

blaginjo (za mir, temeljne demokratične vrednote, varstvo okolja, zdravja) (Drofenik 1999, str. 28).

Kot lahko razberemo iz vseh navedenih opredelitev, je glavna značilnost neformalnega izobraževanja, da ne poteka znotraj tradicionalnega izobraževanja, vpetega v šolski sistem. To ugotovitev bomo upoštevali tudi pri raziskovalnem zgodovinskem delu diplomskega dela.

Formalno izobraževanje odraslih

Tudi pri formalnem izobraževanju odraslih se srečamo z različnimi opredelitvami in definicijami.

Unescova definicija formalnega izobraževanja odraslih iz leta 1979 pravi, da se le-to izvaja v formalnih izobraževalnih institucijah, to je izobraževanje v osnovnih in srednjih šolah ter na fakultetah. Omogoča pridobitev formalne izobrazbe, ki jo dokazujemo z različnimi spričevali (Gomezelj Omerzel in Trunk Širca 2006, str. 2).

Krajnčeva leta 1979 opredeli formalno izobraževanje odraslih kot tiste vrste učenja ljudi, ki so organizirane v obliki šolskega dela, pouka za odrasle. Učitelj in učenci so v neposrednem osebni stiku. Velikega pomena je vnaprej določeno število učnih ur, učiteljevo podajanje snovi in razlaga. Pouk za odrasle je lahko organiziran v okviru oddelkov za odrasle v rednih šolah ali pa v okviru posebnih šol za odrasle, ko se ti vključijo v nadaljnje izobraževanje (Krajnc 1979a, str. 78).

V »Terminologiji izobraževanja odraslih« najdemo dve definiciji formalnega izobraževanja odraslih. Prva opredeljuje formalno izobraževanje odraslih kot formalno strukturirano in sekvenčno organizirano izobraževanje odraslih, v katerem udeleženci sledijo izobraževalnemu programu, ki ga načrtuje in vodi učitelj. Druga pa pravi, da je to tisto izobraževanje odraslih, ki privede do neke vrste formalno potrjenih izobraževalnih rezultatov, kot so dosežena stopnja izobrazbe, diploma ali poklicna kvalifikacija.« (Jelenc 1991, str. 30).

»Formalno izobraževanje je organizirano v okviru izobraževalne institucije, ki določa izobraževalno vsebino in čas učenja. Izobraževanje je namensko naravnano z vidika posameznikovega motiva.« (European Commission 2001, str. 32-33).

Kljub temu, da gre za strogo in natančno organizirano izobraževanje, še vedno pušča določene praznine in negativne pojave (velik osip, upad motivacije za izobraževanje, nizka učinkovitost, nesorazmerna z učinkovitostjo drugih načinov izobraževanja). Ima pa formalno izobraževanje odraslih tudi pozitivne učinke. Ko motivacija za izobraževanje pri nekaterih posameznikih upada, jih učna skupina potegne za seboj, saj znotraj skupine nastaja tekmovanje, prizadevanje za ugled in prestiž ter občutek sramu in blamaže, če česa ne bi znali (Krajnc 1979a, str. 79).

Jelenc glede na namen izobraževanja deli formalno izobraževanje na:

- Formalno izobraževanje odraslih za pridobitev splošne izobrazbe, ki zajema osnovno izobraževanje (pridobitev osnovnošolske izobrazbe) in splošno srednje izobraževanje.
- Formalno izobraževanje odraslih za pridobitev strokovne ali poklicne izobrazbe, ki zajema izobraževanje za pridobitev poklicne in strokovne izobrazbe na srednji, višji in visoki stopnji ter se konča z javno priznanim spričevalom. Zajema tudi specializacije z javno veljavno potrditvijo posebne usposobljenosti ter drugo izobraževanje in usposabljanje za poklicno delo ali poklic, ki se potrjuje s certifikatom o usposobljenosti za opravljanje poklica ali dela (Jelenc 1994b, str. 48).

Nasprotno od neformalnega izobraževanja je za formalno izobraževanje značilno ravno to, da poteka znotraj tradicionalnega izobraževanja, vpetega v šolski sistem. Tudi teorijo o formalnem izobraževanju bomo upoštevali pri raziskovalnem zgodovinskem delu diplomskega dela.

Posredno izobraževanje odraslih

Najbolj pogosti vrsti posrednega izobraževanja odraslih sta dopisno izobraževanje in izobraževanje na daljavo. Vzgojna komunikacija med učiteljem in učencem je posredna s pomočjo učnega sredstva in učnega gradiva, tako da med seboj nimata osebnih stikov. Pri dopisnem izobraževanju učitelj in učenec v vzgojni komunikaciji

uporabljata razne pisne oblike, kot so učna pisma, skripte, pripomočki in navodila. Pri izobraževanju na daljavo so učna sredstva kombinirana, izobraževanje pa je organizirano s pomočjo medijev in je brez osebnih stikov (Krajnc 1979a str. 81). S pomočjo informacijske tehnologije se uporabljajo različne metode, ki so se razvile z uporabo računalniškega medija: virtualno učenje, e-učenje in e-izobraževanje (Govekar-Okoliš in Ličen 2008, str. 69).

Neposredno izobraževanje odraslih

Neposredno izobraževanje odraslih je tisto, pri katerem je vzgojni kontakt med učiteljem in učencem odvisen od fizične prisotnosti. Pomembno je, da se dobivata osebno (v večerni šoli, na tečaju, v knjižnici idr.) in da se sporazumevata na ravni osebnega odnosa, pri čemer lahko uporabljata različne metode in tehnike vzgojno-izobraževalnega dela (Krajnc 1979a, str. 81).

Kompenzacijsko izobraževanje odraslih

Ko govorimo o izobraževanju, kjer si ljudje pridobivajo znanje, ki je bilo objektivno dosegljivo že v času, ko so se še vedno šolali, pa si ga iz različnih vzrokov niso pridobili, govorimo o kompenzacijskem izobraževanju odraslih. Pri programiranju le-tega je pomembno, da ga prilagodimo učni skupini, posameznim učencem in razmeram, v katerih se bodo učili tistih vsebin, ki se jih prej niso (Krajnc 1979a, str. 84-85).

Inovacijsko izobraževanje odraslih

Inovacijsko izobraževanje odraslih, kot omenja Krajnc (1979a), je tisto izobraževanje, v katerem si odrasli pridobivajo znanje, za katerega v času rednega šolanja ni bilo možnosti. Biti mora zavestno načrtovano in povezano z določenimi cilji splošnega družbenega in političnega razvoja. Pri programiranju inovacijskega izobraževanja odraslih je pomembno, da posamezen program prilagodimo stanju prakse in nivoju obstoječega razvoja, da ne bi posamezniku novo znanje predstavljalo težave pri zapomnitvi (Krajnc 1979a, str. 84-85).

Splošno izobraževanje odraslih

Splošno izobraževanje odraslih je izobraževanje, ki je namenjeno razvijanju splošne kulture odraslih, da bi se tako potrdili kot posamezniki in državljani, izključuje pa

neposredno poklicno usposabljanje. Načeloma ne izključuje nobenega področja, saj lahko vsako vsebino poučujemo tako, da pri tem dosežemo cilje splošnega izobraževanja odraslih. Na prvem mestu vsebin sta opismenjevanje ter seznanjanje s socialnimi, filozofskimi, zgodovinskimi in umetnostnimi temami, ki najbolj omogočajo uresničitev teh ciljev (Jelenc 1991, str. 62).

Strokovno izobraževanje odraslih

Strokovno izobraževanje odraslih je namenjeno predvsem temeljnemu poklicnemu izobraževanju in usposabljanju odraslih ter njihovemu stalnemu poklicnemu usposabljanju. Strokovnemu izobraževanju odraslih so namenjene predvsem strokovne šole ali kar delovne organizacije v procesu neposrednega priučevanja za poklic in delovno mesto (Valentinčič 1973, str. 47).

Družbeno izobraževanje odraslih

Družbeno izobraževanje odraslih obsega oblike izobraževanja in izpopolnjevanja človeka za aktivno družbeno uveljavljanje, za vlogo nosilca družbenega napredka in demokracije, ki vodita k višji stopnji družbenih odnosov, odločanju in odgovornostim (Valentinčič 1973, str. 49).

Formativno izobraževanje odraslih

O formativnem izobraževanju odraslih govorimo, ko se spremeni izobrazbeni status, ki je izražen s formalno pridobljeno izobrazbo in vrsto stroke, za katero se je nekdo usposobil. Izobrazbeni status se lahko spreminja:

- vertikalno, ko zaključimo naslednjo višjo stopnjo izobrazbe,
- horizontalno, ko spremenimo stroko oziroma se prekvalificiramo, ne spremenimo pa stopnje izobrazbe (Krajnc 1979a, str. 90).

Informativno izobraževanje odraslih

Izhaja iz informiranja oziroma informiranosti, saj posreduje delna znanja iz posameznih področij. Dopolnjuje prejšnje znanje in pogloblja del že pridobljene izobrazbe ali pa le daje informacijo o nečem novem. Informativno izobraževanje odraslih nima večjih vzgojnih vplivov, temveč pripomore k širši splošni razgledanosti (Krajnc 1979a, str. 91).

Dopolnilno izobraževanje odraslih

Dopolnilno izobraževanje odraslih je bolj organizirana oblika informativnega izobraževanja, kot omenja Krajnčeva (1979a, str. 91) in se izvaja v obliki krajših programov, ki zajemajo določeno problematiko in spoznanja neke stroke. Hkrati tudi vzgojno vpliva na oblikovanje posameznikove delovne funkcije in dejavnosti ljudi, zato lahko rečemo, da dopolnilno izobraževanje odraslih vsebuje značilnosti tako formativnega kot informativnega izobraževanja odraslih. Poznamo dve vrsti dopolnilnega izobraževanja odraslih:

- premočrtno dopolnilno izobraževanje, ko se nekdo vključi v dopolnilno izobraževanje iz lastne stroke, da pridobi nova spoznanja in obnovi ali razširi že pridobljeno znanje,
- navzkrižno dopolnilno izobraževanje iz lastne stroke, ko si strokovnjaki pridobivajo znanja iz sosednjih ali drugih strok.

Dopolnilno izobraževanje ima posebne družbene funkcije. Zaradi hitrega tehnično informacijskega napredka bi formalna izobrazba hitro zastarela, če je ne bi stalno dopolnjevali z dopolnilnim izobraževanjem (Krajnc 1979a, str. 92-93).

Skozi različne opredelitve smo spoznali vrste izobraževanja odraslih. Upoštevali jih bomo pri raziskovalni zgodovinski analizi izobraževanja odraslih, v pomoč pa nam bodo tudi pri interpretiranju vrst izobraževanja.

2.3. OBLIKE IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH

Obstaja več definicij oblik izobraževanja odraslih.

Krajnčeva opredeli vzgojno-izobraževalne oblike kot »splet različnih metod, uporabljenih učnih sredstev, določene organizacije vzgojnega procesa in okoliščin, v katerih poteka osvajanje novega znanja oziroma odkrivanje novih resnic in spoznanj« (Krajnc 1979b, str. 197).

Oblika izobraževanja, kot navaja Jereb, pomeni temeljni organizacijski okvir izobraževalnega procesa, v katerem za dosego vzgojno-izobraževalnih ciljev uporabljamo različne izobraževalne metode (Jereb 1998, str. 56).

Oblika v izobraževanju odraslih pomeni način, kako je proces organiziran in izpeljan, izberemo pa jo, ko načrtujemo izobraževalne programe (Govekar-Okoliš in Ličen 2008, str. 66).

Glede na število učencev, ki jim je izobraževanje namenjeno, lahko ločimo naslednje oblike:

- *individualne* (konzultacije, mentorstvo, inštrukcije, vodeno samoizobraževanje, izobraževanje na daljavo, svetovanje),
- *skupinske* (tečaj, seminar, študijski krožki, strokovna posvetovanja, predavanja, učne delavnice, akcijsko učenje),
- *množične* (izobraževanje preko javnih občil – televizija, radio, tisk in predstavitve) in
- *kombinirane oblike izobraževanja* (oblike, v katerih se enakovredno prepletajo vsi trije načini izobraževanja – denimo izobraževanje na daljavo) (Mijoč 1994, str. 3).

Glede na stopnjo organiziranosti ločujemo formalne ali šolske oblike, ki so visoko strukturirane, in neformalne, ki so bolj prožne (Govekar-Okoliš in Ličen 2008, str. 66).

Naj na kratko predstavimo nekatere oblike izobraževanja.

Konzultacija

Konzultacija je oblika andragoškega dela, ki poteka kot medsebojno posredovanje, pojasnjevanje zastavljenega problema, razgovor, svetovanje in odgovarjanje na zastavljeno vprašanje. So edina oblika pedagoškega dela, kjer vprašanja postavljajo tisti, ki ne vedo, in odgovarjajo tisti, ki vedo. Za konzultacijo zaprosijo udeleženci na lastno željo, kadar jim ni jasen postopek, po katerem naj bi se učili, in če ne najdejo pravih virov znanja. Konzultacije so primerne za razrešitev nepojasnenega problema, za odgovor na vprašanje, ki se pojavi med izobraževanjem, in so v pomoč tistim, ki se učijo sami (Krajnc 1979b, str. 205-212).

Mentorstvo

Mentorstvo je ena najpogostejših učinkovitih oblik individualnega formalnega in neformalnega izobraževanja (Krajnc 2006, str. 31). Kranjčec meni, da je mentorstvo

odnos med bolj in manj izkušeno osebo, kjer prva pomaga drugi pri razvoju (Krajnc 2005, str. 47). Krajnc 2005 pa opredeli mentorstvo kot dolgotrajnejši proces medsebojnih stikov, povezanih učnih epizod, ki poteka med kandidatoma: udeležencem programa in vodjo izobraževalnega programa. Usmerjeno je na neko temo, problem in predstavlja obliko vodenja k določenemu vzgojnemu cilju ter daje pomoč pri študiju oziroma učenju v daljšem obdobju. Mentorstvo je trajnejša oblika učenja, s katero vodimo osebe, ki se izobražujejo, do nekega določenega cilja (Krajnc 1979a, str. 213-215).

Instrukcija

Pri instrukciji določena oseba oz. inštruktor daje organizirano strokovno pomoč (razlago, navodila, podatke) posamezniku ali skupini posameznikov, ki si želijo pridobiti določeno znanje in spretnosti. Največkrat se uporabljajo za razvijanje praktičnih dejavnosti (Jelenc 1991, str. 32).

Vodeno samoizobraževanje

Kadar posameznik pridobiva znanje, spretnosti in navade z dejavnim učenjem, ki mu ga pomaga organizirati in izpeljati druga oseba, govorimo o vodenem samoizobraževanju (Mijoč 1994, str. 6).

Izobraževanje na daljavo

Pri izobraževanju na daljavo se izobražujemo npr. s pomočjo radia, televizije, z uporabo kaset in zgoščenk (zvočnih, video), z dopisno metodo ipd. Gre za organizirano uporabo raznih oblik tega izobraževanja (Mijoč 1994, str. 6).

Izobraževanje na daljavo je oblika posrednega izobraževanja, za katerega je značilno, da sta učitelj in učenec med samim izobraževalnim procesom prostorsko, lahko pa tudi časovno ločena. Ta izobraževalna oblika udeležencem omogoča, da si pridobijo določena znanja ali celo izobrazbo, ne da bi prestopili vrata katere koli izobraževalne ustanove (Gerlič 2003, str. 45).

Pomembno vlogo pri izobraževanju na daljavo imajo izobraževalne ustanove pri načrtovanju in izdelavi učnih gradiv ter pri zagotavljanju različnih oblik pomoči udeležencem. Komunikacija med učiteljem in udeležencem praviloma poteka s pomočjo različnih medijev in video komunikacije (Gerlič 2001, str. 487).

Namen izobraževanja na daljavo je predvsem, da udeleženci izobraževanja dosežejo cilje izobraževanja z metodami in načini, ki naj bi jim omogočili, da svojim potrebam in omejitvam čim bolj prilagodijo kraj, čas in tempo študija (Dobnik 2003, str. 64-65).

Svetovanje

Svetovanje je posebna oblika andragoškega dela, pri kateri strokovno dobro poučena oseba (strokovnjak ali oseba z več izkušnjami) pomaga drugim reševati probleme pri njihovem učenju ali izobraževanju. Pomoč obsega dajanje nasvetov in podatkov o vprašanih samega učenja in izobraževanja ter o vprašanih njegove organizacije. Svetovanje označujejo kot vezni člen sodobnega izobraževanja odraslih (Jelenc 1991, str. 64).

Tečaj

Tečaj je oblika izobraževanja, ki je najbolj podobna pouku v tradicionalnem šolskem sistemu in pri kateri prevladujejo frontalne metode dela, pri katerih se andragoški delavec med učnim procesom posveča celotni učni skupini. Način podajanja snovi je običajno sistematičen, izčrpen in v zahtevanem zaporedju. Večina učne snovi je podana s predavanji, vzgojni smoter pa naj bi bil dosežen že na samem tečaju, tako da udeležencem doma ne bi bilo potrebno vlagati večjega napora za učenje. Zato oblike tečajev uvajamo predvsem takrat, ko predvidevamo, da ljudje nimajo možnosti, da bi se učili doma, kadar je potrebno posredovati neko specializirano znanje in kadar je izobraževalni program relativno kratek, da ga je možno zajeti v enem ali dveh tečajih, sledijo pa mu tečaji iz drugih predmetov. Tečaj udeležencem sicer dovoljuje, da so lahko relativno pasivni in zgolj opazovalci, ki si beležijo učno snov, ki jo andragoški sodelavec podaja (Krajnc 1979b, str. 198-200).

Pri tečaju se združujejo manjše skupine, ki so stalne. Tečaji so lahko namenjeni pripravi za vpis v izbrano formalno izobraževanje ali za dejavnosti v prostem času (Govekar-Okoliš in Ličen 2008, str. 68).

Seminar

Seminar je skupinska oblika izobraževanja, ki je namenjena obravnavi določene ožje teme ali vsebine v krajšem, strnjenem časovnem obdobju. Pri seminarju prevladujejo aktivne oblike dela. Seminarja kot posebne oblike izobraževanja odraslih ni mogoče v

celoti predvideti že pred začetkom izobraževalnega programa, ker se običajno sproti spreminja, saj je odvisen od truda, ki ga udeleženci vložijo v delo. Navadno predstavlja le del celotnega izobraževalnega programa, zato pogosto dopolnjuje druge oblike izobraževanja. Značilnost seminarja je tudi, da običajno ne pripomore toliko k samemu pridobivanju novega znanja, k odkrivanju novih resnic, temveč znanju daje drugo kvaliteto – še bolj ga utrdi (Krajnc 1979b, str. 200-204).

V primerjavi s tečajem ima seminar bolj prožno strukturo, več je dvosmerne in večsmerne komunikacije. Seminar se uporablja, ko se skupina srečuje z novostmi, ki še niso jasno strukturirane, bolj se prilagaja udeležencem in spodbuja njihovo dejavnost in samostojnost (Govekar-Okoliš in Ličen 2008, str. 68).

Učni ali študijski krožki

Učni ali študijski krožek je oblika izobraževanja odraslih, kjer se združujejo ljudje, ki pridobivajo isto znanje, da bi lažje osvojili določeno snov. Učni krožek se kot socialna skupina oblikuje na osnovi medsebojne pomoči, potrebne za doseg določenega učnega uspeha (Krajnc 1979b, str. 219-221).

Lahko ga opredelimo tudi kot »skupino ljudi, ki se redno sestaja zaradi skupnega študija določene teme ali problema. Študijski krožek nima učitelja s specializiranim znanjem teme ali problema, ki se v krožku obravnava, lahko pa ima vodjo, ki je usposobljen za vodenje skupine« (Jelenc 1991, str. 65-66).

Findeisen meni, da "o študijskem krožku govorimo takrat, ko se člani skupine samoorganizirano učijo drug od drugega, iz pisnih in ustnih virov, prevzemajo odgovornost za delovanje in vzdrževanje skupine, svoje učenje pa strnejo v nečem, kar ne služi zgolj njim samim, marveč celemu kraju, pri čemer rezultat svojega delovanja predstavijo v javnosti. (Findeisen v Bogataj idr. 2005, str. 10).

Pri študijskem krožku se za izobraževanje posameznik odloči sam in je od njegovih notranjih motivov odvisno, ali bo v skupini napredoval in sodeloval (Mijoč idr. 1993, str. 20).

Strokovno posvetovanje

Strokovno posvetovanje je kratka, časovno strnjena oblika obravnavanja ožje strokovne teme. Gre za preučevanje problematike iz različnih zornih kotov, večinoma z izmenjavo znanja in izkušenj udeležencev, da bi se tako oblikovala nova stališča in

sinteze, ki se navadno izrazijo v skupnih ugotovitvah. Bistveno je, da udeleženci kritično razpravljajo in razmišljajo. Najbolj znane vrste posvetovanj so: kongresi, strokovne konference, simpoziji, kolokviji ipd. (Mijoč 1994, str. 4).

Akcijsko učenje

Akcijsko učenje je oblika izobraževanja, pri katerem je učenje sestavni del dejavnosti ali akcije. Lahko poteka v umetno pripravljeni situaciji (s simulacijo) ali pa v resničnem okolju. Učni proces sestavljata učenčevo odzivanje na izkušnje ob dejavnosti in njenih učinkih ter zapomnitev le-teh. Akcijsko učenje je pogosto sestavni del programa skupinskih akcij v nekem okolju ali območni skupnosti in je povezano z zadovoljevanjem potreb te skupnosti (Jelenc 1991, str. 23).

Predstavitev

Predstavitev je prikaz določene dejavnosti v resničnem (podjetje, zavod, bivalno okolje, narava) ali v umetnem okolju (razstava, muzej) z izobraževalnim namenom. Poleg prikaza sodi poleg tudi strokovna razlaga ali pojasnilo in na koncu analiza opazovanega. Udeležba je lahko individualna, skupinska ali množična. Velikokrat se predstavitev kombinira s strokovno, kulturno ali družabno prireditvijo (Mijoč 1994, str. 5).

Ogled

Organiziran ogled določene dejavnosti lahko poteka v resničnem (podjetja, zavod, bivalno okolje, narava) ali v umetno pripravljenem okolju (razstava, muzej) z izobraževalnim namenom. Tudi pri ogledu je udeležba lahko individualna, skupinska ali množična. Najbolj pogoste oblike ogledov so: študijski obisk, strokovna ekskurzija, strokovni ogled (Mijoč 1994, str. 5).

Seznani smo se z najpomembnejšimi oblikami izobraževanja odraslih. Za nadaljnjo analizo zgodovinske raziskave bomo izbrali le tiste, ki se bodo pojavljale v posameznem zgodovinskem obdobju na področju izobraževanja odraslih.

2.4. METODE IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH

Tako kot pri oblikah izobraževanja odraslih se tudi pri metodah izobraževanja odraslih srečujemo z različnimi definicijami. Šilih na primer piše, da »metoda označuje način, kako se neka dejavnost najustrezneje in najbolje opravlja.« (Šilih v Krajnc 1979b, str. 102).

Filipović je zapisal: »kot povsod drugod je tudi pri izobraževanju odraslih metoda načrtno zasledovanje poti, ki vodi k doseganju cilja, in jih ne izbiramo slučajno.« (Filipović v Krajnc 1979b, str. 102)

Urbanczyk pa je metode poučevanja razširil na metode izobraževanja odraslih in opredelil, da je »metoda izobraževanja določen način dela učitelja ali andragoškega delavca in zajema izbrani splet opravil; te omogočajo udeležencem ali drugim odraslim osebam, da osvajajo novo znanje, spretnosti in navade in vplivajo na oblikovanje njihovih sposobnosti, pogledov in interesov.« (Urbanczyk v Krajnc 1979b, str. 102).

Tomićeva pravi, da so učne metode znanstveno in praktično preverjeni načini učinkovite komunikacije med učiteljem in udeleženci izobraževanja, nanašajo pa se tako na delo učitelja kot na delo udeležencev. Izbira metod je zelo pomembna, saj je učni proces uspešen takrat, ko se uresničuje z različnimi metodami. Iz tega vidika je tudi pomembno, da se pouk izvaja z več metodami in ne samo z eno (Tomić 1997, str. 87).

Galbraith meni, da je metode izobraževanja mogoče opredeliti kot način organiziranja izobraževanja z namenom spodbujanja izobraževanja za vse vpletene osebe (Galbraith 2004, str. XIV).

Tudi klasifikacij učnih metod lahko v literaturi zasledimo več, odločili pa smo se za spodnji dve, ki nam bosta najbolj v pomoč pri raziskovalnem zgodovinskem delu oziroma pri analizi. Iz opredelitev bomo upoštevali le tiste, ki so se pojavljale v posameznih obravnavanih obdobjih.

Elton deli učne metode na:

- *Metode množičnega izobraževanja odraslih* (predavanje, različne metode razlaganja, video in filmske predstavitve, praktično delo, primerno za velike skupine);
- *Metode individualiziranega/individualnega izobraževanja odraslih* (vodeni študij literature in drugih besedil, samostojni študij, študij ob uporabi multimedijskih kompletov, učenje ob uporabi računalnika);
- *Metode skupinskega učenja izobraževanja odraslih* (delo v majhnih skupinah, diskusija, seminar, tutorstvo, igra vlog, simulacija, intervju in podobne metode, skupinski projekt, skupine za samopomoč) (Elton v Jelenc 1996, str. 68).

Jarvis učne metode deli na:

- *Metode, usmerjene k učitelju* (demonstracija, vodena diskusija, predavanje – razpravljanje, predavanje);
- *Metode, usmerjene v udeležence* (možganska nevihta, brenčeča skupina, pogovor, skupinska diskusija, intervju, projektno delo, študij primera idr.) (Jarvis v Jelenc 1996, str 69-71).

Poglejmo si nekatere metode izobraževanja odraslih in njihove opredelitve.

Metoda predavanja

Metoda predavanja je ustno prenašanje znanja. Predavatelj prenaša znanje na druge tako, da učno snov pred skupino udeležencev razlaga, pojasnjuje, pripoveduje, opisuje in dokazuje. Naloga udeležencev izobraževalnega procesa je, da predavanje pozorno poslušajo (Krajnc 1979a, str. 130). Pri predavanju ni toliko poudarka na razvijanju komunikacije, v ospredju je pojasnjevanje teoretskih konceptov in podajanje sistematično urejenih podatkov. Da predavatelj ohrani stik s poslušalci, mora snov podajati tako, da ob primerih nastaja shema znanja, ki jo je predvidel (Govekar-Okoliš in Ličen 2008, str. 71).

V primerjavi z ostalimi metodami izobraževanja odraslih se pri predavanju poda relativno največ učne snovi.

Ogrizović navaja naslednje vrste predavanj:

- razlaganje,
- pripovedovanje,
- pojasnjevanje,
- opisovanje, dokazovanje ter
- predavanje, spremljano z uporabo učnih sredstev (Ogrizović v Krajnc 1979a, str. 134).

Metoda razgovora

Metoda razgovora je skupni razgovor, v katerem se z znanjem in prejšnjimi izkušnjami obogatijo vsi udeleženci. Vsak pove, kar ve, in tako udeleženci drug drugega dopolnjujejo, andragoški delavec pa razgovor usmerja in vodi k določenemu vzgojnemu smotru. S to metodo lahko udeleženci neprestano zbirajo nove informacije, podatke, spoznanja ali pa jih potrjujejo in utrjujejo. Posamezniki pri tej metodi aktivno sodelujejo, so neprestano vpleteni v učno situacijo in običajno na sproščen način pridobivajo nova znanja ali utrjujejo obstoječa (Krajnc 1979b, str. 151).

Krajnčeva opredeli naslednje vrste metode razgovora:

- razgovorna metoda v fazi priprave,
- razgovorna metoda za spoznavanje udeležencev izobraževanja,
- razgovorna metoda v uresničevanju izobraževalnega programa, enosmerni razgovor, večsmerni razgovor, razgovor med udeleženci in javni razgovor (prav tam, str. 153-156).

Metoda diskusije

Ta metoda ni le podajanje snovi ali medsebojno dopolnjevanje učne snovi, temveč tudi usklajevanje nasprotujočih si stališč, mnenj, ugotovitev in spoznanj (Krajnc 1979b, str. 162). Za udeležence diskusije je značilno angažirano sodelovanje, saj jih tako pripravimo do tega, da na osnovi svojega predznanja in izkušenj osvojijo novo znanje. Za dobro diskusijo je potrebna tudi dobra predpriprava, ki udeležencem izobraževanja predstavi problem in jim izhodišča, o katerih bodo lahko diskutirali. Na osnovi te priprave nato učitelj organizira diskusijo in ko se prepriča, da udeleženci

izobraževanja problem razumejo, prepusti diskusijo njim, sam pa jo samo še usmerja (Jereb 1998, str. 61).

Krajnčeva navaja več različnih vrst diskusij: plenum diskusije, panel diskusije, diskusija šest krat šest in diskusija razsojanja (Krajnc 1979b, str. 164-166).

Ogrizović (v Krajnc 1979b, str. 163-164) pa členi metodo diskusije na deset oblik: diskusija v manjši skupini, diskusija v skupini z enim ali dvema vodjema, neposredna diskusija, diskusija na osnovi tez, "panel" diskusija strokovnjakov, diskusija strokovnjakov pred poslušalci, diskusija nekaj udeležencev pred ostalimi udeleženci, "panel" diskusija udeležencev, diskusija udeležencev pred udeleženci poslušalci in javna diskusija.

Vodena diskusija

Bistvo te metode je, da zna vodja izobraževalnega procesa z razpravljanjem po korakih pripeljati udeležence do cilja na podlagi njihovega razmišljanja. Ta metoda sodi med zahtevnejše metode, saj od vodje izobraževalnega procesa zahteva strokovno usposobljenost in veliko priprave (Jelenc 1996, str. 69).

Metoda demonstracije

Metoda demonstracije je lahko zelo učinkovita pri poučevanju in je ena najpogosteje uporabljenih metod. Z njo lahko praktično pokažemo določen postopek ali dejavnost, s tem pa uresničujemo načelo nazornosti, olajšamo dojetje in zapomnitev ter poživimo izobraževalni proces in zanimanje udeležencev izobraževanja. Pomembno je, da udeleženci postopek lahko sami ponovijo, saj se jim v nasprotnem primeru zgodi, da cilj vidijo kot neuresničljiv (Jelenc 1996, str. 69).

Metoda igranja vlog

Ta metoda je primerna denimo za učenje socialnih spretnosti in za ugotavljanje, kako bi ljudje v določenih razmerah delovali oziroma kako bi se v določenem spletu okoliščin odzvali. Udeleženci se z igro vlog učijo razumevati čustva, dinamiko v odnosih in utrjujejo naučene spretnosti (Govekar-Okoliš in Ličen 2008, str. 81).

Metoda igranja vlog poteka v več fazah. V sami fazi priprave, kot omenja Krajnčeva, udeleženci preberejo tekste, zberejo potrebne informacije in se vživijo v svoje vloge.

Med igranjem vlog lahko razprava dosega več elementov. Osebe povedo, kaj so med nastopom podoživljale in čutile, ostali udeleženci pa lahko kritično opazujejo igranje vlog in podajo svoja občutja, ki so jih imeli ob opazovanju "igralcev". V tretji fazi se soočijo prikazane oblike razmišljanja in ravnanja, način reagiranja in presojanja (Krajnc 1979a, str. 170-175).

Metoda proučevanja primerov

Osnova te metode so iz življenja iztrgani ali namenoma posebej pripravljene primeri posameznih situacij, za katere pripravljamo udeležence izobraževanja. Resničnostni dogodek didaktično uredimo in ga predstavimo kot primer, ki predstavlja "problemsko situacijo", ki jo morajo udeleženci rešiti (Krajnc 1979b, str. 176).

Ta metoda pospešuje razvoj samokritičnosti, saj se ljudje prepoznajo v zgodbah drugih in zaradi tega začnejo kritično razmišljati tudi o svojih postopkih. Metoda proučevanja primerov poveča razumevanje medsebojnih socialnih odnosov, sporazumevanje in razvija sposobnost za napovedovanje posledic (Krajnc 1979b, 176-179).

Metoda dela s pisnimi viri

Največ informacij in sistematično podanega znanja še vedno najdemo predvsem v pisnih virih. Ljudje, ki se vključujejo v izobraževanje odraslih, imajo velikokrat pomanjkljivo teoretično znanje, ki pa ga lahko ponovno pridobijo prav iz pisnih virov. S tem se osvobodijo odvisnosti od andragoškega delavca, saj mnogokrat za določene potrebe po znanju sploh ne morejo najti ustreznega učitelja ali ustrezno skupinsko organiziranega programa izobraževanja. Avtor pisnega vira bralca sistematično vodi skozi vsebino – navaja dejstva, interpretira, pojasnjuje, argumentira in po potrebi dokazuje. Za širšo uporabo pisnih virov v andragoški praksi je potrebna samodisciplina, samokontrola in vztrajnost (Krajnc 1979b, str. 180).

Vir znanja pri tej metodi je predmet, kot so učbeniki, knjige, članki v časopisih in revijah, skripte, zapiski in podobno (prav tam, str. 181).

Urbanszyk glede na to, kakšno stopnjo obdelave učnega gradiva dosežemo, loči nekaj vrst metod dela s pisnimi viri:

- smiselno branje,

- branje z izdelavo dispozicije,
- branje z izdelavo izvlečkov,
- branje z izdelavo referata (Urbanszyk v Krajnc 1979b, str. 182).

Predstavili smo teoretične opredelitve različnih metod izobraževanja odraslih. Te opredelitve nam bodo skupaj z opredelitvami vrst in oblik izobraževanja odraslih kot teoretična podlaga za analizo zgodovinske raziskave, hkrati pa bomo z njihovo pomočjo lažje določali potrebe po izobraževanju odraslih za posamezno izobraževalno institucijo oziroma izobraževalno dejavnost.

2.5. POTREBE PO IZOBRAŽEVANJU ODRASLIH

Potrebe po izobraževanju so nekaj, kar bi se ljudje morali naučiti v svoje dobro, v dobro organizacije ali v dobro družbe kot skupnosti. So nekakšna vrzel med njihovo sedanjo stopnjo usposobljenosti in višjo stopnjo usposobljenosti, ki je potrebna za bolj učinkovito delovanje, opredeljeno s strani ljudi kot posameznikov, njihovih organizacij ali družbe (Knowles 1980, str. 87). Knowles pravi, da je torej potreba po izobraževanju razlika med tem, kaj si ljudje kot posamezniki želijo, da bi bili, in med tistim, kar so. Torej Knowles poudarja distanco oziroma razliko med željami in realnostjo. V nadaljevanju pravi, da so lahko potrebe po izobraževanju definirane ožje ali širše. To obrazloži tako, da če si lahko sam na splošno prizadeva biti kultivirano človeško bitje, ki je seznanjeno z velikimi deli in idejami literature, filozofije, znanosti in umetnosti, potem lahko zase definira potrebo po svobodnem izobraževanju, še posebej, če sam začne pri osnovah specifičnega tehničnega usposabljanja oziroma izobraževanja. Po drugi strani pa pravi, da če bo izgubil svojo službo zaradi tega, ker bi morali na računalnik zaradi njega namestiti nov sistem, da bo lahko delal z njim, je njegova potreba po znanju bolj ozka in specifična. Bolj konkretno kot lahko posamezniki prepoznajo svoje želje in ocenijo njihovo prisotno raven pristojnosti v povezavi z njimi, intenzivneje bodo motivirani za učenje. In bolj bodo potrebe posameznikov skladne s potrebami njihovih organizacij in družbe, bolj bo verjetno, da bo učenje učinkovito. Po drugi strani velja tudi obratno, bolj kot bodo pričakovanja organizacij in družbe skladna s potrebami po izobraževanju posameznikov, bolj bo verjetno, da bo učenje učinkovito. Ključni elementi v umetnosti

izobraževalca odraslih so: spretnost oz. sposobnost in občutljivost pri pomoči posamezni stranki, ocenjevanje potreb po izobraževanju med posamezniki, pri organizacijah in v družbi, povezovanje nekaterih skladnosti med njimi ter nato stimuliranje prevoda potreb v zanimanja. Lahko bi rekli, da prevrednoti potrebo v interes ali zanimanje (Knowles 1980, str. 88).

Potreba po izobraževanju je razlika med znanji, spretnostmi in osebnostnimi lastnostmi, ki se razvijajo z izobraževanjem, in tistim znanjem, spretnostmi in osebnostnimi lastnostmi (stališča, vrednote, navade), ki jih odrasli že ima. Pri tem je cilj, da zadostimo različnim potrebam po izobraževanju posameznikov (Pastuović 1985, str. 21-22).

Eden prvih teoretikov, ki je predstavil pojem potrebe po izobraževanju, je John Dewey. Še danes je odmevno njegovo prepričanje, da lahko ugotavljanje potreb po izobraževanju omogoči premik od predmetno orientiranega izobraževanja k izobraževanju, katerega središče je učenec (Queeney 1995, str. 2).

Podobno menita tudi Mohorčič Špolarjeva in Ivančičeva, ki povzemata Wotkin-a, da je potreba na splošno označena kot merljiva razlika med zdajšnjim oziroma trenutnim stanjem in želenim stanjem. Ali povedano drugače, med zdajšnjimi in želenimi možnostmi. Ovrednotenje potreb je sistematičen proces za določanje pomembnih neskladij v izobraževalnem sistemu, postavljanje mej kritičnega in določanje prednosti pri razdelitvi sredstev. Ugotavljajo se lahko potrebe posameznika ali institucije. Wotkin je to označil kot proces, s katerim določamo seznam možnosti ali dosežkov, zaželenih za izobraževalni sistem, zbiranje podatkov o trenutnem stanju v povezanosti z želenim, merjenje razlik med obema setoma informacij in odločanje o tem, kateremu področju je treba nameniti največ pozornosti pri pripravi novih ali posodobitvi obstoječih programov (Mohorčič Špolar in Ivančič 1996, str. 41-42).

Dejavniki, ki vplivajo na potrebe po izobraževanju, imajo zgodovinske, družbene, ekonomske, kulturne in psihološke razsežnosti. Potrebe so povezane s posameznikom, družbeno skupino ali družbo kot celoto. Njihovo bistvo vsebuje družbenost in individualnost. Človek na eni strani nastopa kot individualno in socialno

bitje, na drugi strani pa nastopajo družbene institucije kot dejavniki zadovoljevanja potreb (Mohorčič Špolar in Ivančič 1996, str. 42).

Faza raziskovanja in preučevanja potreb torej ni omejena le na posameznikove izobraževalne potrebe, temveč tudi na potrebe različnih organizacij in skupnosti, podjetja in lokalne skupnosti. Na potrebe izobraževanja vplivajo življenjske okoliščine, vrednote in prepričanja. Sistematično ločeno opazovanje gospodarskega in kulturnega dogajanja ter vrednotnega sistema ni mogoče (Ličen 2009, str. 102).

V dosedanjem preučevanju potreb po izobraževanju v andragogiki opazamo dokaj enostranski metodološki pristop. Zanj je značilen naslon na posameznikove subjektivne izjave o željah in preferencah do posameznih vsebin. Pravilni način, ki bi zadovoljil potrebe po izobraževanju, izhaja iz humanističnih ciljev izobraževanja. Ti pravijo, da moramo človeka obravnavati kot celoto, kot delavca, organizatorja, soustvarjalca družbenih sprememb, člana družine, ustvarjalca v prostem času in v vseh podobnih vlogah, v katerih se pojavlja v družbi. Tako je logika zadovoljevanja potreb po izobraževanju usmerjena k vsestranskemu razvoju osebnosti (Mohorčič Špolar in Ivančič 1996, str. 45).

Nekdaj so bile potrebe po izobraževanju kolikor toliko predvidljive. Način življenja je bil bolj umirjen. Lahko bi rekli, da je bila življenjska črta posameznika precej ravna. Socialna vloga človeka je bila že vnaprej nekako določena, le v posameznih primerih je kdo prestopil črto in zavil levo ali desno, a to so bili bolj izjeme kot pa pravilo. Večina ljudi je že vnaprej vedela, kako približno naj bi njihova življenja potekala. Kot primer lahko navedemo katerega od poklicev, ki je bil družinska tradicija in se je prenašal iz roda v rod ali pa regije, v katerih je bila razvita samo ena industrijska panoga. Zato je bilo nekoč lažje že vnaprej določiti vlogo, ki jo bo posameznik v družbi opravljal. Iz tega sledi tudi dejstvo, da je izobraževanje potekalo po precej ustaljenih smernicah. V sodobnem času pa te monotonosti načina življenja ni več.

V postmoderni razpršenosti, kot piše Ličnova (2009, str. 102), ni več predvidljive kontinuitete. Tudi potrebe posameznika in skupnosti so postale bolj filigransko strukturirane. Iz tega sledi, da k izobraževanju odraslih načrtovalci ne morejo za dlje vnaprej predvidevati, kakšno znanje bo potrebno za določeno delo ali socialno vlogo

posameznika. Izobraževanje odraslih je danes pomembno bolj kot kadar koli prej, pa naj bo vzrok v netransparentnem delovanju podjetij, premajhni prilagodljivosti navsezadnje v cenejši delovni sili drugje po svetu. Dejstvo je, da se morajo ljudje prilagajati trgu dela tako kot še nikoli prej. Predvidevamo lahko le, da se bo potreba po znanju spreminjala v odvisnosti od vrste dela in družbene vloge človeka (Ličen 2009, str. 102).

2.5.1. Opredelitev potreb po izobraževanju

Avtorji različno razvrščajo potrebe po izobraževanju. Bradshaw je opisal socialne potrebe kot normativne, primerjalne in izrazite. Monette jih je kategoriziral kot osnovne človeške potrebe, čutne in izrazite potrebe, normativne potrebe in primerjalne potrebe. Podobno jih razvrščajo tudi ostali avtorji, med njimi Boyle, Argyris in Schön, Klevans in Sleezer (Queeney 1995, str. 82).

Queeney pravi, da je na podlagi različnih opredelitev, ki so na voljo za namen ocenjevanja potreb po izobraževanju, koristno upoštevati potrebe glede na več lastnosti. Te lastnosti lahko najbolje pojasnimo z vrsto medsebojnih izključujočih nasprotujočih si parov:

- zaznavne potrebe v primerjavi z ugotovljenimi potrebami,
- čutne potrebe v primerjavi z izraženimi,
- normativne s primerjalnimi potrebami,
- neskladne potrebe v primerjavi s potrebami po izpolnjevanju
- trenutne oziroma aktualne potrebe v primerjavi s pričakovanimi (predvidenimi) potrebami (Queeney 1995 str. 81).

Zaznavne potrebe so tiste, za katere posamezniki predpostavljajo, da jih imajo. Tiste potrebe, ki jih ugotovimo skozi strukturiran postopek ugotavljanja, so ugotovljene potrebe. Čutne potrebe so pri posameznikih zavestne, a o njih neradi razpravljajo. Če posamezniki jasno navedejo svoje potrebe, govorimo o izraženih potrebah. Normativne potrebe vključujejo strokovno oblikovanje specifičnih standardov znanja, veščin in spretnosti, ki morajo biti doseženi brez primerjave izvajanja med posameznimi skupinami. Ugotovljeno stopnjo izvajanja primerjamo s temi standardi,

dobljeni primanjkljaj pa predstavlja normativne potrebe. V nasprotju z normativnimi pa govorimo o komparativnih oz. primerjalnih potrebah takrat, kadar določeni posamezniki ali skupine ne dosegajo stopnje večine posameznikov. Merilo za ugotavljanje komparativnih potreb predstavljajo povprečni dosežki posameznikov oziroma skupine ali maksimalni dosežki na nekem področju. Neskladne potrebe so neskladje med dejanskim izvajanjem in zastavljenimi standardi izvajanja. Potrebe po izpopolnjevanju že obstoječega znanja, veščin in spretnosti so težje ugotovljive. Prepoznamo jih lahko šele takrat, ko preidejo v neskladne potrebe. Aktualne potrebe izražajo ljudje, ki se vključujejo v izobraževanje z namenom reševanja trenutnih problemov. Pri takšnih ljudeh gre za potrebe po izobraževanju, povezane z njihovimi trenutnimi dejavnostmi, ki jih opravljajo na različnih področjih. V nasprotju s temi pa so predvidene potrebe tiste, ki jih lahko izluščimo iz ciljev posameznikov, vendar moramo biti pri tem pozorni, saj se cilji pri ljudeh pogosto spreminjajo, z njimi pa tudi predvidene potrebe.

Znotraj vsakega para opisanih potreb je možna samo ena ali druga vrsta potreb, vseeno pa imajo lahko potrebe lastnost mnogih ali celo vseh nasprotujočih si parov. Klasifikacija vrste potrebe po izobraževanju tako neprekinjeno pomaga izobraževalcem pri razumevanju tipov potreb in omejevanju njihovih posledic, s katerimi imajo opravka. Takšen poudarek povečuje možnost, da bo ocena potrebe pripeljala do ugotovitve, ki bo omogočala nadaljnje sprejemanje utemeljenih odločitev pri načrtovanju programov (Queeney 1995, str. 81-86).

Nekoliko drugače je potrebe v štiri kategorije razvrstil Monette. Prva kategorija so osnovne potrebe, v katerih se izraža stanje pomanjkanja. To je nekakšno stanje napetosti, ki povzroča iskanje vedenja, ki bi dalo občutek zadovoljstva. V tem smislu se potreba nanaša na nepriučene pogoje, ki so naravni za vse ljudi. Kadar se uporablja pojem potrebe v smislu individualne (artikulirane) želje, potem razumemo potrebo kot sredstvo zadovoljevanja in vključevanja k doseganju končnega cilja. V bistvu gre za individualno izražanje zavesti o pripravljenosti vključevanja v izobraževalno dejavnost. Artikulirana potreba je lahko tudi mera nezadovoljene potrebe. Individualno izražena potreba ni nujno zanesljiv pokazatelj resnične izobraževalne potrebe, ker lahko vsebuje tako podcenjevanje kot precenjevanje razpoložljivih možnosti in pripravljenosti posameznikov za sodelovanje. Kadar se potreba določi kot normativna, takrat izraža pomanjkanje ali slabost med zelenimi

standardi, ki resnično obstajajo. Posamezniki in skupine, ki jim primanjkuje želeni standard, imajo potrebo po izobraževanju, saj si želijo ta standard doseči. Normativne potrebe so izrecno povezane z strokovnim izobraževanjem odraslih, vendar niso končne in absolutne, saj se tudi standardi, ki jih je potrebno doseči, menjujejo v odvisnosti od spremembe strukture znanja in usmeritve družbe. Če se uporablja pojem komparativne oziroma primerjalne potrebe, se potrebe izražajo s primerjanjem tistih, ki se izobražujejo, in tistih ki, se ne. Na podlagi tega določajo potrebe za slednjo kategorijo ljudi. Vendar pa primerjalna potreba ni nujno ustrezno merilo za realno potrebo (Monette v Savićević 1989, str. 101).

Omenimo lahko tudi opredelitev potreb po izobraževanju, kot jo razlaga Podmenikova. Njena opredelitev se opira na poročilo Open University, v katerem so potrebe razvrščene v štiri glavne sklope. Prvi sklop so personalne potrebe, ki naj bi zadovoljevale osebne cilje posameznikov in spodbujale k nadaljevalnemu ter nadomestnemu izobraževanju. Drugi sklop predstavljajo ekonomske potrebe, ki naj bi bile osnova za poklicno preusmerjanje in izobraževanje za prekvalifikacije ter kvalifikacije. Tretji sklop je sestavljen iz poklicnih potreb, ki naj bi jih realizirali različni dopolnilni tečajji ter področje strokovnega in poklicnega usposabljanja. Zadnje, vendar nič manj pomembne, pa so družbene potrebe. Njihov način zadovoljevanja je sestavljen s prilagajanjem na nove okoliščine, s spoznavanjem družbene etike ter s spremembo stališč in navad (Podmenik 1997, str. 65).

Savićević je preučeval prijeme pri klasifikaciji potreb po izobraževanju odraslih pri različnih avtorjih. Med njimi so navedeni Knowles, Hirst in Piters, Halmos, Parkynn ter Hainaut in Jarvis. Čeprav so takšni načini razvrščanja potreb po izobraževanju zanimivi, pa kriteriji za njihove klasifikacije niso natančni. Ljudje se ne zavedajo nekaterih osnovnih potreb ali pa so zanje te potrebe nejasne in jih ne uvrstijo na nivo zahtev. Če so to osnovne potrebe, potem je potrebna pozornost pri vsebini programov. Tako andragog, kot omenja Savićević, prevzame odgovornost za neizražene potrebe in skuša privedi udeleženca izobraževanja do zavedanja o njihovem obstoju. Kompromis je mogoče najti med zahtevami in med podobnimi nezavednimi potrebami. K temu je mogoče pristopiti na dva različna načina. Lahko se poišče ravnovesje s tem, da se zadovoljijo nezavedne potrebe, individualne zahteve, zahteve sistema in še posebej socialne zahteve. Lahko pa se poišče način, kako

udeležence privedi do točke, da izrazijo tako svoje nezavedne individualne potrebe kot tudi potrebe sistema. Na podlagi tega se lahko nato formulirajo podobne potrebe (Savićević 1989, str. 110).

Savićević je oblikoval merila za razvrščanje. Meni, da lahko vse preučene klasifikacije uvrstimo v dve veliki skupini: družbene in individualne potrebe po izobraževanju. Znotraj teh dveh skupin obstajajo še različne delitve, ki se lahko nanašajo na družbene in individualne potrebe. V svoji študiji izhaja iz večdimenzionalnosti meril, ki jih deli na:

- Merila obsežnosti:
 - družbene potrebe,
 - individualne potrebe;
- Merila funkcionalnosti – izhajajo iz funkcij, ki jih človek opravlja:
 - pri delu,
 - pri upravljanju,
 - v družbenopolitičnem življenju,
 - zunaj dela, v družini,
 - pri vzgoji otrok,
 - v prostem času in pri samouresničevanju;
- Merila, ki zadevajo vsebino:
 - splošna vsebina,
 - poklicna vsebina,
 - družbenopolitična vsebina,
 - kulturno-estetsko izobraževanje itn.;
- Merila, ki zadevajo raven izobraževanja:
 - osnovno izobraževanje,
 - srednje izobraževanje,
 - visokošolsko izobraževanje,
 - podiplomsko izobraževanje;
- Merila, ki zadevajo poti in možnosti zadovoljevanja potreb po izobraževanju:
 - formalno izobraževanje,
 - neformalno izobraževanje,
 - samoizobraževanje ipd;

- Merila, ki se nanašajo na razvoj posameznih značilnosti osebnosti na poti učenja in izobraževanja:
 - intelektualne značilnosti osebnosti,
 - moralne značilnosti osebnosti,
 - estetske značilnosti osebnosti,
 - delovne značilnosti osebnosti,
 - rekreativne značilnosti osebnosti (Savićević 1989, str. 117).

Velja omeniti, da pri razvrščanju potreb po izobraževanju le redko izrazito izstopa zgolj en kriterij. Pogosto se pojavlja preplet mnogih kriterijev. S stališča andragogike lahko potrebe razumemo kot preprečevanje zastarevanja znanja. Glavna naloga izobraževanja je razviti potrebo po neprekinjenem učenju. Raziskave namreč kažejo, da pri ljudeh, ki ne uporabljajo svojih intelektualnih sposobnosti, le-te ne napredujejo. Ne samo, da mirujejo, temveč tudi nazadujejo. Torej lahko zaključimo, da je ugotavljanje in opredeljevanje potreb po izobraževanju nujen most na poti samouresničevanja človeka (Savićević 1989, str 117-119).

2.5.2. Preučevanje splošnih potreb po izobraževanju

Preučevanje splošnih potreb po izobraževanju je bilo namenjeno predvsem statističnemu spremljanju. Narava preučevanja je bila v večini primerov zasnovana na osnovi posameznih panog in področij. Vendar pa tak način preučevanja ne opozarja na diferencirane potrebe posameznikov ali skupin, opozori lahko samo na splošne dimenzije problema. Podlaga za diferencialno programiranje splošnega izobraževanja je možna samo na osnovi diferencialnih potreb posameznikov oziroma skupin (Mohorčič Špolar in Ivančič 1996).

Pojmovanje, da splošno znanje ni enako pomembno kot potrebe po izobraževanju, ki izhajajo neposredno iz dela, je botrovalo nastanku današnjega stanja. V praksi se je izkazalo, da je bilo splošno izobraževanje največkrat zasnovano in predpisano po potrebah vodilnih posameznikov. Zato se je nekako utrdilo prepričanje, da je tudi skrb za ustrezne vsebine splošnega izobraževanja povezana zgolj z njimi, ali pa s tistimi, ki naj bi bili zavezani k takšnim oblikam izobraževanja s strani zakona (prav tam).

Preliminarne indikacije o pomanjkljivi splošni izobrazbi posameznika ali skupine so lahko funkcionalne ali formalne. Prve se kažejo v neustreznem opravljanju dela ali drugih nalog v organizaciji. Druge, formalne preliminarnе indikacije, pa se kažejo na podlagi nedokončane osnovne ali srednje šole. Izbor meril glede na to, ali je preliminarna indikacija funkcionalnega ali formalnega izvora, pa je odvisen od namena in ciljev končne funkcije izobraževanja, naj si bo to odpravljanje nepismenosti, vključevanje v različne oblike nadaljnjega izobraževanja ali pa vključevanje v dopolnilne oblike splošnega izobraževanja (Mohorčič Špolar in Ivančič 1996, str. 45).

Po splošnem mnenju samo en podatek, kot je na primer število let osnovnega šolanja, ne zadošča. Razlog za to se skriva v pozabljanju ali v kateri od oblik samoizobraževanja. Zato nekateri avtorji menijo, da je potrebno oblikovati nov, ustrežnejši model. Andrilović je že leta 1967 predlagal postopek ugotavljanja splošne izobrazbe na podlagi testa, sestavljenega iz nalog, ki zajemajo splošnoizobraževalne vsebine, predvidene v učnih programih šol za splošno izobraževanje delavcev. Test naj bi zajel vse zaposlene, ki nimajo dosežene srednješolske izobrazbe (prav tam, str. 46).

2.5.3. Preučevanje potreb po kulturnem izobraževanju

Pastuović v svojem delu Andragoški ciklus (Pastuović 1985, str. 103-115) meni, da bi morali bolj boudariti temeljne in socioadaptivne potrebe. Hkrati pa pravi, da bi bilo treba razvijati estetske oziroma kulturne potrebe v njihovem ožjem pomenu. Tako naj bi kulturno izobraževanje obsegalo naslednje tipe kultur:

- elementarna kultura,
- kultura dela in humanizacije proizvodnje,
- estetska kultura,
- kultura v obliki zabavno-rekreativne dejavnosti (Pastuović 1978, str. 286).

Pod pojmom elementarne kulture je mišljena kultura bivanja, oblačenja, medosebnih odnosov, vedenja ter kultura zdravja z osebno in splošno higieno. V nadaljevanju se

sprašuje o načinu družinskega življenja. Zanima ga racionalnost vodenja gospodinjstva, skrb za prehrano, vzgoja otrok, uporaba tehničnih pripomočkov, ravnanje s sodobnimi komunikacijskimi sredstvi, kako se znajti v zapletenih življenjskih razmerah urbanih okolij in kako ljudje uveljavljajo pravice v različnih socialnih ustanovah. Vendar je potrebno omeniti, da del teh problemov sovpada tudi s splošnim izobraževanjem, zato je pomembno, da se zajamejo le tisti deli problemov, ki odražajo estetske in kulturne vidike vsakdanjega življenja (Mohorčič Špolar in Ivančič 1996, str. 46).

Oblikovna plat dela se v sodobni industrijski proizvodnji odraža z natančnim in pravočasnim opravljanjem nalog ter v ustreznem vzdrževanju delovnega mesta in okolja dela, ustrezen etični vidik pa naj bi izoblikoval zavest o odgovornosti vsakega posameznika. Le tako naj bi bilo mogoče dosegati organizacijske cilje in hkrati ohranjati naravno okolje (prav tam).

Estetska kultura zajema umetnost in kulturo določenega okolja. Pod ta pojem se uvrščajo književnost, glasba, likovna umetnost, film in podobno. Še posebej velja izpostaviti široko področje ljubiteljske kulture, ki prav tako zajeto v pojmu estetske kulture (prav tam).

Med zabavno rekreativne dejavnosti spadajo rekreacija, telovadba, izleti in potovanja, razne prireditve in raznolika ponudba hobijev (prav tam).

Če so elementarne potrebe po kulturnem izobraževanju že razvite in izoblikovane, jih ugotavljamo z induktivno metodo, v nasprotnem primeru pa z deduktivno metodo. Najbolj izrazito so pri tem uporabne tehnike preučevanja stališč in mnenj, torej si pomagamo anketami in intervjuji. Z njihovo skrbno pripravo lahko pridemo tudi do rezultatov, ki podajajo hierarhičnost kulturnih potreb. Tako lahko na osnovi nezadoščenih potreb sklepamo o razvitosti kulturnih potreb (prav tam).

2.5.4. Preučevanje potreb po državljanski vzgoji

»Razumevanje in adaptacija na spremembe v družbenem in političnem življenju, ki jih povzročajo spremembe v družbenopolitičnem in gospodarskem sistemu z vsemi

spremljajočimi posledicami (naraščajoča brezposelnost, povečanje socialne neenakosti ipd.) ter druge družbene spremembe, zahtevajo ustrezno znanje posameznikov za uspešno spoprijemanje z novim položajem za sodelovanje v družbenih procesih.« (Mohorčič Špolar in Ivančič 1996, str. 47).

2.5.5. Preučevanje potreb po izobraževanju za delo

Pastuović je bil usmerjen pretežno k potrebam po izobraževanju v delovnih organizacijah. Loči med globalnimi in diferencialnimi izobraževalnimi potrebami, ki se ugotavljajo na ravni delovne organizacije, gospodarske panoge ali na nacionalni ravni.

Njegova opredelitev je sestavljena iz štirih faz:

- analiza dela,
- določanje znanja in spretnosti, ki sta potrebna za opravljanje določene dejavnosti,
- ugotavljanje znanja pri zaposlenih,
- primerjanje potrebnega in obstoječega znanja (Pastuović v Mohorčič Špolar in Ivančič 1996, str. 47).

Samolovčev pa opredeli faze takole:

- Snemanje splošnega položaja (tehnološka razvitost delovne organizacije, izražena s trenutno idealnim kadrovskim položajem in upravno-organizacijsko sestavo);
- Snemanje trenutne kadrovske razvitosti in ugotavljanje razlik med stvarnim in idealnim kadrovskim položajem;
- Prognostični kadrovski položaj glede na projekcijo razvoja delovne organizacije;
- Določanje projekcije razvoja kadrov glede na ugotovljene potrebe in ekonomske možnosti organizacije ali lokalne skupnosti;
- Izdelava modelov izobraževanja glede na ugotovljene globalne in diferencialne potrebe po izobraževanju;
- Določanje didaktičnega modela;

- Neposredna evalvacija izobraževalnih vsebin in organizacije izobraževalnega procesa; (Samoločev v Mohorčič Špolar in Ivančič 1996, str. 48).

Po Savićeviću (1989, str. 119) se lahko preučujejo logične poti spoznavanja in določanja potreb po izobraževanju z induktivnim ali deduktivnim prijemom, možna pa je tudi kombinacija obeh. Z uporabo induktivnega prijema je onemogočeno mešanje resničnega in želenega stanja, vendar pa vodi le do usposabljanja za stanje, kakršno je, ne glede na njegovo usklajenost z zahtevami, ki jih postavlja že dosežena raven družbenega in tehnološkega razvoja ter širšega sistema, v katerega naj bi se organizacija umestila. Deduktivni prijem pa izpelje potrebe iz načrtovanega razvoja, saj je sklepanje utemeljeno samo na podlagi stvarnih pričakovanj in smeri razvoja. Takšen prijem temelji večinoma na analizah dokumentov in ocenah strokovnjakov. Pastuović (v Mohorčič Špolar in Ivančič 1996) meni, da se induktivno določanje izobraževalnih vsebin uresniči v fazi preučevanja potreb po izobraževanju, deduktivno pa v fazi programiranja. Analiza takšne metode je usmerjena v ugotavljanje tistih vsebin, ki kažejo tako specifične delovne razmere kot tudi delavčevo življenje. Potreba po izobraževanju je razlika med znanjem, spretnostmi in stališči, ki so potrebni za uspešno opravljanje neke naloge ali funkcije, ter znanjem, spretnostmi in stališči, ki jih že imajo tisti, ki bodo te funkcije oziroma delo opravljali (Mohorčič Špolar in Ivančič 1996, str. 49).

Omenjene teoretične opredelitve potreb po izobraževanju odraslih bomo upoštevali v raziskovalnem delu. Izhajali bomo iz deduktivnega pristopa, saj bomo ugotavljali potrebe le na osnovi analize zgodovinskih in drugih virov.

3. RAZISKOVALNI DEL

3.1. METODOLOGIJA

3.1.1. Opredelitev raziskovalnega problema

V začetku izbiranja teme diplomskega dela smo želeli analizirati vse izobraževalne institucije in druge izobraževalne dejavnosti, namenjene izobraževanju odraslih v Žalcu, ter iz vsebin razbrati, kakšne so bile potrebe po izobraževanju odraslih v izbranem obdobju. Pri prebiranju virov smo ugotovili, da je podatkov relativno malo. Tako smo se odločili predstaviti vse izobraževalne institucije in druge izobraževalne dejavnosti v Žalcu, analizirati pa le tiste, za katere smo našli dovolj informacij. Ker o vsebinah izobraževanj ni dovolj ohranjenih virov, ki bi nas pripeljali do potreb po izobraževanju odraslih, smo le-te poskušali ugotoviti z določanjem vrst, metod in oblik izobraževanja odraslih.

3.1.2. Namen in cilji raziskave

Namen naše raziskave je na kratko predstaviti izobraževanje odraslih v Žalcu po posameznih obdobjih, nato pa na podlagi analize posameznih izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti ugotoviti potrebe po izobraževanju odraslih. Le-te bomo poskušali ugotoviti preko analize vrst, oblik in metod izobraževanja odraslih. Same potrebe po izobraževanju odraslih znotraj posameznih izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti pa bomo analizirali in interpretirali s pomočjo Savičevičeve (1989, str. 117-119) interpretacije meril potreb, opisane v teoretičnem delu diplomskega dela. Pri določitvi potreb smo se odločili za iskanje potreb po izobraževanju odraslih, kot jih razvrščata Mohorčič Špolarjeva in Ivančičeva (1996, str. 41-51). Ugotavljali bomo:

- splošne potrebe po izobraževanju
- potrebe po kulturnem izobraževanju
- potrebe po državljanski vzgoji
- potrebe po izobraževanju za delo.

Predstavitev, analizo in primerjavo izobraževanja odraslih v Žalcu bomo razdelili na tri obdobja: obdobje pred prvo svetovno vojno (1846-1914), obdobje med obema svetovnima vojnama (1918-1941) in obdobje po drugi svetovni vojni do leta 1960.

Naš glavni cilj je analizirati vsako obdobje posebej, povzeti skupne značilnosti potreb po izobraževanju odraslih in na koncu primerjati vsa tri obdobja med seboj. S tem želimo ugotoviti ali in kako so se potrebe po izobraževanju odraslih v Žalcu spreminjale skozi čas od leta 1846 do leta 1960.

3.1.3. Raziskovalna vprašanja

V raziskovalnem delu smo si zastavili naslednja raziskovalna vprašanja, razdeljena na tri omenjene tematske sklope:

- I. Opis zgodovine razvoja mesta Žalec in posameznih izobraževalnih institucij
 1. Kakšna je zgodovina mesta Žalec?
 2. Katere izobraževalne institucije in druge izobraževalne dejavnosti so v omenjenem obdobju (1846-1960) obstajale v Žalcu?
- II. Analize izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti v Žalcu v posameznih obdobjih
 3. Katere vrste izobraževanja odraslih so prevladovale v Žalcu pred letom 1914?
 4. Katere oblike in metode izobraževanja odraslih lahko zasledimo pri analiziranih institucijah in drugih izobraževalnih dejavnostih pred letom 1914?
 5. Kakšne so bile glede na analizirane izobraževalne institucije in druge izobraževalne dejavnosti potrebe po izobraževanju odraslih v Žalcu pred letom 1914?
 6. Katere vrste izobraževanja odraslih so prevladovale v Žalcu med obema svetovnima vojnama?
 7. Katere oblike in metode izobraževanja odraslih lahko zasledimo pri analiziranih institucijah in drugih izobraževalnih dejavnostih med obema svetovnima vojnama?
 8. Kakšne so bile glede na analizirane izobraževalne institucije in druge izobraževalne dejavnosti potrebe po izobraževanju odraslih v Žalcu med obema svetovnima vojnama?
 9. Katere vrste izobraževanja odraslih so prevladovale v Žalcu po letu 1945?

10. Katere oblike in metode izobraževanja odraslih lahko zasledimo pri analiziranih institucijah in drugih izobraževalnih dejavnostih po letu 1945?
 11. Kakšne so bile glede na analizirane izobraževalne institucije in druge izobraževalne dejavnosti potrebe po izobraževanju odraslih v Žalcu po letu 1945?
- III. Primerjava izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti v Žalcu v treh obdobjih (1846-1914, 1918-1941, 1946-1960) ter ugotovitve
12. Ali so se vrste izobraževanja odraslih skozi izbrana obdobja spreminjale?
 13. Ali so se oblike in metode izobraževanja odraslih skozi izbrana obdobja spreminjale?
 14. Ali so se potrebe po izobraževanju odraslih skozi izbrana obdobja spreminjale?

3.1.4. Raziskovalne predpostavke

- I. Opis zgodovine razvoja mesta Žalec s posameznimi izobraževalnimi institucijami dokazuje razvoj (potreb) izobraževanja odraslih v Žalcu.
- II. Analize izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti v Žalcu po posameznih obdobjih
 1. V obdobju pred letom 1914 se je pojavljalo največ neformalnega in splošnega izobraževanja odraslih.
 2. V obdobju do leta 1914 največkrat zasledimo množične oblike izobraževanja, pri katerih je bila uporabljena metoda predavanja.
 3. V obdobju do leta 1914 so se pojavljale predvsem potrebe po kulturnem in državljanskem izobraževanju odraslih.
 4. V obdobju med obema svetovnima vojnoma je prevladovalo neformalno in družbeno izobraževanje odraslih.
 5. V obdobju med obema svetovnima vojnoma so bile v ospredju skupinske oblike izobraževanja odraslih pri katerih je bila najbolj pogosta metoda predavanja.
 6. V obdobju med obema svetovnima vojnoma so bile potrebe po izobraževanju odraslih predvsem na kulturnem in družbenem področju.

7. V obdobju po letu 1941 je še vedno prevladovalo neformalno izobraževanje odraslih, vendar se je tudi število formalnih izobraževalnih institucij povečalo.
 8. V obdobju po drugi svetovni vojni so bile najbolj pogoste skupinske oblike izobraževanja odraslih, najbolj razširjena metoda pa predavanje.
 9. V obdobju po letu 1941 so se začele kazati potrebe po formalnem izobraževanju odraslih oziroma potrebe po izobraževanju za delo.
- III. Primerjava izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti v Žalcu v treh obdobjih (1846-1914, 1918-1941, 1946-1960) ter ugotovitve
10. Vrste izobraževanja odraslih so se skozi obdobja spreminjale.
 11. Oblike in metode izobraževanja odraslih so se skozi obdobja spreminjale.
 12. Potrebe po izobraževanju odraslih so se skozi izbrana obdobja spreminjale glede na potrebe družbe.

3.1.5. Metoda dela in postopki zbiranja podatkov

Osnovna raziskovalna metoda je deskriptivna. Z deskriptivno metodo opisujemo pojave, ne da bi jih pri tem vzorčno pojasnjevali (Sagadin 1993, str. 12).

V vsakem obdobju (1846-1914, 1918-1941, 1945-1960) bomo opisali izobraževalne institucije in druge izobraževalne dejavnosti odraslih, kronološko in po področjih delovanja (kultura, šport in drugo).

Analitično in interpretativno metodo bomo uporabili pri primerjavi izbranih izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti v Žalcu v treh obravnavanih obdobjih.

3.2. ZGODOVINSKI PREGLED MESTA ŽALEC

Prvo zanesljivo poročilo o naselju je iz leta 1182, ko je bil tu sedež deželnoknežjega urada. Srednjeveški kraj je bil prvič izpričan z imenom Sachsenfeld. S slovenskim imenom se okoli leta 1260 že omenjajo trške pravice, trg pa je imel tudi lastno sodišče. To priča o precejšnji pomembnosti kraja in temu gre pripisati, da se Žalec v nekaterih listinah omenja celo kot mesto (npr. mestni pečat v davčnem registru iz leta 1574). Sicer pa je bil kraj z imenom Žalec omenjen že leta 1256 in takrat tudi označen (sicer posredno) kot trg, od leta 1964 pa kot mesto (Simonič 1992, str. 4).

Žalec je najmanjše mestno naselje v Sloveniji, po drugi strani pa "prvo" trško naselje v Celjski kotlini v srednjem veku. Stoji v osrčju Spodnje Savinjske doline in je naselbina, kakršne so se v srednjem veku pogosto razvile ob pomembnih prometnih žilah. Zaznamuje jo strnjena pozidava na obeh straneh velike ceste, dominantna pa je župnijska cerkev na skrajnem zahodnem koncu prvotne naselbine. Stavbna črta objektov na obeh straneh ceste ne teče vzporedno. Naselbina se na obeh koncih zoži, na sredini pa v rahlem ovalu razširi, tako da formira razpotegnjen, vendar strnjen trg. V globino proti severu in jugu se je naselje razvilo v kasnejšem času. Prvotno so za takšnimi stavbami stala le gospodarska poslopja, takoj za njimi pa so se razprostirala polja. Zožitev trga na obeh koncih je določal sistem poznosrednjeveške obrambe, razširitev v vzhodnem delu pa potrebo po tržnem prostoru, kamor so kmetje ob semenjih prišli prodajat svoje pridelke in živino (Kač idr. 2010, str. 9).

Obstaja več razlag o tem, kako je Žalec dobil ime. Nemška oblika imena (Sachsenfeld) naj bi kazala na nastanek sredi od saških priseljencev koloniziranega ozemlja (Saxen-feld), slovensko ime (Žalec) pa naj bi kazalo na lego ob grobišču (žale = grobišče), kar bi glede na bližino nekropole v Šempetru imelo smisel, ali vodi (žalo = breg). Žalec je sicer nekaj bolj oddaljen od Savinje, vendar je reka včasih tekla severneje, kot breg pa bi naselje lahko označili tudi zato, ker je bilo včasih ozemlje med Žalcem in Gotovljami zelo močvirnato in je bil tam ribnik (Natek 1965, str. 32-33).

V Otokarjevem urbarju iz 1265-67 se Žalec navaja kot sedež deželskega knežjega sodišča in središče laške gosposčine v Savinjski dolini. Leta 1279 se izrecno omenjajo žalski tržani. Trški grb, katerega nastanek se postavlja pred leto 1298, predstavlja ščit s petlistno rožo in krilnimi kostmi orla, ob vznožju pa so trije srebrni listi lilije. Leta 1347 je Žalec že imel svoj pečat. Leta 1586 je dobil pravico do dveh letnih sejmov. Bil je sedež deželnega krvnega sodnika, ki pa je bil v času turških vpadov ukinjen. Turki so pustošili zlasti v letih 1471 in 1480, ko je Žalec doživljal hude čase. Mesto je bilo tudi izropano in požgano. Zaradi turških obleganj so se tržani odločili okoli cerkve pozidati tabor z obzidjem (Krajevni leksikon Slovenije 1995, str. 543).

Zametke današnjega naselja je potrebno iskati ob župnijski cerkvi sv. Nikolaja. Le-ta je v svoji prvotni obliki nastala pred letom 1256, ko je bila žalska fara priključena k stiškemu cistercijanskemu samostanu. O njej ni ohranjen skoraj noben zgodovinski podatek, nekaj več pa je znanega o njeni skupaj z zvonikom približno 30 metrov dolgi gotski naslednici, ki je bila postavljena v začetku 16. stoletja in katere ladja je bila ostanek prve cerkve. Na zahodni strani se je na cerkev prislanjal leta 1518 zgrajen zvonik (Kač idr. 2010, str. 16).

Drugo polovico 15. stoletja so tudi v Žalcu zaznamovali turški vpadi. Turki so tako leta 1471 kot tudi let 1480 trg Žalec izropali in požgali. Turški vpadi so se še vrstili, a o tem, da bi bil Žalec kasneje še ogrožen, ni podatkov. Zaradi turške nevarnosti so žalski tržani v letih 1499-1524 okrog cerkve zgradili taborsko obzidje (prav tam, str. 27).

Trg je leta 1762 dobil šolo, kjer so se otroci učili krščanskega nauka ter branja in pisanja. Leta 1774 je Žalec v sklopu reform Marije Terezije dobil trivalčko, vendar so Žalčani redko pošiljali otroke v šolo (prav tam, str. 33).

V 19. stoletju sta bili v Žalcu poglavitni živinoreja in poljedelstvo, obrt je bila šele na tretjem mestu. Leta 1842 je kot prvi industrijski obrat v Žalcu nastala pivovarna. Pomen trga se je okrepil po letu 1848, ko je kot središčni trg v Savinjski dolini prevzel pomembno vlogo pri krepitvi slovenske narodne zavesti v tem delu štajerske dežele. Manifestacija slovenstva je doživela višek 6. septembra 1868, ko so v Žalcu

organizirali slovenski tabor, ki se ga je udeležilo več tisoč ljudi. V tem času so govorniki prvič predstavili slovenski nacionalni program širokim ljudskim množicam. Geslo "Zedinjena Slovenija" je zaživel in zajelo množice bolj kot kdaj koli prej (Simonič 1992, str. 7).

V naslednjih letih so tržani Žalca svoje razgibano življenje povezali v številna društva. Že leta 1869 so osnovali narodno čitalnico. Leta 1881 so svoje društvo ustanovili gasilci, leta 1885 pa še pevci. Istega leta je bila v Žalcu odigrana tudi prva slovenska gledališka predstava. Nekaj let kasneje je bil ustanovljen tudi tamburaški klub. Na začetku dvajsetega stoletja je bila obnovljena narodna čitalnica, med letoma 1897 in 1918 pa je bil v Žalcu tudi sedež slovenske požarne brambe na Štajerskem (prav tam, str. 7).

Nekje do srede 19. Stoletja v Žalcu ni bilo opaznejših večjih infrastrukturnih sprememb. Spremembe so bile vidne v letih, ko se je intenzivneje začelo razvijati hmeljarstvo (1870) in ko je trg dobil železnico (27. december 1891) (Kač idr. 2010, str. 41). Leta 1880 je bilo ustanovljeno Južnoštajersko hmeljarsko društvo. Na njegovo pobudo je bila leta 1902 ustanovljena Hmeljarna - zadruga Z.O.Z. Društvo se je po letu 1918 preimenovalo v Hmeljarsko društvo Slovenije. Sledila je ustanovitev Hmeljarske ekspertne družbe HED in nato po drugi svetovni vojni še hmeljarska zadruga Hmezad. Sledila je ustanovitev hmeljarskega inštituta (Simonič 1992, str. 8-10). V tem obdobju se je začela razvijati industrija, poleg pivovarne tudi kovinarska podjetja, razcvet je doživelo gostinstvo in trgovina, še posebej s hmeljem (Kač idr. 2010, str. 41).

Za zaključek velja omeniti, da je hmeljarstvo povzdignilo kmetijstvo in ostalo gospodarstvo Spodnje Savinjske doline na stopnjo, ki je občutno spremenila standard njenega prebivalstva. Od tod se je Žalec razvil v gospodarsko, politično in kulturno središče, ter hkrati v središče slovenskega hmeljarstva (Simonič 1992, str. 10).

3.3. IZOBRAŽEVANJE ODRASLIH V ŽALCU PRED PRVO SVETOVNO VOJNO (1846-1914)

V tem poglavju bomo kronološko opisali izobraževalne institucije in druge izobraževalne dejavnosti za odrasle glede na področja delovanja (kultura, šport in drugo).

3.3.1. Kulturna društva

Na prvo gledališko predstavo 15. avgusta 1846 v Žalcu je prebivalce vabil Vrečerjev plakat. Veseloigro Vaja z ognjem so v nemškem jeziku priredili domači. Plakat je verodostojen dokument o gledališkem življenju v Žalcu sredi 19. stoletja, ko je na gledaliških odrih vladala predvsem »sladkobnosentimentalna in zabavna dramatika Kotzebua« (Grobelnik 1974, str. 507). Obenem je plakat tudi spričevalo razgibanosti, ki jo je v tistih letih zmoglo okrog 500 prebivalcev žalskega trga, še brez zunanjega pečata, narodno-kulturne zavesti, a izražene z nemškim nastopom gledaliških navdušencev, ki so javno komedijansko izživljanje opravičevali s človekoljubnostjo, niso pa ga še vezali z manifestacijo slovenske narodne misli. Le nekaj let kasneje se je slovensko narodno prebujanje po marčni revoluciji močno odražalo tudi na družbenih, kulturnih in gledaliških prireditvah v Žalcu (prav tam, str. 507).

Leta 1883 je bila ustanovljena Pevska zadruga Žalec, ki jo je vodil Franc Pečovnik (Vrečer 1930, str. 222).

Dve leti kasneje, leta 1885, je bilo ustanovljeno žalsko pevsko društvo Naprej. Društvo je obstajalo le kratek čas in je imelo petnajstčlanski moški zbor, ki ga je vodil Josip Širca (prav tam).

Istega leta je bila v Žalcu uprizorjena prva slovenska gledališka predstava, z naslovom "Blaznica v prvem nadstropju", ki jo je režiral Anton Petriček (prav tam).

Leta 1895 je bil v Žalcu ustanovljen tamburaški zbor, ki ga je ustanovil Janez Hausenbichler, vodil pa ga je Andrej Žmavc (Kač idr. 2010, str. 65).

Pevsko društvo Edinost je bilo ustanovljeno leta 1899. Predsednik društva je bil Vinko Vabič ml., delovalo pa je do leta 1915 (Božiček 1982, str. 343).

Slovenski dijaki celjske gimnazije so 30. avgusta 1874 priredili prvo bésedo v Žalcu. Namen društva je bil, da bi se med poletnimi počitnicami dijaki iz Celja in od drugod zbrali v enem od slovenskih krajev, kjer bi se družili, spoznavali, predvsem pa delovali v prid slovenskega naroda in za slovenski narod (prav tam).

Leta 1876 je bilo ustanovljeno društvo Triglav, ki je imelo svoje znamenje, rdeče-modro-srebrn trak, ki so ga člani nosili vedno, kadar je nastopil "Triglav". Kasneje je društvo dobilo še eno znamenje. Članice društva, ki so bile odete v društvene trakove s tamburiškimi čepicami, so nabirale denar za društveno zastavo. Prvič so zastavo razvili 1. junija 1890. Razvili so jo povsod, kjer so nastopili Triglavani. Društvo Triglav pa se je udeležilo tudi shoda stenografov, ki je bilo 1899 v Žalcu (Kač idr. 2010, str. 66).

Leta 1901 je bila ustanovljena druga čitalnica v Žalcu, v kateri sta se odvili dve odmevnejši predavanji: predavanje profesorja Vodenika iz Celja leta 1905 in predavanje profesorja Ilešiča leta 1914. Njen predsednik je bil Ivan Kač, svojo bralno sobo pa je imela v gostilni Hausenbichler (prav tam).

Leta 1905 je bila v Žalcu ustanovljena ženska podružnica C. M. D. (Ciril-Methodove družbe) v Ljubljani. Naloga te podružnice je bila zbiranje prispevkov za revne in osamele ter pomoči potrebne tržane (Urbašek 1983, str. 285).

Leta 1909 je bilo ustanovljeno Katoliško slovensko izobraževalno društvo, ki je imelo svojo lastno knjižnico s 350 knjigami (Vrečer 1930, str 223).

V letih 1910-1912 je v Žalcu obstajal Salonski orkester, ki ga je vodil Anton Naret (Kač idr. 2010, str. 66).

Leta 1913 je bilo ustanovljeno Dramatično društvo, prvi predsednik je bil Vinko Vabič ml. Društvo je gledališke predstave prirejalo v Roblekovi dvorani (prav tam).

3.3.2. Športna društva

Od leta 1887 do okoli 1900 je Dirkarsko društvo prirejalo vsakoletne dirke konj na bivši Žalski gmajni pri Savinji. Ustanovitelj društva in njegov prvi predsednik je bil Janez Hasenbichler (Kač idr. 2010, str. 67).

Leta 1893 je bilo ustanovljeno Slovensko planinsko društvo in še istega leta njegova Kamniška in Savinjska podružnica. Savinjsko podružnico je vodil Fran Kocbek, ki je 1. septembra 1882 začel s svojo prvo službo v Žalcu kot podučitelj (prav tam).

1898 je bil v Žalcu ustanovljen Klub savinjskih kolesarjev, ki ga je vodil Josip Širca, in je deloval z namenom gojitve rekreativnega kolesarjenja (prav tam).

Telovadno društvo Orel je bilo ustanovljeno leta 1910 za Žalec in Petrovče. Sedež je imelo v Petrovčah, a zaradi klerikalnega duha v tej organizaciji v Žalcu Orli niso imeli posebnega uspeha med ljudmi (prav tam).

3.4. IZOBRAŽEVANJE ODRASLIH V ŽALCU MED OBEMA SVETOVNIMA VOJNAMA (1918-1941)

3.4.1. Kulturna društva

Po prvi svetovni vojni je svoje delo nadaljevalo eno najpomembnejših kulturnih društev, leta 1913 ustanovljeno Dramatično društvo. Prirejali so različne gledališke predstave, večinoma komedije, saj so bile te najbolj obiskane. Društvo je imelo tudi svoj pevski zbor, ki je v dvajsetih letih priredil kar nekaj odmevnih koncertov (Kač idr. 2010, str. 143).

3.4.2. Športna društva

Omenili smo že, da je bilo leta 1910 za Žalec in Petrovče ustanovljeno Telovadno društvo Orel s sedežem Petrovčah. Leta 1924 je bilo v Žalcu ustanovljeno Telovadno

društvo Orel kot samostojna krajevna organizacija. Leta 1929 se Orli niso včlanili v Sokol Kraljevine Jugoslavije in zato prenehali delovati. Ponovno je bilo društvo Orel ustanovljeno pred drugo svetovno vojno kot fantovski odseki in dekliški krožki. Včlanjeni so bili v Zvezo fantovskih odsekov in Zvezo dekliških krožkov. Obe zvezi sta do začetka okupacije leta 1941 delovali pod okriljem klerikalnih kulturno-prosvetnih društev (Kač idr. 2010, str. 138).

Ker niti Orli niti Sokoli niso popolnoma zadovoljili nekaterih mladih Žalčanov, so ti leta 1931 ustanovili Športni klub Žalec (Hazler 1974, str. 23). Glavni namen društva je bil organizirati športno mladino, ji nuditi sredstva za samovzgojo, jo kulturno in naravno vzgojiti v jugoslovanskem duhu, na temelju narodnega in državnega edinstva (AS 68 Arhiv RS). Ustanovili so ga z namenom, da se v njem kot glavna organizira nogometna sekcija, saj se je vedno več mladih Žalčanov navduševalo nad nogometom. V klubu so gojili še lahko atletiko in namizni tenis, imeli pa so tudi dramsko sekcijo, ki je dvakrat ali trikrat letno uprizorila igro. Klub je organiziral tudi vsakoletno maškarado na predpušno soboto (Hazler 1974, str. 23).

Šahovski klub je svoje delovanje po prvi svetovni vojni obnovil in 20. januarja 1921 pripravil II. Šahovski turnir (Kač idr. 2010, str. 140).

Manj aktiven je bil Klub Savinjskih koles, katerega delovanje je pred drugo svetovno vojno nekoliko zamrlo (prav tam).

3.4.3. Druga društva

Samostojno podružnico Jugoslovanske Matice za Žalec in okolico so ustanovili leta 1921. S prireditvami so zbirali denar za zamejske Slovence. Šlo je za dobrodelno društvo, ki je prenehalo delovati leta 1930 (Kač idr. 2010, str. 141).

Tudi podružnica Kola Jugoslovanskih sester v Žalcu je bila dobrodelno društvo, ki je delovalo v času med obema vojnoma (prav tam). Društvena naloga je bila nuditi pomoč še neosvobojenim "bratom in sestram", pospeševati medsebojno spoznavanje in duševno zблиževanje ljudi ter moralno in materialno podpirati

izvršitelje narodne osvoboditve in združitve, ter ljudi, ki so bili kljub vojni odvisni od sestrške pomoči. Društvo je tako podpiralo tiste, ki so bili prisiljeni začasno zapustiti svoje domove ali so jim domove uničili in so zavetišče iskali v teh krajih. Organizirali so tečaje, na katerih so se izobraževale strežnice in bolničarke. Ustanavljali so domove in šole za vojne invalide, vdove in sirote. Poleg vsega pa so se močno trudili med ljudmi širiti narodno zavest. Sredstva so zbirali na raznih prireditvah (AS 68 Arhiv RS). Ob začetku vojne je društvo prenehalo delovati (Kač idr. 2010, str. 141).

Leta 1935 je bilo na novo ustanovljeno društvo Rdeči križ dravske banovine. Vse do druge svetovne vojne je društvo prirejalo tečaje prve pomoči, predavanja o varovanju zdravja, prikazovali pa so tudi filme z zdravstveno vsebino (Urbašek 1983, str. 282).

Kmetijska podružnica Žalec je bila ustanovljena 1918. Posebno so skrbeli za razvoj sadjarstva, saj so že v narodni šoli učili otroke vzgoje sadnih dreves v lastnem sadovnjaku. Prirejali so številna predavanja in izobraževanja. Tako je bila v organizaciji kmetijske podružnice 13. novembra 1932 sadjarska razstava in predavanje kmetijskega strokovnjaka F. Kafola iz Ljubljane. Popoldne se je prireditev nadaljevala s predavanjem Agrikolturnega zavoda iz Zagreba v žalski osnovni šoli (Kač idr. 2010, str. 142).

3.5. IZOBRAŽEVANJE ODRASLIH V ŽALCU PO DRUGI SVETOVNI VOJNI (1945-1960)

3.5.1. Kulturna društva

Delo Kulturnega društva (KD) Svoboda je leta 1945 ponovno oživel. V kulturnem društvu so bile aktivne predvsem dramska in pevska sekcija, kino sekcija, ki je leta 1949 postala kino podjetje, ljudska knjižnica, občasno folklorna skupina in lutkarstvo (Kač idr. 2010, str. 244).

Po osvoboditvi je delovalo tudi Dramatično društvo, ki je uprizorilo precej iger. Konec leta 1947 je nastala nova gledališka skupina, ki je dobiček od iger podarila Rdečemu križu Žalec. Poleg iger je skupina pripravljala maškarade, silvestrovanja, tedensko so

prirejali Vesele večere za odrasle in zabavne nedeljske prireditve, pomagali pri pustnih karnevalih ... (Kač idr. 2010, str. 244).

Leta 1949 je Rudi Horvat organiziral *igralski tečaj* in ob zaključku tečaja leta 1950 so udeleženci uprizorili Hlapce (Kač idr. 2010, str. 244).

Vsa društva v občini in njihove sekcije so se združevale v Zvezo kulturnih organizacij (ZKO) Žalec. Financirala jo je Občinska kulturna skupnost, ki je vodila in usmerjala vso in izključno ljubiteljsko kulturno dejavnost, poleg tega pa organizirala občinske revije in srečanja (prav tam, str. 250).

3.5.2. Športna društva

Šahovski klub so po vojni ponovno ustanovili leta 1947. Člani kluba so se sestajali in rekreativno igrali šah (Kač idr. 2010, str. 267).

3.5.3. Druga društva

Leta 1954 je bilo ustanovljeno Društvo prijateljev mladine. Cilj društva je bila povezava šole in doma ter ustvarjanje pogojev za kvalitetnejše preživljanje prostega časa otrok v njihovem okolju. Med drugim so uprizarjali lutkovne igrice in maškarade (Kač idr. 2010, str. 237).

Leta 1956 je bilo ustanovljeno Društvo za napredek gospodinjstva, ki naj bi skrbelo za vsestransko izobrazbo žena (Šolska kronika osnovne šole Žalec 1948-1960).

3.5.4. Knjižnica Žalec

Nemci so med drugo svetovno vojno uničili veliko slovenskih knjig, zato je bila po osvoboditvi potreba po knjigah velika. Nova oblast je takoj po vojni sprožila nabiralno akcijo. V letakih je pozivala na zbiranje knjig, tudi nemških. V Žalcu so nabrali 600 knjig, ki so z ohranjeno sokolsko knjižnico tvorile osnovo za ustanovitev Ljudske knjižnice. Knjižnica je bila leta 1949 odprta enkrat do dvakrat tedensko. Knjižnica se

je vse do leta 1985, ko je dobila svoje prostore v Domu II. slovenskega tabora, ves čas selila (Kač idr. 2010, str. 252-253).

3.5.5. Tečajji, seminarji in drugo izobraževanje

Leta 1945 ustanovljena Hmeljarska zadruga HMEZAD je leta 1946 pričela izdajati strokovno glasilo Hmeljar, ki izhaja še danes (Kač idr. 2010, str. 192). Članki v Hmeljarju opisujejo preteklo dogajanje, v njem je mogoče najti nasvete in pogovore v povezavi s hmeljarstvom ter seznam škropiv, bolezni in škodljivcev na hmelju. Poleg hmeljarskih tem je v glasilu tudi veliko člankov o reji prašičev (Hmeljar 1950).

Leta 1946 je bila v Žalcu ponovno ustanovljena organizacija Rdečega križa (RK). Leta je razdeljevala pomoč, organizirala gledališke predstave, organizirala "teden matere in otroka", "teden RK" in "teden čistoče" (Urbašek 1983, str. 284). Ker je bila po vojni zelo razširjena tuberkuloza, je RK organiziral predavanje o zatiranju te hudo nalezljive bolezni. V letu 1950 so člani RK pripravili dan miru, v materinski posvetovalnici pa pripravili enodnevni tečaj o negi in prehrani dojenčkov. Leta 1954 je bila v okviru RK organizirana prva krvodajalska akcija, leto prej pa je vodja RK Žalec predaval o pomenu krvodajalstva (Kač idr. 2010, str. 241).

Dne 26. januarja 1947 se je na žalski osnovni šoli začel pedagoški tečaj. Slušatelj je bilo petintrideset. Ob zaključku so imeli tečajni izpit. Tečajniki so sodelovali tudi pri vseh šolskih proslavah (Šolska kronika osnovne šole Žalec 1936-1957).

Od začetka junija 1947 do 20. septembra 1947 je Ministrstvo za trgovino in preskrbo v prostorih osnovne šole Žalec organiziralo tečaj za poslovodje. Vodil ga je prof. Klinc. Tečajnikov pa je bilo okoli 250 (prav tam).

Dne 11. februarja 1948 so na žalski osnovni šoli izvajali tečaj za pomočnike v gospodarstvu in tečaj za traktoriste. Pouk je potekal popoldne, dopoldne pa so imeli priprave na pouk (prav tam).

Kmetijska proizvodnja poslovna zveza v Žalcu je na sedežu hmeljarske šole v šolskem letu 1957/58 za kvalificirane traktoriste in za hmeljarje pri kmetijskih zadrugah priredila tečaje za vodje strojno-traktorskih obratov. V istem šolskem letu so bili neposredno pri kmetijskih zadrugah izvedeni še naslednji tečaji: tečaj za vodjo strojno – traktorskih obratov (25. 9.-25. 12. 1957), tečaj za kvalificirane traktoriste (6. 1.-9. 2. 1958), tečaj za kvalificirane traktoriste (13. 2.-20. 3. 1958) in hmeljarski tečaj (od aprila 1958 dalje). Štirimesečni hmeljarski tečaj je bil namenjen slušateljem iz področij, kjer na novo uvajajo hmeljske površine. Poleg zgoraj omenjenih tečajev so izvajali tudi vozniški izpit za traktor (Gluk 1959, str. 177-178).

V letu 1956 je v Žalcu delovala *šola za odrasle*. Poleg te šole so izvajali veliko oblik dopolnilnega izobraževanja (Gluk 1959, str. 181).

Leta 1958 je sindikalni svet pripravil štiri nekajdnevne seminarje za člane delavskih svetov in za sindikalne funkcionarje v podjetjih. Predvidevali so, da bo predavanja, ki so bila prilagojena za spoznavanje pravic in dolžnosti, sistema in metode dela delavskih svetov, poslušalo 120 odgovornih ljudi iz podjetij (prav tam, str. 182).

V šolskem letu 1957/58 so bili poleg že naštetih tečajev organizirani še številni drugi tečaji, organizirani na pobudo kmetijskih združenj, ki so jih tudi vzdrževale. Ti tečaji so bili: traktorski, sadjarski, čebelarški, gospodinjski, šiviljski, kuharski in tečaj prve pomoči. (prav tam, str. 183).

Študentski klub Žalec je bil ustanovljen leta 1958. Združeval je študente, ki so študirali v Ljubljani. Srečanja in razna predavanja so imeli v ljubljanski gostilni Pod lipo (Kač idr. 2010, str. 243).

3.5.6. Delavska univerza Žalec

Uradno naj bi bila *Delavska univerza Žalec* ustanovljena leta 1959 kot ustanova za izobraževanje odraslih. Izvajala je idejno-politično, družbeno-ekonomsko, strokovno in splošno izobraževanje v sodelovanju z učnovzgojnimi in drugimi zavodi. V obdobju 1959-1963 je imela naslednje oddelke za odrasle: osnovna šola, administrativna šola in ekonomska šola. Delavska univerza sčasoma ni imela več toliko dela, da bi

upravičila svoj obstoj, zato je Žalec ostal brez lastne tovrstne izobraževalne ustanove (Sedmak 1965, str. 306-308).

Na podlagi opisane zgodovine mesta Žalec ter omenjenih izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti smo potrdili našo prvo predpostavko in dokazali razvoj izobraževanja odraslih v Žalcu, ki se je prilagajal potrebam posameznega obdobja.

3.6. ANALIZA IZOBRAŽEVALNIH INSTITUCIJ IN DRUGIH IZOBRAŽEVALNIH DEJAVNOSTI V ŽALCU PRED LETOM 1914

V tem poglavju bomo analizirali posamezne izobraževalne institucije in druge izobraževalne dejavnosti glede na vrste, oblike, metode ter potrebe izobraževanja odraslih pred letom 1914.

3.6.1. Narodna čitalnica

Čitalnice so v šestdesetih letih 19. stoletja odigrale pomembno vlogo tako pri pomeščanju kot tudi pri spodbujanju narodne zavesti, vse do leta 1868, ko so jih na slovenskem političnem prizorišču zamenjali slovenski tabori (Goropevšek 2003, str. 15). Poseben pomen je v čitalnicah dobilo tudi izobraževanje odraslih, saj so z njim želeli vzbuditi v Slovencih nacionalno identiteto, dvigniti izobrazbeno raven in odpraviti nepismenost ter razvedriti ljudi z družabno-kulturnimi prireditvami. V prvih letih so bile zbirališče narodno zavedne inteligence ter mestne in trške gospode, vendar so kmalu ugotovili, da morajo zajeti tudi širše plasti kmečkega prebivalstva. Začeli so organizirati bésede, veselice, zabave s petjem, plese, govore, deklamacije, hkrati pa so dvigovali izobrazbeno raven svojih članov s spodbujanjem branja časnikov, knjig, organiziranjem predavanj in pogovori o problemih pri nas in po svetu (Uršič 1999, str. 72-73).

Glavna čitalnica je bila ljubljanska čitalnica, mesto Ljubljana pa središče političnega delovanja. Iz te čitalnice je leta 1864 nastala Slovenska Matica, ki je skrbela za izdajo slovenskih znanstvenih spisov, poljudnih in drugih del (Gestrin in Melik v Govekar-Okoliš 2010, str. 39).

V Žalcu je bila prva narodna čitalnica ustanovljena leta 1869. Glavna dejavnost te čitalnice je bila zbiranje slovensko mislečih tržanov, nabavljanje slovenskih knjig in časnikov ter prirejanje slovenskih družabnih večerov. Zanimivo je, da so žalski "purgerji" (višji sloj) na teh večerih govorili slovensko, čeprav je bil njihov običajni pogovorni jezik nemščina. V okviru čitalnice so nastali dramatično in pevsko društvo, tamburaški zbor in podobna društva, ki so delovala nekaj let, nato pa zamrla in ponovno zaživela pod novim imenom. Zelo pomembno je, da so v Žalcu že leta 1885 uprizorili igro v slovenskem jeziku. Dejavnost čitalnice in vseh društev, ki jih je zasnovala čitalnica, so bili trden zid proti raznarodovalnemu pritisku. Žalec je bil po vsem slovenskem ozemlju znan kot žarišče slovenstva, ki ga tudi tedanje nemškutarsko Celje ni moglo zatreti (Hazler 1974, str. 4-5).

Vrste izobraževanja odraslih

Narodna čitalnica v Žalcu je bila organizirano društvo s primarnim namenom izobraževanja odraslih. Vendar izobraževanje, kot ugotavljamo, ni bilo namenjeno pridobivanju formalnega dokazila, temveč zadovoljitvi interesov in potreb odraslih. Člani društva so prirejali različne družabne večere, torej lahko trdimo, da je društvo delovalo izven tradicionalnega šolanja. Tako lahko društvu kot vrsto izobraževanja odraslih pripišemo neformalno izobraževanje. To trditev lahko podkrepimo še z dejstvom, da člani niso prejeli nikakršnih verificiranih potrdil, s katerimi bi lahko izkazali pridobitev nove ali višje izobrazbe. Takšno nenamerno učenje je ljudem dajalo nekakšno dodano vrednost izobraženosti, ki pa ni bila namenjena poklicnemu delu. Tako lahko bolj natančno rečemo, da neformalno pridobivanje znanja ni bilo namenjeno za poklic, ampak lastnemu ali osebnostnemu razvoju ljudi. Narodni čitalnici v Žalcu se z opisom najbolj približa Drofelnikova, ki pravi, da se ljudje za tovrstno izobraževanje odločajo na osnovi lastnih osebnih potreb (Drofenik 1999, str. 28).

Pri društvu je moč opaziti tudi vrsto inovacijskega izobraževanja. Zanj je značilno, da si ljudje pridobivajo znanje, ki ga v času rednega šolanja niso imeli možnosti pridobiti. Pridobivanje znanja je potekalo zavestno, načrtovano in povezano z natančno določenim ciljem splošnega družbenega in političnega razvoja podpirati in zagovarjati slovensko besedo ter jezik (Hazler 1974, str. 4).

Če nadaljujemo z opisom namena društva, lahko trdimo tudi, da je delovalo z namenom razvijanja splošne kulture v smislu dosege končnega cilja samopotrditve in zavedne državljske pripadnosti. Tako lahko narodni čitalnici pripišemo še vrsto splošnega izobraževanja odraslih.

Glede na to, da je društvo aktivno uveljavljalo narodnozavedne člane kot nosilce družbenega napredka, lahko rečemo, da je moč zaslediti tudi vrsto družbenega izobraževanja odraslih.

Ljudje so se z branjem knjig in časnikov, poslušanjem različnih recitacij, iger, koncertov, govorov, predavanj in pevskih ter drugih nastopov v domačem jeziku informirali in dopolnjevali svoje že obstoječe znanje. Vse to kaže na vrsto informativnega izobraževanja odraslih.

Oblike izobraževanja odraslih

V prvi vrsti lahko čitalnico opredelimo kot skupinsko obliko izobraževanja, saj lahko razberemo, da so se ljudje udeleževali koncertov, iger, govorov in podobnih organiziranih dogodkov, ki so bili vedno vnaprej načrtovani in pričakovano množično obiskani. Zanimajo nas torej načini, kako so bili učni procesi organizirani in izpeljani. V nadaljevanju velja omeniti, da so bili članom na razpolago zlasti domači, pa tudi tuji časopisi in seveda knjige (Hazler 1974, str. 4). Tako so lahko poljubno listali in prebirali gradivo, kar je predstavljalo temelj za nadaljnje diskusije in pogovore o perečih političnih temah, seveda v slovenskem jeziku. Na podlagi tega lahko čitalnicam pripišemo tudi individualno obliko izobraževanja.

Čitalnica je združevala ljudi, ki so pridobivali isto znanje. To jim je uspevalo tako, da so se redno sestajali in si med seboj pomagali. Člani so torej zavedno ali pa tudi nezavedno uporabljali izobraževalno obliko učnega ali študijskega krožka. Poznan nam je še en podatek, ki govori v prid uporabe te izobraževalne oblike. Vemo namreč, da čitalnica ni imela strokovno usposobljenih učiteljev, imela pa je svoje voditelje, ki so začrtali pot izobraževanja odraslih ljudi, predvsem svojih članov v Žalcu. Ob vsem tem velja omeniti zelo pomembno dejstvo, da so čitalnice v 19. stoletju predstavljale središče slovenskega kulturnega in političnega delovanja. V njih se je zbirala slovenska narodno zavedna inteligenca, obrtniki in trgovci, zlasti slovenski meščani. Toda v tem obdobju so večino prebivalstva predstavljali kmetje,

na katere pa čitalnice niso imele velikega vpliva. To se je spremenilo šele s pojavom slovenskega taborskega gibanja (Uršič 1999, str. 70).

Metode izobraževanja odraslih

Glede na vrsto prenosa znanja lahko rečemo, da so voditelji s pridom uporabljali metodo skupinskega učenja v povezavi z metodo razgovora, ki je pomagala udeležencem osvajati nova znanja in vplivati na oblikovanje lastnih narodnozavednih pogledov in interesov.

Društvo je delovalo v majhnih skupinah, v katerih so izvajali skupinske razgovore. Člani so prebirali slovenske knjige in časnike, na srečanjih pa so nato tudi diskutirali o takšnih in drugačnih vsebinah. Voditelji so skrbeli, da so bili razgovori usmerjeni in vodeni k vzgojnemu smotru, ki je bil v tem obdobju narodno zavedne in buditeljske narave. Člani društva so na tak način neprestano sodelovali in se vpletali v diskusije ter na sproščen način utrjevali že obstoječa znanja in pridobivali nova. Takšna metoda je omogočala bogatenje znanja vseh udeležencev hkrati. Uporaba te metode napoveduje naslednjo, metodo diskusije, ki je nekakšna nadgradnja metode razgovora. Iz pisnih virov tega sicer ni bilo mogoče razbrati, a glede na takratno politično ozračje lahko sklepamo, da je prihajalo do nasprotujočih si stališč in mnenj, kar je izvrstna podlaga za začetek diskusije (Kač idr. 2010, str. 58-61).

V tistem času je bilo na Štajerskem še dvanajst podobnih čitalnic, za katere je bila značilna tudi uporaba metode predavanja. Vendar pa na podlagi skopih virov o Narodni čitalnici v Žalcu lahko le predvidevamo, da so tudi tu uporabljali to metodo, a z gotovostjo ne moremo trditi (Uršič 1999, str. 79).

Zadnja, a nič manj pomembna, je bila metoda dela s pisnimi viri. Tukaj velja ponoviti, da društvo ni razpolagalo s kvalificiranimi učitelji. Edini način, ki se je vsaj približal in dokaj dobro nadomeščal potrebo po učitelju, je bilo branje knjig in časnikov. Za širšo uporabo pisnih virov v namen diskusij je bilo potrebno veliko samodiscipline, samokontrole in vztrajnosti. Če posplošimo, lahko ugibamo, ali je to razlog, da čitalnica ni imela tolikšnega vpliva med kmečkim prebivalstvom, ki je v takratnem času predstavljajo kar tri četrtine vsega prebivalstva Savinjske doline. V čitalnici so se namreč zbirali le slovenski narodnozavedni intelektualci, obrtniki in trgovci, še zlasti pa slovenski meščani. To se je spremenilo šele s pojavom taborskega gibanja (Uršič 1999, str. 70).

Potrebno je poudariti, da je bila ena izmed primarnih nalog čitalnice tudi zbiranje pisnih virov v domačem jeziku, zato velja, da je Narodna čitalnica v Žalcu zametek oziroma predhodnik današnje Medobčinske splošne knjižnice Žalec (Kač idr. 2010, str. 252).

Potrebe po izobraževanju odraslih

Po definiciji je potreba na splošno označena kot merljiva razlika med zdajšnjim oziroma trenutnim stanjem in želenim stanjem (Mohorčič Špolar in Ivančič 1996, str. 41). Še natančneje lahko definiramo potrebo po izobraževanju, ki je opredeljena kot merljiva razlika med znanji, spretnostmi in osebnostnimi lastnostmi, ki se razvijajo z izobraževanjem in tistim znanjem, spretnostmi in osebnostnimi lastnostmi (stališča, vrednote, navade), ki jih odrasli že ima (Pastuović 1985, str. 21-22). Če prenesemo to teorijo v prakso, lahko predvidevamo, da je bilo ustanavljanje različnih društev logična reakcija oziroma posledica izraženih potreb po njihovem ustanavljanju, naj si bo potreb posameznikov ali družbenih potreb. To dejstvo pa kaže na obstoj splošnega nezadovoljstva prebivalstva s takratnim družbenim, ekonomskim, kulturnim ali političnim stanjem. Za podrobnejšo opredelitev potreb po izobraževanju odraslih si moramo nujno zastaviti določena merila, ki jih bomo povzeli po Savičeviću (1989, str. 117-119), in bodo sistematično usmerjala k zoženemu izboru.

Prvo merilo je merilo obsežnosti. Zagotovo lahko rečemo, da je po tem merilu čitalnica zaobjela širšo družbo in ne samo posameznikov. Kljub temu, da v čitalnico sprva ni bilo vključeno kmečko prebivalstvo, to ni igralo večjega vpliva na ustanovitev, saj je bil Žalec že v tedanjem času središče celotne Savinjske regije in bil po večini poseljen z obrtniki in trgovci, ki so veljali kot narodnozavedni tržani. Ti so želeli v ljudeh vzbuditi nacionalno identiteto, dvigniti izobrazbeno raven in odpraviti nepismenost ter ljudi razvedriti z družbeno-kulturnimi prireditvami.

Drugo merilo opredelitve potreb izhaja iz funkcij, ki jih človek opravlja. Delovanje društva je bilo orientirano v prosti čas. Slovensko narodnozavedno misleči tržani so se zbirali na različnih družabnih večerih ter prirejali tudi besede, veselice, zabave s petjem, plese in govore, ki so prav tako potekali ob večerih v prostem času. Delovanje čitalnice je posegalo tudi v družbenopolitično življenje tržanov, saj jih je aktivno spodbujalo k prebiranju časnikov in knjig v slovenskem jeziku ter organiziralo debate in pogovore o perečih političnih problemih pri nas in po svetu. Vse to je vodilo k nenehnemu izražanju narodne zavednosti in k nadaljnjemu političnemu aktivizmu.

Tretje merilo zajema vsebino, ki bi jo lahko uvrstili med splošno ali poklicno vsebino, vendar je bila vsebina v primeru čitalnice strogo družbenopolitične narave, saj se je vsa tematika govornih nastopov, predavanj, deklamacij in ostalih oblik predstavljanja vrtela okoli domačega, slovenskega jezika (Hazler 1974, str. 4).

Narodni čitalnici v Žalcu je moč pripisati tudi vsebino kulturno-estetskega izobraževanja, saj so v okviru čitalnice nastali dramatično in pevsko društvo, tamburaški zbor ter druga podobna društva. Z udejstvovanjem na prireditvah ters prebiranjem časnikov in literarnih del so se ljudje tako tudi kulturno dopolnjevali in izpopolnjevali.

Četrto merilo opredeljuje raven ali stopnjo izobraževanja. Ker gre v primeru čitalnice za neformalno vrsto izobraževanja odraslih, njene stopnje ne moremo definirati.

Naslednje merilo zadeva poti in možnosti zadovoljevanja potreb po izobraževanju. Lahko ga določimo kot neformalno izobraževanje odraslih. Na koncu se lahko vprašamo še, kako se razvijajo posamezne značilnosti osebnosti po poti učenja in izobraževanja. Natančnega odgovora na to ne poznamo, vendar lahko z veliko verjetnostjo trdimo, da so ljudje, ki so se aktivno vključevali v vse oblike dejavnosti čitalnice, zavedno - ali pa tudi ne - intelektualno in moralno krepili ter izpopolnjevali.

Če v zaključku zajamemo vsa merila, jih lahko povežemo s sklepom, da so se v takratnem obdobju kazale izrazite potrebe po kulturnem izobraževanju in državljanski vzgoji. Narodna čitalnica v Žalcu je predstavljala središče slovenskega kulturnega, nacionalnega in političnega delovanja. Njeno delovanje je pomembno vplivalo na razvoj narodnega združevanja in predstavlja temelje kasnejšega enotnega nastopanja v skupnih zahtevah po zedinjenosti, ki so postale izrazite s pojavom taborskega gibanja. Na podlagi povedanega lahko izven interpretacije potreb po izobraževanju odraslih po Mohorčič Špolarjevi in Ivančičevi (1996), ugotavljamo tudi potrebe po nacionalni vzgoji.

3.6.2. II. slovenski tabor

Tabori so bili množična zborovanja, shodi na prostem. Tabore je vodil slovenski liberalni tabor. Na taborih so se ljudje zbirali v velikem številu in zahtevali narodno enakopravnost na vseh področjih kulturnega in političnega življenja ter združitve vseh slovenskih pokrajin v eno celoto. Bistvena točka vseh taborov je bila zahteva po

Zedinjeni Sloveniji. Tabori so navdajali ljudi z narodnim ponosom, dramili so narodno in domovinsko zavest, hkrati pa so ljudi učili o njihovih državljskih pravicah. Tabori so se začeli ob treh ali štirih v nedeljo popoldne. Izmed uglednih gostov ali domačinov so izbrali predsednika tabora, nato pa se je v dveh urah zvrstilo štiri, pet ali šest govornikov. Ti so v skladu z dnevnim redom in vsebino svojih govorov predlagali resolucije, ki so jih sprejemali udeleženci, taboriti, z dviganjem rok. Tudi odmori med posameznimi govori so bili običajno zelo učinkovito organizirani: nastopili so pevski zbori, možnarji so pozdravljali sprejem posameznih točk resolucije in tako dalje. Po koncu govorov so ljudje peli, plesali, igrala je godba, jedli in pili so še pozno v noč. S tabori je bil slovenski narodni program prvič prenesen iz ozkih dvoran in od slovenske gospode na velika zborovanja ter med ljudske množice (Melik 1974, str. 12-14).

Na taborih so sodelovali vsi slovenski sloji, ki so se skupaj zavedali enotnosti, enakosti, pomembnosti svoje domovine, ozemlja, zgodovine, kulture, jezika, pomembnosti razvoja s slovenskimi institucijami, skratka, končno so bili vsi za isti narodnostni cilj, postaviti eno nacionalno upravno enoto (Gestrin in Melik v Govekar-Okoliš 2010, str. 42). Tabore so prirejali do leta 1871, ko jih je prepovedala avstrijska vlada, ker so imeli vedno več nacionalnega naboja in zahtev (prav tam, str. 42).

V Žalcu se je 6. septembra 1868 odvijal II. slovenski tabor. Ob treh popoldne so se udeleženci zbrali na travniku posestnika Žuže, ki je navzoče pozdravil s "Taborite!". Na tem taboru je slovenska javnost od tedanje avstrijske vlade zahtevala, da uvede v uradih in šolah slovenski jezik, ter slovenske učitelje in uradnike. Zavzemali so se za Zedinjeno Slovenijo in enakopravnost slovenskega jezika. Razpravljali so o raznih perečih gospodarskih vprašanjih. Med posameznimi govori sta menjaje igrali dve godbi, nastopil pa je tudi prvi slovenski zbor iz Žalca. Za žalski tabor so slovenski rodoljubi natisnili oklic, ki je izšel tudi v Celjskih novicah (Kač idr. 2010, str. 59-61).

Vrste izobraževanja odraslih

II. slovenski tabor lahko glede na vrsto izobraževanja odraslih opredelimo kot neformalno izobraževanje odraslih. Dokaze za to lahko najdemo v dosledni analizi zgodovinskih virov, ki pričajo, da je šlo za množične shode na prostem. Predpostavimo, da so ljudje prihajali na takšen shod ali zbor z namenom, da bi zadostili različnim osebnim interesom. Ne glede na to, koliko različnih interesov bi lahko naštel, pa lahko večini obiskovalcem pripišemo skupno potrebo po izražanju

narodne zavesti. Predpostavljamo lahko tudi, da so bili govori vnaprej načrtovani z namero nezavednega učenja in da so vplivali na spremembo politične motiviranosti posameznikov, ki se je izražala kot skupna želja množice po zedinjenosti in narodni zavednosti. Govorniki so se z zavestnim izbiranjem perečih tematik, problemov in iskanjem njihovih rešitev prilagajali ter še bolj približevali udeležencem zborov. S tem so nezavedno povečevali uspešnost učenja.

Če vrsto neformalnega izobraževanja v nadaljevanju podrobneje določimo, jo glede na namen opredelimo kot splošno in družbeno izobraževanje odraslih. To trditev lahko podkrepimo s tezo aktivne družbene želje po napredku in demokraciji v smislu narodnega ozaveščanja. Ljudje so si želeli in zahtevali uvedbo slovenskega jezika v urade in šole. Izkazovali so pripadnost svojemu, slovenskemu narodu. To lahko potrdimo s primerom, ko so ob zaključku tabora sprejeli naslednjo resolucijo: »Tukaj zbrani slovenski narod soglasno izreka, da v 19. državnih osnovnih postav ne najde poročstva za ohranitev in gojitev svoje narodnosti, dokler ne bode: 1. slovenski jezik na Slovenskem izključno uradni jezik in dokler se ne bo v ta namen uradnikom na Slovenskem neodlagoma določil odlok, in sicer pol leta, do katerega morajo znati slovenščine v besedi in pismu...« (Kač idr. 2010, str. 61).

Oblike izobraževanja odraslih

Če nas zanima način, kako so bila zborovanja kot procesi organizirana in izpeljana, govorimo o oblikah v izobraževanju. Natančno lahko opredelimo, da so se na prireditvi odvijala javna predavanja s tematskimi vsebinami (Melik 1974, str. 12). Izobraževalno obliko lahko v grobem glede na število udeležencev uvrstimo v množično, saj je bilo prisotnih preko petnajst tisoč ljudi (Kač idr. 2010, str. 61). Interakcija med govorniki in udeleženci jasno nakazuje na frontalni tip nastopov. Iz tega lahko sklepamo, da so udeleženci, ki jih lahko v prenesenem pomenu imenujemo tudi izobraževanci, z govornikovo neposredno pomočjo ali pa samo ob enostranskem poslušanju govorov pridobivali učne vsebine. Takšnega zborovanja ne moremo uvrstiti v nobeno drugo obliko izobraževanja. Načeloma ni priporočljivo, da je uporabljena samo ena oblika izobraževanja odraslih. Za dober končni rezultat izobraževalnih procesov je skoraj nujna prepletenost z več drugimi izobraževalnimi oblikami, kot so na primer seminar, predstavitev idr. Kljub temu lahko rečemo, da so takšni tabori odlično opravljali vlogo izobraževanja, saj so se ljudje z glasovanji ali

kakšnimi drugimi oblikami izražanja svojega strinjanja ali nestrinjanja z obravnavano tematiko aktivno vključevali v dvosmerno "debato".

Metode izobraževanja odraslih

Glede na vrsto prenosa znanja lahko rečemo, da je šlo pri II. slovenskem taboru v Žalcu za metodo predavanja. Faktorji, kot so retorično neoporečen govor govornikov, jasno in logično razpredanje misli, intonacija, prepričljivost celotnega nastopa, dopustna gestikulacija in drugi podobni prepoznavni znaki, jasno potrjujejo našo tezo o metodi predavanja. Če natančneje določimo, je šlo v primeru tabora za metodo masovnega in skupinskega predavanja. Cilj govornikov je bil prebujanje narodne zavesti pri ljudeh. Takšni govori so bili podkrepjeni z čustvi. Dejstva, da so bile glavne teme zborovanja domovinska in družbenopolitična vzgoja ter tematsko razvijanje pripadnosti določenim družbenim vrednotam, že sama po sebi potrjujejo uporabo metode masovnega in skupinskega predavanja.

Potrebe po izobraževanju odraslih

Če želimo opredeliti potrebe po izobraževanju odraslih, je nujno, da si zastavimo določena merila, ki nas bodo sistematično usmerjala k zoženemu izboru. Merila bomo povzeli po Savičeviču (1989, str. 117-119).

Prvo merilo je merilo obsežnosti. Večtisočglava množica udeležencev II. slovenskega tabora v Žalcu že sama po sebi nakazuje, da lahko izključimo dodelitev individualne potrebe in ji zagotovo pripišemo družbeno potrebo.

Drugo merilo izhaja iz funkcij, ki jih človek opravlja. Zborovanje je potekalo ob nedeljah, na dela prost dan, torej v prostem času. Zborovanje ni bilo izključno družbenopolitične narave, saj so se ljudje med govornimi nastopi tudi samouresničevali ob poslušanju pevskih zborov. Po koncu govorov so ljudje peli, plesali, godba je igrala, jedlo in pilo se je pozno v noč (Malik 1974, str. 12-13).

Tudi tretje merilo, ki zadeva vsebino, je bilo družbenopolitične narave, saj so govori spodbujali narodno zavest, ki so povezovala slovenski narod.

Četrtega merila - ravni izobraževanja- ne moremo natančneje opredeliti.

Peto merilo, ki obravnava poti in možnosti zadovoljevanja potreb po izobraževanju, lahko uvrstimo pod neformalno obliko izobraževanja.

Zadnje, šesto merilo se nanaša na razvoj posameznih značilnosti osebnosti na poti učenja in izobraževanja. Lahko rečemo, da so si ljudje na II. slovenskem taboru v Žalcu krepili moralne značilnosti osebnosti.

Na koncu lahko ocenimo, da je bil II. slovenski tabor v Žalcu reakcija na tedanje družbenopolitično in gospodarsko stanje, ki je zahtevala družbene in politične spremembe. Tako lahko v zaključku zatrdimo, da je bila v tedanjem času izrazita potreba po državljanski vzgoji. Tako kot pri narodni čitalnici, smo tudi pri II. slovenskem taboru izven interpretacije po Mohorčič Špolarjevi in Ivančičevi (1996) ugotovili potrebe po nacionalni vzgoji, ki je bila temelj Zedinjene Slovenije.

3.6.3. Obrtno nadaljevalna šola

Kot nam pove že ime, so bile te šole organizirane za nadaljnje izobraževanje na obrtnem področju. Namenjene so bile obrtnikom, ki so bili čez dan zaposleni in so večerne ter nedeljske ure izrabili za dodatno izobraževanje. Obiskovali so jih predvsem vajenci in pomočniki, mlajši od osemnajst let, saj so bile zanje obvezne. Deloma je te šole vzdrževala država, večino vzdrževanih stroškov pa je prevzela dežela in lokalni oblastni organi, kot so bili okraji, občine in zbornice (Serše 1995, str. 34-41).

V Žalcu je že leta 1803 obstajala nedeljska šola za obrtne vajence, ki jih je ob nedeljah od 13. do 14. ure popoldne poučeval tedanji žalski učitelj Jurij Golob. Ta šola se v literaturi spet pojavi leta 1809. Pouk se je izvajal zelo neredno. V šolski kroniki je ponovno omenjen leta 1866, ko ga je izvajala ponavljalna šola za vajence. Ta šola za rokodelske vajence je bila obnovljena leta 1877 in je obstajala nepretrgoma do leta 1898, ko je ministrstvo za uk in bogočastje na Dunaju, ustanovilo obrtno nadaljevalno šolo, ki jo je vodil Anton Petriček (Šolska kronika Osnovne šole Žalec 1870-1921). V šolskem letu 1902/03 je imela šola pripravnico in dva razreda. Pouk je potekal vsak torek in petek od 6. do 8. ure zvečer ter vsako nedeljo med osmo in dvanajsto uro dopoldne. Pomembna odločitev je bila, da je pouk v teh šolah potekal v slovenščini, saj so vajenci nujno potrebovali strokovno izobrazbo, le redki pa so obvladali nemščino (Vrečer 1930, str. 220). Učni predmeti v pripravljalnem razredu so bili: učni jezik (2 uri na teden), pisanje (1 učna ura), računstvo (2 uri na teden), risanje (2 uri na teden). Na obrtno nadaljevalnih šolah pa

so bili učni predmeti sledeči: obrtno trgovski, obrtno računstvo in obrtno knjigovodstvo. Ob koncu leta je dobil učenec izkaz o vedenju, obisku in o napredku pri posameznih predmetih, po končanem šolanju pa je dobil odhodno spričevalo (Serše 1995, str. 39). Ob koncu leta so učenci svoja dela javno razstavljali. Reden pouk v treh razredih se je izvajal do leta 1914, ko je bil pouk zaradi svetovne vojne jeseni ukinjen (Vrečer 1930, str. 220).

Šolska kronika v šolskem letu 1885/86 omenja obrotno nadaljevalni tečaj, ki so ga izvajali ob nedeljah popoldne, trajala pa je od 3 do 5 ur (Šolska kronika Osnovne šole Žalec 1870-1921).

Vrste izobraževanja odraslih

Obrtno nadaljevalna šola je prvi primer, pri katerem se glede na vrsto izobraževanja nedvomno srečamo s formalno vrsto izobraževanja odraslih. Terminologija jasno navaja, da takšno izobraževanje, ki privede do formalno potrjenih izobraževalnih rezultatov, sovпада z vrsto formalnega izobraževanja odraslih. Za obrtno nadaljevalno šolo to velja, saj lahko po preverjenih podatkih trdimo, da so učenci ob koncu leta prejeli izkaze o vedenju, obisku, napredku pri posameznih predmetih in po končanem šolanju tudi odhodno spričevalo, ki je veljalo kot verificirano dokazilo o pridobljeni izobrazbi. Poleg tega lahko navedemo tudi podatek, da je imela šola učitelja, ki je v frontalni obliki predaval svojim učencem. Z njimi je bil v neposrednem osebnem stiku in skrbel, da je bilo podajanje snovi tekoče in enako razumljivo za vse učence (Vrečer 1930, str. 220).

Vrsto lahko nadalje glede na namen in vsebino še natančneje opredelimo kot formalno izobraževanje odraslih za pridobitev strokovne ali poklicne izobrazbe, saj je razvidno, da so učenci oziroma vajenci v šoli zadovoljevali svoje potrebe po strokovnem znanju in ne po splošni izobrazbi.

Istočasno lahko obrtno nadaljevalni šoli pripišemo tudi vrsto neposrednega izobraževanja odraslih, saj smo že zadostili pogoju, ki pravi, da mora biti vzpostavljen vzgojni kontakt med učiteljem in učencem, ki je odvisen od fizične prisotnosti obeh akterjev (Krajnc 1979a, str. 81).

Če se spet vrnemo na začetek, kjer smo omenili, da so udeleženci ob zaključku šolanja prejeli verificirano potrdilo, lahko obrtno nadaljevalni šoli pripišemo tudi vrsto formativnega izobraževanja odraslih, saj se je udeležencem, ki so uspešno opravili izobraževanje, spremenil formalni izobrazbeni status.

Oblike izobraževanja odraslih

Obrtno nadaljevalna šola je glede na število udeležencev, ki jim je bilo izobraževanje namenjeno, uporabljala skupinsko obliko izobraževanja. Naslednja oblika, ki jo lahko pripišemo obrtno nadaljevalni šoli, je tečaj. Zanj je značilna podobnost s tradicionalnim poukom v šolskem sistemu, pri katerem prevladujejo frontalne metode dela, pri katerih se andragoški delavec med učnim procesom posveča celotni učni skupini (Krajnc 1979b, str. 199). Pri prebiranju Šolske kronike Osnovne šole Žalec za leta 1870-1921 smo našli na podatek, ki navaja, da je obrtno nadaljevalna šola organizirala tečaj, ki se je izvajal ob nedeljah. Ker nimamo podatkov o tem, ali so imeli udeleženci na razpolago tudi kakšno učno gradivo v domačem jeziku, lahko glede na takratne politične okoliščine le sklepamo, da je bilo to težje dostopno. Za tečaj je značilno, da je vzgojni smoter po navadi dosežen že na samem tečaju, tako da udeležencem doma ni potrebno vlagati nadaljnjega večjega napora v učenje. Seveda pa se je uporabljala tudi individualna oblika izobraževanja, zlasti pri samoizobraževanju.

Metode izobraževanja odraslih

Na podlagi sodobnih dognanj, ki pravijo, da je učni proces uspešen le, če se v njem prepletajo različne metode, lahko sklepamo, da tudi nekoč ni bilo dovolj, če so pouk izvajali z eno samo metodo. V tem primeru bi motivacija udeležencev za poslušanje padla, kar bi pripeljalo do tega, da bi bila količina sprejetih informacij zelo nizka. Zanimivo bi bilo preveriti statistične podatke o učni uspešnosti takratnih generacij, saj bi na podlagi tega nekoliko lažje predvidevali, ali so učitelji že v takratnem času prakticirali poučevanje z več metodami hkrati. Vendar se moramo zadovoljiti s skupnimi podatki, ki nakazujejo na uporabo ene same metode, metode predavanja. Iz zgodovinskih virov je bilo moč razbrati samo, da so učitelji ustno prenašali znanje na učence oziroma udeležence z uporabo razlage, pojasnjevanja, pripovedovanja, opisovanja in dokazovanja (Vrečer 1930, str. 220). Udeleženci pa so predavanjem sledili in jih pozorno poslušali. Uporaba te metode nakazuje na usmerjenost k učitelju in skupinskemu učenju. V kolikšni meri je bila ta metoda uspešna, je težko oceniti, lahko pa vseeno rečemo, da so učitelji uporabljali metodo, ki je glede na ostale možne metode podajala relativno največ učne snovi.

Potrebe po izobraževanju odraslih

Preden podrobno analiziramo posamezna merila, ki nas bodo uspešno pripeljala do opredelitev ugotovljenih potreb po izobraževanju in jih bomo povzeli po Savičeviću (1989, str. 117-119), velja omeniti, da je med ljudmi skoraj zagotovo obstajalo splošno nezadovoljstvo nad takratno stopnjo usposobljenosti, saj se drugače ne bi vključevali v izobraževalni proces, ob zaključku katerega so dobili verificirano potrdilo o novi ali višji stopnji izobrazbe. Podatek, da se je povprečno letno število udeležencev gibalo okoli štirideset (A.425, Zgodovinski arhiv Celje), nam da misliti, da so se kazale individualne potrebe. Udeleženci obrtno nadaljevalne šole v Žalcu so bili pretežno vajenci lokalnih obrtnikov, ki so kazali nujno po strokovni izobrazbi. Da bi zadostili potrebam delodajalcev in obdržali svoje poklice, je bilo nujno, da osvojijo dodatna znanja, ki jih iz različnih razlogov še niso imeli.

Tako je merilo funkcionalnosti eksplicitno orientirano na delo. Učni programi so zajemali tematike obrtništva, trgovstva, računstva in knjigovodstva, torej je bila na podlagi vsebinskega merila zajeta vsebina poklicne narave. Predmetniki ravno tako nakazujejo na raven srednjega izobraževanja (Serše 1995, str. 99). Že pri vrstah izobraževanja odraslih smo razbrali, da gre za formalno izobraževanje odraslih, zato lahko tudi pri potrebah zatrdimo, da so se udeleženci izobraževali po formalni poti. Do sedaj nam je že znano, da so se udeleženci obrtno nadaljevalne šole izobraževali z namenom pridobitve strokovnega znanja in uradnega potrdila o osvojenem znanju, ne vemo pa, kako je izobraževanje vplivalo na razvoj posameznih značilnosti osebnosti. Vendar lahko na podlagi vseh do sedaj navedenih meril zatrdimo, da je konstantno udeleževanje in aktivno izobraževanje nezavedno razvijalo in krepilo prav intelektualne značilnosti osebnosti.

Tako so se na koncu okrepile tudi naše domneve o potrebah izobraževanja za delo. Smiselno je zaključiti, da so bili ljudje vključeni v formalno izobraževalno institucijo z namenom pridobitve nove izobrazbe, ki je bila potrebna za kvalitetnejše opravljanje dela oziroma poklica.

3.6.4. Telovadno društvo Sokol

Celjski Sokol je leta 1903 ustanovil svoj odsek v Žalcu. K temu je veliko pripomogel izlet celjskih Sokolov v Žalec, 20. septembra 1903. Nekaj Žalčanov je bilo tudi članov

celjskega Sokola. Ta izlet je bil pomemben predvsem za širjenje sokolske misli med Žalčani, saj so kmalu zatem ustanovili žalski odsek celjskega Sokola. Odsek je bil podružnica močnejšega društva in je obstajal ob matičnem društvu toliko časa, dokler ni bil sposoben samostojnega delovanja. Ustanovni sestanek je potekal v Roblekovi gostilni. Na sestanku so sprejeli društvena pravila in poseben poslovnik, ki je ustrezal krajevnim značilnostim. Po končanem sestanku je načelnik celjskega Sokola predaval o pomenu sokolske ideje. Prvi javni nastop so izvedli že 22. novembra 1903, dobiček pa namenili nakupu telovadnih potrebščin in orodja. S tem nastopom je odsek dokazal, da razume sokolsko poslanstvo – krepiti telo in duha, postati prvoborec narodne ideje in postati pravi narodni učitelj. Dne 25. novembra 1903 so priredili veselico, telovadni nastop, zaigrali pa so tudi gledališko igro, ki ji sledil ples (Popit 2002, str. 22).

Ker niso imeli svoje telovadnice, so jim pomagali člani društva s svojimi prostori. Tako so poleti telovadili v prostorih hmeljarne Rudolfa Senice in na šolskem vrtu za staro šolo, ko se je shladilo pa sta jim svoje prostore odstopila Fran Roblek in Franc Hodnik. Nenehno so poudarjali ustanovitev lastnega, samostojnega sokolskega društva, kar se je izrazilo tudi v pospešenem telovadnem napredku in na organizacijskem področju. Leta 1906 je žalski odsek celjskega Sokola postal samostojno društvo. Društvo je cel čas pridno delovalo, gojilo telovadbo, prirejalo telovadne nastope, organiziralo izlete v bližnjo in daljno okolico, prirejali so predavanja, igrokaze, koncerte in plesse ter gojili družabnost in utrjevali narodno zavest. Poleg telovadbe so člani društva lahko izkoristili svoj prosti čas še v dramski sekciji društva, ki je delovala nekaj let po ustanovitvi. Dobri pevci – sokolaši so prepevali v pevskem zboru, ki je bil vključen v dramski odsek. Društvo je imelo poleg svojega prvotnega namena (telovadno-kulturne vzgoje) še širši cilj, tj. vzgojo članstva v politično ideološki in nacionalni zavesti (Popit 2002, str. 28).

Leta 1908 se je društvo preimenovalo v Telovadno društvo Sokol v Žalcu. Še vedno niso imeli telovadnice, zato je bil razvoj telovadbe oviran. Prelomno je bilo leto 1910, ko so ustanovili deški in dekliški naraščaj. Septembra istega leta so se odločili, da postavijo v Žalcu Sokolski dom. Naslednje leto se je odprla nova osnovna šola s telovadnico, s tem pa je društvo pridobilo nove prostore za vadbo. Med prvo svetovno vojno je društvo mirovalo, s svojim delovanjem pa spet pričelo leta 1918 (Hazler 1974, str. 20).

Vrste izobraževanja odraslih

Telovadno društvo Sokol lahko glede na vrsto izobraževanja odraslih opredelimo kot neformalno izobraževanje odraslih. Podobno kot pri II. slovenskem taboru tudi Telovadno društvo Sokol ni bilo vpeto v šolski sistem. Prav tako društvo ni podeljevalo nikakršnih verificiranih potrdil, vsaj ne takšnih, ki bi članom lahko prinesla javno priznano višjo stopnjo formalne izobrazbe. Lahko sklepamo, da so se odrasli vključevali v društvo z namenom zadovoljevanja lastnih interesov in potreb. Kljub temu, da je društvo prirejalo tudi različna predavanja, pa ta niso bila formalnega značaja. Namenjena so bila zgolj širjenju splošne razgledanosti članov. Društvo je delovalo kot organizirana dejavnost znotraj vpeljanega formalnega sistema, njen namen pa sta bila gojenje družabnosti in utrjevanje narodne zavesti skozi šport in kulturo (Popit 2002, st. 22).

Na razpolago nimamo nikakršnih podatkov, ki bi kazali na to, da je imelo udeleževanje v društvu kakšen izobraževalen namen na poklicnem področju. Zato lahko vrsto izobraževanja glede na namen opredelimo kot neformalno splošno izobraževanje za osebni razvoj posameznika, ki je sodeloval v društvu.

Nadalje lahko glede na razpoložljive vire Telovadnemu društvu Sokol pripišemo še vrsti splošnega in družbenega izobraževanja odraslih. To lahko podkrepimo z dejstvom, da je bilo društvo ustanovljeno z razlogom, da bi obvarovalo slovenstvo in se borilo proti ponemčevanju. Delovalo je tako, da je preko telesnega utrjevanja človekovega organizma in svobodomiselnosti osveščalo ljudi o pomembnosti ohranjanja narodne identitete in samobitnosti (Hazler 1974, str. 19).

Oblike izobraževanja odraslih

Da lahko določimo oblike izobraževanja, se moramo najprej vprašati, kako je bilo društvo organizirano in kako je sploh delovalo. V letnem poročilu za leto 1904 je mogoče razbrati, da je Mirko Meglič dvakrat do trikrat na teden prihajal v Žalec vadit telovadce (Popit 2002, str. 23). Na podlagi tega dejstva lahko sklepamo, da je društvo uporabljalo izobraževalno obliko inštrukcije, saj so imeli telovadci organizirano strokovno pomoč s strani že uveljavljenih vaditeljev.

Naslednja oblika izobraževanja, ki jo lahko pripišemo društvu v času delovanja pred prvo svetovno vojno, je oblika predstavitve. Zanj je značilen prikaz določene dejavnosti v resničnem ali umetnem okolju z izobraževalnim namenom. S predstavitvijo sovpadajo tudi prikaz, strokovna razlaga ali pojasnilo ter analiza

opazovanega (Mijoč 1994, str. 5). Društvo se je najpogosteje predstavljalo z obliko javnega telovadnega nastopa različno zahtevnih vaj ob različnih prireditvah. Člani so organizirali in prirejali tudi gledališke igre. Prva igra z naslovom "Deseti brat" je bila predstavljena že leta 1904. Društvo je organiziralo tudi pevske nastope in koncerte, na katerih je igrala narodna godba (Popit 2002, str. 23). Predstavitve in nastopi so potekali skupaj z družabnimi in kulturnimi prireditvami ter dogodki. Obiskanost takšnih predstavitev je bila v veliki večini množična.

Nič manj pomembno ni dejstvo, da je Telovadno društvo Sokol prirejalo in organiziralo različne oglede. Tako so se člani društva 13. februarja 1904 udeležili maškarado v Celju. Leto dni kasneje so se udeležili prireditve v Braslovčah, na kateri se je predstavilo lokalno bralno društvo. Istega leta so se odpravili tudi na ogled odkritja spomenika Francetu Prešernu v Ljubljani (Popit 2002, str. 23).

Metode izobraževanja odraslih

Da lahko čim boljše označimo način, kako je Telovadno društvo Sokol opravljalo in izvajalo svojo dejavnost in s tem svoje poslanstvo, moramo natančno opredeliti metode, ki jih je društvo načrtno izbralo in uporabljalo za doseg svojega cilja. V II. letnem poročilu žalskega odseka Celjskega Sokola za leto 1905 z dne 10. januarja 1906 je jasno navedeno, da je društvo 7. oktobra organiziralo družabni večer, na katerem je na temo Sokolstvo in njegova načela predaval Franjo Lipold. Obširno predavanje o sokolstvu je imel 19. avgusta 1906 v dvorani hotela Franca Viranta obširno predavanje o sokolstvu tudi Josip Smertnik (Popit 2002, str. 24). S predavanji sta znanje aktivno prenašala tako, da sta pred skupino udeležencev razlagala, pojasnjevala, pripovedovala in opisovala težave in razmere, s katerimi se je društvo v tistem času srečevalo. Prav tako je pod budnim nadzorom dr. Josipa Karlovška, podstaroste celjskega Sokola, na temo o nalogah sokolstva predaval Franjo Jošt. Takšna in podobna predavanja so bila izvedena načrtno in pripravljeno. Občinstvo je te govore pozorno poslušalo in pozdravljalo z glasnimi aplavzi (Popit 2002, str. 26). Vsa navedena dejstva podpirajo tezo o uporabi metode predavanja. Po drugi strani pa je moč zaslediti veliko zapisov o raznih prireditvah, na katerih je društvo aktivno sodelovalo z nastopi v različnih telovadnih veščinah. Da so nastopi potekali tako brežhibno, kot je mogoče prebrati v virih, so telovadci pridno vadili pod okriljem odličnih trenerjev. Eden prvih trenerjev Telovadnega društva Sokol je bil Mirko

Meglič. Telovadce je učil izvajati zapletene elemente različnih telovadnih veščin. Vadbe so potekale tako, da je vaditelj praktično prikazal različne korake posameznih vaj, telovadci pa so ponavljali za njim in tako utrjevali svoje praktično izvajanje telovadnih veščin. V virih je moč zaslediti tudi Vilka Kukca, ki je vadil telovadce v izvajanju vaj posameznikov, dvojic, člena, voda, čete in župe, vrhunec teh vaj pa so bile rajalne vaje. Vadbo je prevzel tudi Mirko Meglič, ki je bil takrat vaditelj v celjskem Sokolu, za njim pa še Franjo Pikel (Popit 2002, str. 26). Ker so bile vadbene prvine tehnično izjemno zahtevne, je bilo vaditeljem najlažje uporabljati metodo demonstracije, ki se je sodeč po odličnih rezultatih telovadcev izkazala za zelo učinkovito. Dejstev, ki bi lahko podkrepila druge metode izobraževanja, ni bilo moč zaslediti.

Potrebe po izobraževanju odraslih

Pri upoštevanju merila obsežnosti (po Savičević 1989, str. 117-119) lahko uvrstimo potrebe po nastanku društva v družbene ali individualne potrebe. V primeru opredelitve merila za Telovadno društvo Sokol ne moremo kar tako trditi, da so obstajale družbene potrebe. To tezo bomo razvili iz potreb posameznikov. V ta namen je pomembno, da si vsaj približno ustvarimo sliko o takratnem političnem in kulturnem ozračju mesta. Že v začetku druge polovice 19. stoletja so se nekateri posamezniki zavedali nevarnosti ponemčevanja in izjemne pomembnosti ohranjanja slovenskega jezika, kulture in narodne identitete, zato so zelo veliko naredili za slovenski narod in pri tem tvegali maščevanje Nemcev. Zavednost, vztrajnost in ogromno požrtvovalnega dela nekaterih posameznikov so bili izjemnega pomena za razvoj Žalca kot trdnjave slovenstva v Savinjski dolini. Ti posamezniki so predstavljali želje preostalih Slovencev, ki niso imeli dovolj poguma. Okoli sebe so zbirali in za narodne ideje navduševali tako zavedne Žalčane, kot tudi zavedne ljudi iz celotne Savinjske doline. Tako so individualne potrebe posameznikov prerasle v potrebe družbe. V takšnem ozračju je v Žalcu naraščala in se krepila narodna zavest, to pa je v začetku 20. stoletja privedlo do ustanovitve žalskega Sokola (Popit 2002, str. 27). Upoštevajoč merilo funkcionalnosti (po Savičević 1989, str. 117-119) lahko rečemo, da so člani društva s telovadnimi nastopi in predavanji ob različnih družabnih prireditvah navduševali slovensko prebivalstvo in se tako aktivno vključevali v družbenopolitično ozračje tistega časa. Pripisati pa je potrebno še, da so bile vadbe in dogodki organizirani v prostem času in ne v času dela.

Vsebinsko merilo lahko dopolnimo z družbenopolitično vsebino in kulturno-estetskim izobraževanjem.

Merila, ki zadeva raven izobraževanja (po Savičević 1989, str. 117-119), ne moremo določiti, saj neformalno izobraževanje nima jasne delitve med stopnjami zahtevnosti izobraževanja. Naslednje merilo, ki zadeva poti in možnosti zadovoljevanja potreb po izobraževanju, je striktno neformalnega tipa. Lahko se tudi vprašamo, kako so se člani društva in njihovi podporniki osebno spreminjali. Lahko jim pripišemo predvsem razvoj moralne značilnosti osebnosti, po drugi strani pa tudi izrazite rekreativne značilnosti. To trditev lahko najbolje ponazorimo z besedami dr. Riharda Bergmanna, ki je govoril: »Vsakemu Sokolu mora biti jasno, da je krepak narodni razmah mogoč le, če se krepki telo in ob enem tudi duša« (Jošt in Strahovnik 1983, str. 322). Latinski pregovor pravi, da le v zdravem telesu biva zdrava duša. In tako je tudi bilo, saj so Sokoli krepili narodno zavest, telo in duha.

V zaključku lahko rečemo, da je bilo Telovadno društvo Sokol v Žalcu plod vztrajnosti in poguma posameznikov, ki so odražali potrebe naroda po kulturnem izobraževanju v obliki zabavno-rekreativnih dejavnosti in različnih prireditev, predvsem pa potrebe po državljanski in nacionalni vzgoji in dvigu narodne zavesti.

3.6.5. Prostovoljno gasilsko društvo

Dne 13. februarja 1881 je bila kot človekoljubna organizacija ustanovljena Požarna bramba v Žalcu. Njen ustanovitelj in prvi načelnik je bil Janez Hausenbichler. Voditelji Požarne brambe so vse bolj zahtevali poveljevanje v slovenščini, ki ga je leta 1888 Hausenbichler tudi uvedel. Njegov naslednik Josip Širca je istega leta izdal priročnik in tako v gasilstvo posredoval slovensko poveljevanje. Leta 1897 so kljub avstrijskemu pritisku slovenski prostovoljni gasilci ustanovili Zvezo slovenskih požarnih bramb za takratno Spodnjo Štajersko, za sedež te zveze pa določili Žalec in ne Celje, kjer so imeli tudi slovenski prostovoljni gasilci veliko težav z ekonomsko močno nemško manjšino. Žalec pa je bil znan kot »trdna slovenska postojanka, ki ni nikoli klonila pred nemškim pritiskom« (Prostovoljno gasilsko... 1961, str. 10-18). V Zvezo je bilo včlanjenih 63 slovenskih požarnih bramb Spodnje Štajerske. Zveza je delovala do združitve z Jugoslovansko gasilsko zvezo v Ljubljani leta 1919. Vodstvo Zveze slovenskih požarnih bramb je v Žalcu na glavni skupščini, 30. oktobra 1898

sklenilo sestaviti in izdati slovenski učbenik za gasilske potrebe, temelj zanj pa naj bi bili takratni predpisi Krajske deželne zveze gasilskih društev v Ljubljani. Sestavo učbenika je zveza zaupala Josipu Širci, ki je s svojim bratom Friderikom Širco (slovenskim skladateljem, bolj poznanim pod imenom Risto Savin), spisal "Vežbovnik zveze slovenskih požarnih bramb na Spodnjem Štajerskem". "Vežbovnik" je izšel junija 1899, uporabljala pa so ga vsa takratna gasilska društva. Po izdaji tega učbenika je večina gasilskih društev na podeželju vpeljala slovensko poveljevanje. Zveza slovenskih požarnih bramb na Spodnjem Štajerskem s sedežem v Žalcu je prenehala delovati leta 1904, ko so v Ljubljani ustanovili Zvezo slovenskih gasilskih društev za vso Slovenijo. Tako so se takratne požarne brambe preimenovala v Prostovoljna gasilska društva ali čete (Hazler 1974, str. 12).

Glavni cilj društva je bil seveda pripravljenost na pomoč bližnjemu in soseski. Za dejavnost društva pred prvo svetovno vojno ni konkretnih podatkov, vendar so bile po pripovedovanju še živečih starejših občanov intervencije društva zaradi zastarelih sušilnih naprav potrebne zlasti v času sušenja hmelja.

Da bi bilo gašenje požarov in pomoč prebivalstvu v naravnih nesrečah čim bolj uspešno, so se člani gasilskega društva urili v spretnostih sprva vsako drugo nedeljo popoldne, kasneje pa so datum vaj določali na sestankih. Vaje so bile obvezne. Za tržane in ob raznih društvenih slavnih pa so priredili javne vaje, ki so potekale dopoldne, saj je bila popoldne veselica (Hazler 1974, str. 12).

Društvo je skrbelo za vsesplošno izobraževanje članov tudi tako, da je prirejalo razna strokovna predavanja in pošiljalo člane na gasilske tečaje v Ljubljano in Celje. Večina članov društva je bilo naročena na list "Kranjski gasilec" in kasneje na "Gasilca".

Vse do prve svetovne vojne in še kakšno desetletje po njej je bilo skoraj pravilo, da so gasilci priredili božičnico in predpustno veselico (Hazler 1974, str. 12).

Vrste izobraževanja odraslih

Preden začnemo z opredeljevanjem prostovoljnega gasilskega društva, velja analizirati tedanje politične okoliščine. Začetki gasilstva v Žalcu niso povezani zgolj z gašenjem takrat dokaj pogostih požarov, temveč tudi dolgotrajnim bojem naprednih slovenskih prebivalcev proti potujčevanju. Takratna Avstrija je hotela predvsem preko različnih društev doseči potujčevanje slovenskega naroda in je zato na vodilne položaje vrivala svoje ljudi. Z načrtno ustanovitvijo žalske požarne brambe so njeni

voditelji dobili priložnost poveljevati v slovenščini (Hazler 1974, str. 11). Tako lahko članom prostovoljnega gasilskega društva pripišemo neformalno vrsto izobraževanja, saj so se srečevali z novimi pravili in novimi oblikami poveljevanja, ki jih do takrat še niso poznali. Naslednji mejnik izobraževanja je postavila izdaja gasilskega priročnika v slovenskem jeziku. Ker je izobraževanje potekalo preko pisnega učnega gradiva, lahko članom pripišemo vrsto posrednega izobraževanja. Društvo je skrbelo tudi za vsesplošno izobraževanje članov s tem, da je prirejalo razna strokovna predavanja in pošiljalo svoje člane v gasilske tečaje v Ljubljano in Celje, kjer so se izobraževali v neposredni fizični prisotnosti učitelja ali kakšne druge strokovno usposobljene osebe, zato mu lahko pripišemo tudi vrsto neposrednega izobraževanja. (Hazler 1974, str. 11).

Organizirano delovanje društva nakazuje na smernico uporabe vrste družbenega izobraževanja odraslih, saj je bil eden izmed primarnih namenov Prostovoljnega gasilskega društva podobno kot pri Telovadnem društvu Sokol, obvarovati slovenstvo in se boriti proti ponemčevanju in tako prevzeti vlogo nosilca slovenskega družbenega napredka.

Še posebej velja omeniti, da lahko opazimo tudi velik pomen strokovnega izobraževanja odraslih. Dejstvo, da so se člani društva aktivno izobraževali o različnih tehnikah gašenja in reševanja ter usposabljali v gasilskih spretnostih, jasno nakazuje na stalno poklicno izobraževanje in usposabljanje. Vendar obstaja pomemben faktor, ki izhaja že iz samega naziva društva - člani društva prostovoljci, zato ne moremo trditi, da so se učili za kakovostnejše opravljanje dela in poklica, saj je bilo njihovo izobraževanje v sklopu prostovoljnega gasilskega društva sekundarne narave in je temeljilo na osnovi lastne samopotrditve in državljanski zavednosti. Zaradi tega in dejstva, da so z javnimi predstavami gasilskih vaj splošno izobraževali svoje gledalce in podpornike, je glede na vsebino mogoče govoriti o vrsti splošnega izobraževanja odraslih. Navsezadnje pa lahko društvu pripišemo tudi vrsto dopolnilnega izobraževanja, ki je bolj organizirana oblika informativnega izobraževanja in se izvaja v obliki krajših programov, ki zajemajo določeno problematiko in spoznanja neke stroke, v tem primeru gasilske.

Oblike izobraževanja odraslih

Pri prostovoljnem gasilskem društvu lahko izpostavimo izrazite oblike izobraževanja odraslih. To so tečaji, predstavitve in akcijsko učenje. Vse te oblike temeljijo na

skupinski osnovi oblike. O oblikah tečaja ni več kaj veliko dodati. Omenili smo že, da je društvo pošiljalo svoje člane na razne gasilske tečaje, kjer se je ta oblika izražala s frontalno metodo poučevanja. Ker je bila učna snov večinoma zelo strokovne in specifične narave, je zelo pomembno, da je uspelo predavatelju podati učni smoter že na samem tečaju. Zato je bilo podajanje snovi sistematično in izčrpno ter je potekalo po natančno vnaprej načrtovanem in zahtevanem zaporedju. Ne smemo pozabiti, da so morali gasilci včasih tudi v relativno kratkem razpoložljivem času absorbirati zelo specifična znanja. Predstavitvena oblika je velikokrat sovpadala z raznimi družbenimi prireditvami ali javnimi vajami ob slavnih. Izražala se je s prikazom gašenja in reševanja v načrtno pripravljenih ter nadzorovanih okoliščinah. Zadnja oblika je oblika akcijskega učenja, ki je bila po našem mnenju največkrat zastopana, saj jo definira intenzivno zajemanje znanja ob učenčevem odzivanju v realnih ali umetno simuliranih situacijah. Na nek način so se gasilci tudi samoizobraževali v obliki odzivanja na izkušnje ob gašenju ali reševanju in njihovih učinkih ter zapomnitev le-teh.

Metode izobraževanja odraslih

Tudi pri opredeljevanju metod je osnova množično izobraževanje odraslih. Na začetku ne moremo mimo metode predavanja. Člani prostovoljnega gasilskega društva so ob poslušanju najrazličnejših tem pridobivali znanja, ko so sledili razlagam, pojasnjevanju, pripovedovanju, opisovanju in dokazovanju. Tako so imeli priložnost zajeti čim več učne snovi. Da so bila predavanja uspešna, je zasluga odlične usposobljenosti in pripravljenosti predavateljev oziroma starejših, bolj izkušenih gasilcev.

Metoda demonstracije, kot jo omenja Prostovoljno gasilsko društvo (1961), se je glede na naravo dela gasilcev izkazala za zelo učinkovito. Uspešnost in hitrost gašenja požara je bila v veliki meri odvisna od dobre pripravljenosti in izvrstne usposobljenosti gasilcev. Da so lahko bili hitri in učinkoviti, so se redno urili s praktičnimi vajami, na katerih so ob prikazih različnih tehnik gašenja sledili že poučenim in bolj izkušenim gasilcem. Končna stopnja njihove pripravljenosti je bila tako odvisna od števila vaj in njihovih ponovitev.

Članom prostovoljnega gasilskega društva lahko pripišemo tudi metodo dela s pisnimi viri. Zagotovo lahko rečemo, da so člani društva izpopolnjevali in dopolnjevali

svoje znanje s prebiranjem listov Kranjski gasilec in kasneje Gasilec. Največ informacij in sistematično podanega znanja je še vedno predvsem v pisnih virih, zato velja še enkrat omeniti Vežbovnik zveze slovenskih požarnih bramb na Spodnjem Štajerskem, ki sta ga spisala Josip Širca in njegov brat Friderik Širca (Hazler 1974, str. 12). V Vežbovniku sta avtorja sistematično vodila gasilce pri učenju poveljevanja v slovenščini, vendar je bilo potrebno tudi veliko samodiscipline in vztrajnosti gasilcev, saj je takšen način izobraževanja potekal brez direktnega kontakta med bralci in avtorjema. Člani prostovoljnega gasilskega društva v Žalcu so tako prakticirali vrsto smiselne branja metode dela s pisanimi viri.

Potrebe po izobraževanju odraslih

Dosedanji prikazi začetkov razvoja izobraževanja odraslih na Slovenskem pričajo, da se je gasilsko izobraževanje razvijalo izključno zaradi družbenih potreb. Kljub temu, da so za formalno ustanovitev društva zaslužni zgolj določeni posamezniki, ne moremo trditi, da so bile potrebe individualne. Začetke gasilstva v Žalcu je bolj smiselno povezati z dolgotrajnim bojem slovenskih naprednjakov, ki so se borili proti potujčevanju. Seveda ne smemo pozabiti na primarno funkcijo gasilstva - pomoč v stiski. Čeprav se na začetku v društvo ni mogel včlaniti kdor koli, temveč zgolj določeni posamezniki, ki so že imeli takšno ali drugačno veljavo, lahko upravičeno trdimo, da so obstajale širše družbene potrebe po takšnem društvu, ki je pomagalo in nudilo pomoč vsem, ki so jo potrebovali (Prostovoljno gasilsko... 1961, str. 10-18).

Glede merila funkcionalnosti (po Savičević 1989, str. 117-119) smo že nekajkrat omenili, da so člani društva delovali v prostem času in pri samouresničevanju. To seveda ne pomeni, da člani niso hiteli gasiti požara, če so bili člani takrat na delu. Gre predvsem za to, da so se člani udeleževali rednih vaj, usposabljanj, izobraževanj, različnih tečajev in drugih oblik sodelovanja pretežno v delu prostem času. Prav tako lahko pripišemo, da je društvo aktivno delovalo v družbenopolitičnem življenju. Namen javnih vaj in nastopov je bil tako rekoč enak Sokolskemu. Z njimi so člani društva pri ljudeh vzbujali navdušenje in pripadnost svojemu narodu in jeziku.

Vsebinsko merilo je v največji meri povezano s poklicno vsebino. Podobno lahko rečemo tudi za določitev vsebinskega merila, če se navežemo z vrsto strokovnega izobraževanja, kjer smo že napisali, da gasilsko društvo kaže vse lastnosti omenjene vrste, a tej vrsti ne pripada. Čeprav je društvo kazalo vse lastnosti današnjih poklicnih gasilcev, mu moramo vseeno pripisati splošno vsebino, ker društvenih obveznosti

niso opravljali zaradi poklica. Merila, ki zadeva raven izobraževanja, podobno kot pri drugih društvih tudi pri gasilskem ne moremo definirati, saj gre za neformalno obliko izobraževanja odraslih.

Članom prostovoljnega gasilskega društva lahko glede na merilo poti in možnosti zadovoljevanja potreb pripišemo še neformalni in samoizobraževalni način zadovoljevanja potreb, saj vemo, da člani društva po osvojenem znanju niso prejeli nikakršnih verificiranih potrdil o pridobljeni izobrazbi. Prav tako smo za primer navedli tudi dejstvo, da so se samoizobraževali s pomočjo Vežbovnika, pri katerem niso imeli direktnega stika z osebo, ki jim je preko knjige podajala znanje.

Preostane nam še zadnje vprašanje za dokončno opredelitev potreb po izobraževanju. Vprašati se moramo, katere značilnosti osebnosti so se razvile po poti učenja in izobraževanja. Natančnih odgovorov na to vprašanje, zaradi pomanjkanja ohranjenih virov sicer ne bomo nikoli dobili, lahko pa sklepamo, da rekreativnih in estetskih značilnosti niso pridobili. Prav tako jim ne moremo pripisati intelektualnih značilnosti, lahko pa sklepamo, da so člani prostovoljnega gasilskega društva med mnogimi reševalnimi in gasilskimi akcijami nezavedno še bolj razvili moralne značilnosti osebnosti v smislu globljega dojetja življenja v povezavi z tistimi, ki so jih lahko, in tistimi, ki jih niso mogli rešiti. Tu gre zgolj za razmišljanje, saj za to nimamo nobenih zgodovinskih dokazov. Lahko pa zanesljivo rečemo, da so razvili delovne značilnosti osebnosti kot gasilci.

Na podlagi vseh meril (po Savičević 1989, str. 117-119) lahko zaključimo, da so se pri Prostovoljnem gasilskem društvu v obdobju pred letom 1914 izrazito kazale potrebe po državljanski vzgoji in hkrati ugotovimo tudi potrebe po nacionalni vzgoji. Kljub temu, da so določena merila kazala na potrebe za delo in morda delno tudi na splošne potrebe po izobraževanju, je potrebno poudariti, da so narodno zavedni tržani ustanovili gasilsko društvo, ki je bilo glede na razmere v takratnem času tako ali tako potrebno. Vendar pa je tisti pravi, globlji pomen povezan z dolgotrajnim bojem slovenskih narodnjakov proti potujčevanju slovenskega naroda. Tako je s požrtvovalnostjo in hrabrostjo društvo povzdignilo slovensko besedo tako visoko, da je ni bilo mogoče več zrušiti.

3.6.6. Društvo za olepšanje trga Žalec

Leta 1894 je bilo ustanovljeno Društvo za olepšanje trga Žalec, ki je nastalo iz odseka celjske podružnice Slovenskega planinskega društva (Meh 1983, str. 270). Naloga članov je bila pospeševanje turizma in vzdrževanje Hausenbichlerjeve kočice na Mrzlici. Društvo je skrbelo tudi za izgled trga, za urejanje poti in nasadov. Vzdržalo se je s pobiranjem članarine od vseh tržanov, prejelo pa je tudi podporo raznih žalskih ustanov (AS 68, Arhiv RS). Društvo je imelo lastnega vrtnarja in stalnega delavca, ki je skrbel za nasade. Prirejalo je zabave, predavanja, razprave, predstave in koncerte (Meh 1983, str. 271).

Vrste izobraževanja odraslih

Viri in podatki o delovanju Društva za olepšanje trga Žalec so za obdobje pred prvo svetovno vojno zelo skopi. Takrat turizem v Žalcu še ni bil razvit, vendar pa lahko vseeno že opazimo zametke širjenja ideje o turizmu preko delovanja društva v smislu prirejanja različnih planinskih izletov, drsanja na zamrznjenem potoku Godomlje in organiziranih izletih s sanmi, privezanimi na konjske vprege (Mah 1983, str. 274). Pri delovanju društva ni moč opaziti organiziranih vrst samoizobraževanja ali formalnega izobraževanja odraslih. Glede na to, kdo je subjekt vodenja, lahko društvu pripišemo samo vrsto neformalnega izobraževanja odraslih. Delovanje društva je posredno vplivalo na lasten ali osebni razvoj svojih članov in v nobenem primeru ni bilo povezano z izobraževanjem za poklic ali poklicno delo. Iz tega lahko zaključimo, da so ljudje v društvu sodelovali izključno z namenom izpolnjevanja lastnih osebnih potreb za prosti čas. Ti argumenti pa so tudi utemeljitev za pripis vrste splošnega izobraževanja odraslih (Meh 1983, str. 274).

Društvu lahko po kriteriju izobrazbene poti in izobrazbenega statusa pripišemo še vrsto informativnega izobraževanja odraslih, saj analiza zgodovinskih virov kaže, da društvo s svojim izobraževanjem ni imelo večjih vzgojnih vplivov, ampak je le pomagalo k večji splošni razgledanosti.

Oblike izobraževanja odraslih

Zaradi skopih podatkov prav veliko o oblikah izobraževanja odraslih ne moremo povedati, zanesljivo pa lahko izločimo posamezne tipe oblik. Konzultacija poteka kot

medsebojno posredovanje, pojasnjevanje zastavljenega problema, razgovor, svetovanje in odgovarjanje na zastavljeno vprašanje (Krajnc 1979b, str. 205). Predvidevamo lahko, da ta oblika v primeru Društva za olepšanje trga Žalec ni bila zastopana, saj nikjer nismo zasledili podatka o tem, da bi bila v društvu prisotna oseba, ki je poznala odgovore na vprašanja članov, oziroma oseba s strokovnim ali nestrokovnim znanjem. Prav tako društvu ne moremo pripisati oblik vodenega samoizobraževanja, izobraževanja na daljavo, svetovanja, tečaja, seminarja, učnega ali študijskega krožka, strokovnega posvetovanja, in predavanja. Na podlagi predvidevanja, da so nekateri člani društva znali več kot drugi, lahko društvu pripišemo obliko inštrukcije in mentorstvo. Lahko mu pripišemo tudi obliki predstavitve in ogleda. Za obe velja, da je glede na število udeležencev, ki so se na tak način posredno izobraževali, obveljala nezavedna uporaba skupinske oziroma množične oblike izobraževanja odraslih (Mijoč 1994, str. 5). Od vseh je najbolj izrazita akcijskega učenja, saj zagotovo lahko rečemo, da so se ljudje ob prireditvah različno intuitivno odzivali na dražljaje iz okolice. Občutke so nezavedno povezovali in jih shranjevali v svoj spomin. Takšno akcijsko učenje je še najbolj razvidno iz organiziranih tematskih nastopov pustnih šem. Ena takšnih povork je bila organizirana leta 1914 in je nosila naslov "Kronanje indijskega kralja". Pri tej maškaradi se je kralj s svojim spremstvom z vlakom pripeljal na železniško postajo v Žalec, kjer ga je pričakalo mnogo Žalčanov, ki so nosili priložnosti primerna in dragocena oblačila. Celoten sprevod je nato skupaj z godbo in konjenico krenil do središče trga, kjer se je na prostoru, prekritim s preprogami, odvijalo kronanje z velikimi ceremonijami (Meh 1983, str. 276).

Metode izobraževanja odraslih

Pri označevanju načina, kako se neka dejavnost najustrezneje in najboljše upravlja, lahko izpostavimo dve izrazitejši metodi. Za obe bi lahko rekli, da spadata na področje množičnega izobraževanja odraslih. To sta metoda demonstracije in metoda igranja vlog.

Metoda demonstracije sicer na prvi pogled ne izstopa, a jo ob podrobnejši analizi zgodovinskih virov vseeno lahko pripišemo društvu. Člani društva niso izvajali predavanj ali tečajev, so pa organizirali številne planinske izlete na bližnje hribe (Meh 1983, str. 273). Poleti so aktivno spodbujali tudi kegljanje, pozimi pa drsanje. Zelo

prijubljeno je bilo kopanje v takrat še čisti in globoki reki Savinji. Pozimi ni šlo brez sankanja po bližnjih gričih, še posebej zabavnih voženj z več sanmi, ki so jih vlekli konji. Ob takšnih in drugačnih organiziranih dogodkih so člani društva skrbeli za organiziran red, zabavo in varnost ljudi. Nudili so nasvete o pravilnem in varnem pohodništvu, ljudi so učili kegljati, plavati, drsati in še kaj. Pri prav vseh dejavnostih so uporabljali metodo praktičnega prikaza postopka, kako posamezno dejavnost pravilno in varno izvajati. Ljudem je bilo tako omogočeno načelo nazornosti, ki jim je olajšalo dojetje in zapomnitev načinov, kako pravilno in varno izvajati posamezne aktivnosti. Uporaba metode igranja vlog je bila izrazita predvsem ob prirejanju tematskih nastopov maškarad. Takšna metoda zelo dobro sovpada z akcijskim učenjem. Z njo so si udeleženci pri igranju vlog priučili razumevanje čustev, dinamike v odnosih ter utrdili naučene spretnosti, pridobljene med različnimi predstavami in igrami. Uporaba metode je potekala v več fazah, najprej v obliki samega učenja in pomnjenja tekstov, sledilo je vživetje v igrane vloge, nato pa še evalvacija oziroma ocenitev med nastopom pridobljenih občutkov in mnenj igralcev. Podobno velja za tiste, ki so igro oziroma nastop opazovali. Tudi njihova mnenja in občutki so bili bistveni za končni rezultat uspešnosti uporabe takšne metode.

Potrebe po izobraževanju odraslih

Podrobnejša analiza vrst, oblik in metod že dovolj jasno nakazuje, da lahko Društvu za oplešanje trga Žalec prisodimo potrebo po kulturnem izobraževanju. Nimamo nikakršnega podatka o tem, da bi bilo usmerjanje in delovanje društva na kakršen koli način politično motivirano. Prav tako je jasno, da v sklopu društva pridobljeno znanje ni bistveno vplivalo na delo ali poklic, ki so ga posamezniki v delovnem času opravljali. Tudi splošne potrebe po izobraževanju v tistem času niso imele bistvenega vpliva na nastanek društva, saj je glede na analizo zgodovinskih virov nastalo in delovalo zgolj na podlagi splošnih potreb po spremembi kulturnega ozračja v Žalcu. Vse to pa še vedno ni dovolj za natančnejšo predstavo o željah in nujah, po katerih je hrepenelo takratno meščanstvo. Zato je nujno potrebna nadaljnja analiza posameznih meril, ki nam bo pomagala do končne in bolj jasne slike o potrebah, ki so prevladovale v takratnem kulturnem ozračju.

Z merilom obsežnosti (po Savičević 1989, str. 117-119) lahko preprosto izločimo individualne in izberemo družbene potrebe. Tudi merila funkcionalnosti smo se pri

analizi vrst v veliki meri že lotili in lahko ponovimo ugotovitev, da so člani društva z udejstvovanjem zadovoljevali potrebe v prostem času, torej nekako na poti samouresničevanja. Društvo je bilo glede na vsebino splošno naravnano. V veliki meri mu lahko dodelimo tudi kulturno-estetsko izobraževanje. V pravilniku društva je namreč pod točko 2 natančno opisan primarni namen, ki pravi, da je dolžnost članov politično nemotivirana skrb za olepšanje kraja in njegove okolice ter na ta in druge načine napraviti domačinom bivanje prijetno. Navedeno je tudi, »da je potrebno z vsemi dopustnimi sredstvi povzdigniti tujski promet ter tako povečati ugled in sloves Žalca« (AS 68 Arhiv RS, str. 1). Ravni izobraževanja ne moremo opredeliti, saj izhaja iz neformalnega načina pridobivanja znanja. Zagotovo pa lahko sklepamo, da je društvo z izbranimi sredstvi in namenom krepilo estetske in rekreativne značilnosti osebnosti, tako pri posameznikih, kot tudi skupnosti kot celoti. Tako smo v celoti analizirali društvo za olepšanje trga Žalec in jasno predstavili potrebe takratnega obdobja, zaradi katerih je društvo tudi nastalo.

3.6.7. Hmeljarsko društvo Žalec

Najpomembnejše društvo v Žalcu je bilo leta 1880 ustanovljeno Hmeljarsko društvo. Ustanovljeno je bilo iz potrebe po organiziranem in strokovnem hmeljarjenju ter zaradi večje možnosti uspešnega nastopa Savinjskih hmeljarjev na svetovnem trgu hmelja. Ob ustanovitvi se je društvo imenovalo Južnoštajersko hmeljarsko društvo v Žalcu. Že leta 1882 je društvo organiziralo prvo znanstveno razpravo o "umnem hmeljarstvu" (Hazler 1974, str. 6). Hmeljarsko društvo je bilo edino društvo v Žalcu, ki je preseglo meje trga, saj je združevalo hmeljarje iz celotne Savinjske doline. Število članov je v društvu iz leta v leto naraščalo, saj so kmetje ob prvih uspehih spoznavali, da jim pridelovanje hmelja nudi večji dohodek. V okviru društva so bila organizirana strokovna predavanja o nabavi in vrsti sadik, obdelovanju zemlje za hmeljišče, obiranju hmelja, sušenju in pripravi hmelja za hmeljišče. Savinjski hmelj je po svetu kmalu zaslovel in dobival priznanja. Za ta uspeh je imelo zasluge predvsem Hmeljarsko društvo, ki je sodelovalo z vsemi vidnimi hmeljarskimi središči po svetu. Vodilni člani društva so se udeleževali pomembnih predavanj o hmeljarstvu ter sejmov in kongresov v tujini. Društvo je skrbelo za obveščanje o odkupnih cenah in za oskrbo proizvajalcev z reprodukcijskim materialom. Skrbelo je tudi za oglaševanje

prodaje hmelja. Leta 1898 so v času hmeljeve rasti začeli razpošiljati štirinajstdnevna poročila po evropskih državah. Letno so v tujih časnikih objavili dvanajst do štirinajst poročil. Iz tujine so dobivali tudi literaturo, ki je obravnavala tamkajšnje dosežke in poročila o novih nasadih (Hazler 1974, str. 6-10).

Velikega pomena za okrepitev in pospeševanje prodaje hmelja so bile udeležbe hmeljarskega društva na vzorčnih sejmih in razstavah, kjer so savinjski hmelj ocenili zelo dobro. Društvo se je udeležilo naslednjih razstav: leta 1882 v Trstu, leta 1888 v Fürtenfeldu, leta 1898 na Dunaju, leta 1900 v Parizu, leta 1906 v Londonu, leta 1908 v Pragi, leta 1909 v Brnu in leta 1913 v Žalcu in Gradcu (Slovenski hmeljar 1931, str. 27).

Na poučnih shodih, občnih zborih in taborih hmeljarjev je društvo seznanjalo svoje člane z novostmi na tem področju. Na taborih, ki so bili po navadi v obdobju začetka obiranja hmelja, so poučevali hmeljarje o hmeljskih nasadih in določali višino mezd za obiralce hmelja. Prirejali so tudi hmeljarske razstave v Žalcu in vsakoletno ocenjevanje hmelja (Hazler 1974, str. 8).

Društvo je skrbelo tudi za strokovno publikacijo, saj je objavljalo članke v časnikih "Jutro", "Slovenec" in "Nova Doba" ter v revijah "Slovenski Gospodar" in "Kmetovalec". V "Novi Dobi" so imeli svojo rubriko, kjer so s članki opozarjali na bolezni in priporočali pravočasno ukrepanje, objavljali cene na svetovnem trgu in opozarjali na pasti pri prodaji (Hazler 1974, str. 9).

Leta 1902 je Hmeljarsko društvo zaradi vse večje potrebe po ustanovitvi podjetja, ki bi konzerviralo in pripravljalo hmelj za prodajo začelo z gradnjo Hmeljarne (Hazler 1974, str. 8).

Vrste izobraževanja odraslih

Kot pri večini do sedaj analiziranih društev se tudi pri Hmeljarskem društvu Žalec srečamo z neformalno vrsto izobraževanja. Žalski kmetovalci so se v obdobjih pred prvo svetovno vojno šele prvič dobro srečali s pridelavo hmelja (Hazler 1974, str. 7). Ta vrsta hmelja ni veljala za avtohtono, saj je bila pripeljana iz tujine, torej lahko logično sklepamo, da pred tem obdobjem niso imeli nobenega znanja o pridelavi ti. "zelenega zlata". Zato lahko trdimo, da ni bilo nobene možnosti, za kakršno koli vrsto formalnega izobraževanja, samoizobraževanja ali celo usmerjenega izobraževanja.

Na začetku se je znanje o pridelavi širilo le od ust do ust, a se je kaj hitro pojavila potreba po organiziranem in strokovnem širjenju znanja o hmeljarjenju. Savinjski hmeljarji so znali pridelati zelo kakovosten hmelj in ni trajalo dolgo, da so združili moči ter ustanovili svoje društvo. Tako so si znatno povečali konkurenčne možnosti na svetovnem tržišču hmelja. Po drugi strani so se pridelovalci na tak način medsebojno povezovali in strokovno nadgrajevali znanje o vsem v povezavi s pridelavo hmelja. Takšen način izobraževanja ni bil vpet v tradicionalen šolski sistem, prav tako društvo ni podeljevalo nobenih verificiranih potrdil o pridobljenem znanju. Tako je moč zaslediti striktno neformalno vrsto izobraževanja odraslih.

Natančne ločnice pri dodelitvi splošnega in strokovnega izobraževanja ne moremo potegniti. Glede na to, da je društvo organiziralo različne znanstvene razprave mu lahko pripišemo uporabo vrste strokovnega izobraževanja odraslih, čeprav ni nikakršnega dokaza o tem, da so se kmetje izključno ukvarjali s pridelavo hmelja kot temeljno poklicno dejavnostjo. Vseeno lahko trdimo, da je osvojeno znanje presegalo nivo pridobitve splošne izobrazbe.

Vsekakor pa je nesporna uporaba informativnega izobraževanja odraslih. Zanj je značilno, da posreduje delna znanja iz posameznih področij, dopolnjuje prejšnja znanja in pogloblja del že pridobljene izobrazbe (Krajnc 1979a, str. 91).

Poleg razprav in predavanj so se hmeljarji udeleževali tudi hmeljarskih sejmov in kongresov v tujini (Kač idr. 2010, str. 79), kjer so nedvomno povečali svoje znanje in razgledanost o tehnikah pridelovanja hmelja. Zajeta tematika takšnih strokovnih programov pa v nadaljevanju že kaže na bolj specifično vrsto dopolnilnega izobraževanja, ki ga imenujemo dopolnilno izobraževanje odraslih.

Oblike izobraževanja odraslih

V sklopu temeljne organizacije izobraževalnega procesa se je za dosego vzgojno-izobraževalnih ciljev hmeljarsko društvo Žalec ravnalo po skupinskih in množičnih izobraževalnih oblikah. Dve izmed bolj pogosto uporabljenih oblik sta bili svetovanje in strokovno posvetovanje. Prva je bila bolj izrazita v interakciji članov društva s pridelovalci hmelja. Nobena skrivnost ni, da so člani društva s pridobljenim znanjem na najrazličnejših predavanjih, sejmih in kongresih v tujini svetovali domačim pridelovalcem in jim pomagali z nasveti pri reševanju vseh težav, ki se pojavljajo pri pridelavi hmelja, pa naj bo to skrb za rastlino, tehnika sušenja hmelja ali kaj

podobnega. Člani društva so že takrat veljali za prave strokovnjake z veliko izkušnjami (Hazler 1974, str. 9).

Druga oblika je prišla do izraza predvsem ob znanstvenih razpravah, kjer so člani proučevali različne probleme, o njih kritično razpravljali in jih na podlagi posameznih izkušenj skupno reševali, kar pa kaže tudi na uporabo seminarja kot naslednje oblike izobraževanja odraslih v smislu nove, dodane vrednosti k že predhodno pridobljenemu znanju (Hazler 1974, str. 8).

Izrazita je tudi oblika skupinske predstavitve. Velikega pomena so bila prirejanja vzorčnih sejmov in razstav, kjer so s pridom izkoriščali prisotnost potencialnih kupcev in pridobivali priznanja za kakovost svojega pridelka. Takšnih razstav pa niso samo prirejali, temveč so se jih tudi udeleževali. Tako lahko društvu pripišemo še obliko ogleda, ki je bila prav tako skupinska. Hmeljarji so se torej udeleževali dejavnosti v naravnem in tudi umetno pripravljenem okolju, saj ogledi nasadov, naprav in ostalih kmetijskih infrastruktur niso bili izjema, temveč pravilo (Kač idr. 2010, str. 79).

Metode izobraževanja odraslih

Tako kot pri oblikah gre tudi pri metodah za množično udeležbo. Ob analizi gradiva lahko potrdimo uporabo metode predavanja. Znotraj metode predavanja je bilo zajeto razlaganje, pripovedovanje, pojasnjevanje in opisovanje (Hazler 1974, str. 8).

Predvidevamo lahko, da je največ uspeha prinašala naslednja metoda, to je metoda razgovora. To metodo lahko povežemo z obliko strokovnega posvetovanja. Na ta način so se med razgovorom z znanjem in prejšnjimi izkušnjami bogatili vsi njegovi udeleženci. Takšne razgovore so po navadi vodili tisti predstavniki društva, ki so imeli največ znanja in izkušenj o obravnavani temi. Hmeljarji so na ta način nezavedno in aktivno sodelovali ter pridobivali nova znanja, ki so nadgrajevala že obstoječa. Torej lahko govorimo tudi o metodi diskusije, a je bila ta odvisna od predhodnega znanja posameznikov. Za natančnejšo opredelitev te metode ni podatkov.

Obstajala pa je še ena, zelo pomembna metoda, metoda dela s pisnimi viri. Splošno znano je, da je največ informacij in sistematično podanega znanja še vedno mogoče najti predvsem v pisnih virih. Da je lahko Hmeljarsko društvo Žalec tudi drugače pomagalo hmeljarjem, je začelo pisati in izdajati strokovne članke v časnikih "Jutro", "Slovenec" in "Nova Doba" ter v revijah "Slovenski Gospodar" in "Kmetovalec". V ta namen je društvo tudi pridobivalo literaturo in poročila o dosežkih hmeljarjev iz tujine. Na takšen način so lahko hmeljarji nadgrajevali pomanjkljiva znanja in pridobivali

nova. Ta metoda je bila odločilnega pomena, saj se je število članov društva nenehno višalo, zato je bilo s preostalimi metodami čedalje težje izobraževati prav vse hmeljarje Savinjske doline. Tako je društvo pri podajanju znanja in izkušenj nekako osvobodilo odvisnosti od fizične prisotnosti strokovnjaka za področje hmeljarstva. Kot primer lahko navedemo, da so skozi članke hmeljarje opozarjali na bolezni in priporočali pravočasno ukrepanje. Objavljali so tudi podatke o potrebah po hmelju na svetovnem trgu in o nihanju cen v posameznem obdobju. Čas je pokazal, da je bila ta poteza vredna "zelenega zlata" (Hazler 1974, str.9).

Potrebe po izobraževanju odraslih

Smernice žalskega družbenopolitičnega dogajanja v obdobju pred prvo svetovno vojno kažejo, da je bilo to obdobje velikih družbenih in političnih sprememb, ki so se izrazile predvsem skozi kulturno ozračje. Že na prvi pogled lahko rečemo, da so dejavnosti Hmeljarskega društva Žalec presegale splošno potrebo po izobraževanju. Da lahko natančneje opredelimo potrebo, ki je botrovala nastanku društva, moramo podrobneje analizirati posamezna, večdimenzionalna merila (po Savičević 1989, str. 117-119).

Glede na merilo obsežnosti ne moremo trditi, da so nastanku društva botrovale družbene potrebe. Za pridelavo hmelja in njegov razvoj so se na začetku odločali zgolj posamezniki. Šele kasneje, ko so predvsem kmetovalci videli, da lahko hmelj prinaša tudi dobiček, so se za pridelavo te kulturne rastline odločali bolj množično. Vendar to kmečko prebivalstvo še vedno ni presegalo celotnega, zato še vedno velja teza, da merilo obsežnosti opredelimo izključno z individualnimi potrebami.

Hmeljarji so večinoma izhajali z kmečkega prebivalstva, zato so bili odvisni od količine pridelave svojih pridelkov in njihove prodaje. Dobiček od prodaje je zanje predstavljal večinski delež zaslužka (Hazler, 1974, str. 6-10), zato lahko zatrdimo, da so glede na merilo funkcionalnosti hmeljarji opravljali to dejavnost kot upravljanje dela.

Delovanje društva je bilo usmerjeno v pomoč hmeljarjem in vsebinsko ni predstavljalo teženj po družbenopolitičnem poseganju v takratno oblast. Tudi tipi organiziranih dogodkov niso kazali na težnje po spremembi aktualne kulturne ali estetske miselnosti. Vsebina je bila tako izključno poklicne narave.

Ravni znanja, ki ga je društvo delilo, ne moremo definirati, saj je šlo za neformalno vrsto pridobivanja znanja. Na podlagi uporabe oblik in metod izobraževanja pa lahko

sklepamo, da je trajnostno spreminjalo predvsem intelektualne značilnosti osebnosti. To se je posredno pokazalo tudi skozi vedno več osvojenih priznanj in nagrad za doseg odlične kakovosti hmelja v svetovnem merilu. Da je bilo to mogoče, so morali v pridobivanje novega znanja o pridelavi hmelja vložiti veliko truda.

Po tehtnem razmisleku lahko rečemo, da je bilo Hmeljarsko društvo Žalec ustanovljeno zaradi izrazite potrebe po izobraževanju za delo. Če podrobneje analiziramo vrsto dela, ki so ga pridelovalci hmelja opravljali, in določimo zahtevnost znanja in spretnosti, ki je potrebno za kakovostno opravljanje te dejavnosti, lahko ugotovimo, da pred ustanovitvijo društva večjih možnosti za uspeh na tem področju pridelovalci niso imeli. Ko primerjamo količino in kakovost letno pridelanega hmelja pred in po ustanovitvi in aktivnem delovanju društva, lahko ugotovimo, da se sta se oba pokazatelja z uveljavitvijo društva krepko povečala (Hazler 1974, str. 6). Tako lahko na podlagi posameznih parametrov primerjamo predhodno znanje o pridelavi hmelja s kasnejšim, preko društva osvojenim znanjem, in opazimo, da je med njima velika razlika. Ta podatek priča, da so se v času začetka pridelovanja hmelja pojavile izrazite potrebe po izobraževanju za delo.

3.6.8. Primerjava izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti v obdobju pred prvo svetovno vojno (1846-1914)

Na podlagi ugotovljenih rezultatov podrobne analize posameznih izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti (Narodna čitalnica, II. slovenski tabor, obrtno nadaljevalna šola, Telovadno društvo Sokol, Prostovoljno gasilsko društvo, Društvo za olepšanje trga Žalec in Hmeljarsko društvo Žalec) v obdobju pred prvo svetovno vojno smo ugotovili, da obstajajo naslednje skupne značilnosti:

Če se najprej osredotočimo na vrste izobraževanja odraslih, lahko opazimo, da izrazito izstopata uporabi neformalnega in splošnega izobraževanja odraslih. Neformalno izobraževanje lahko pripišemo šestim (Narodna čitalnica, II. slovenski tabor, Telovadno društvo Sokol, Prostovoljno gasilsko društvo, Društvo za olepšanje trga Žalec in Hmeljarsko društvo Žalec), splošno pa petim (Narodna čitalnica, II. slovenski tabor, Telovadno društvo Sokol, Prostovoljno gasilsko društvo in Društvo za olepšanje trga Žalec) od sedmih obravnavanih izobraževalnih institucij in drugih

izobraževalnih dejavnosti v prvem obdobju. Tema dvema vrstama se najbližje približa vrsta družbenega izobraževanja, ki smo jo pripisali štirim (Narodna čitalnica, II. slovenski tabor, Telovadno društvo Sokol in Prostovoljno gasilsko društvo) obravnavanim izobraževalnim institucijam in drugim izobraževalnim dejavnostim. Vrsto informativnega (Narodna čitalnica, Društvo za olepšanje trga Žalec in Hmeljarsko društvo Žalec) in strokovnega (obratno nadaljevalna šola, Prostovoljno gasilsko društvo in Hmeljarsko društvo Žalec) izobraževanja smo ugotovili pri treh obravnavanih izobraževalnih institucijah in drugih izobraževalnih dejavnostih. Vrste neposrednega (obratno nadaljevalna šola in Prostovoljno gasilsko društvo) in dopolnilnega (Prostovoljno gasilsko društvo in Hmeljarsko društvo Žalec) izobraževanja smo ugotovili le pri dveh od obravnavanih izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti. Vrste formalnega (obratno nadaljevalna šola), posrednega (Prostovoljno gasilsko društvo), inovacijskega (Narodna čitalnica) in formativnega (obratno nadaljevalna šola) izobraževanja pa smo ugotovili samo pri eni od obravnavanih izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti. Vrste samoizobraževanja, usmerjenega ali vodenega samoizobraževanja in kompenzacijskega izobraževanja odraslih nismo zaznali pri nobeni od obravnavanih izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti. Predpostavko, da je v obdobju pred prvo svetovno vojno prevladovalo neformalno in splošno izobraževanje, lahko torej potrdimo.

Pri analizi izobraževalnih oblik je bila največkrat zastopana skupinska oblika predstavitve. Pojavila se je pri štirih (Narodna čitalnica, obratno nadaljevalna šola, Prostovoljno gasilsko društvo in Hmeljarsko društvo Žalec) od sedmih obravnavanih izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti. Izobraževalno obliko ogleda smo ugotovili pri treh (Telovadno društvo Sokol, Društvo za olepšanje trga Žalec in Hmeljarsko društvo Žalec) obravnavanih izobraževalnih institucijah in drugih izobraževalnih dejavnostih. Izobraževalne oblike tečaja (obratno nadaljevalna šola in Prostovoljno gasilsko društvo), akcijskega učenja (Prostovoljno gasilsko društvo in Društvo za olepšanje trga Žalec) in inštrukcije (Telovadno društvo Sokol in Društvo za olepšanje trga Žalec) smo ugotovili pri dveh od obravnavanih izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti. Izobraževalne oblike, kot so mentorstvo (Društvo za olepšanje trga Žalec), svetovanje (Hmeljarsko društvo Žalec), učni krožek (Narodna čitalnica) in strokovno posvetovanje (Hmeljarsko društvo Žalec) pa

smo ugotovili zgolj pri eni izobraževalni instituciji in drugi izobraževalni dejavnosti. Izobraževalnih oblik konzultacije, vodenega samoizobraževanja in izobraževanja na daljavo nismo našli pri nobeni obravnavani izobraževalni instituciji ali drugi izobraževalni dejavnosti. Prav vsem obravnavanim izobraževalnim institucijam in drugim izobraževalnim dejavnostim je bila glede na število udeležencev, ki jim je izobraževanje namenjeno, skupna skupinska oblika izobraževanja odraslih.

Pri analizi izobraževalnih metod smo ugotovili, da je bila največkrat uporabljena izobraževalna metoda predavanja. Pojavila se je pri šestih (Narodna čitalnica, II. slovenski tabor, obrtno nadaljevalna šola, Telovadno društvo Sokol, Prostovoljno gasilsko društvo in Hmeljarsko društvo Žalec) od sedmih obravnavanih izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti. Izobraževalno metodo demonstracije (Telovadno društvo Sokol, Prostovoljno gasilsko društvo in Društvo za olepšanje trga Žalec) in izobraževalno metodo dela s pisnimi viri (Narodna čitalnica, Prostovoljno gasilsko društvo in Hmeljarsko društvo Žalec) smo uspeli ugotoviti pri treh obravnavanih izobraževalnih institucijah in drugih izobraževalnih dejavnostih. Izobraževalni metodi razgovora (Narodna čitalnica in Hmeljarsko društvo Žalec) in diskusije (Narodna čitalnica in Hmeljarsko društvo Žalec) smo uspeli ugotoviti pri dveh obravnavanih izobraževalnih institucijah in drugih izobraževalnih dejavnostih. Izobraževalno metodo igranja vlog (Društvo za olepšanje trga Žalec) pa smo uspeli zaznati samo pri eni od obravnavanih izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti. Izobraževalne metode vodene diskusije in izobraževalne metode proučevanja primerov pa nismo ugotovili pri nobeni obravnavani izobraževalni instituciji in drugi izobraževalni dejavnosti.

Na podlagi analize oblik in metod izobraževanja odraslih v Žalcu pred prvo svetovno vojno lahko ovržemo oziroma potrdimo naše predhodne predpostavke. Predpostavljali smo, da je prevladovala množična oblika izobraževanja, a se je izkazalo, da je v največji meri zastopana oblika predstavitev. Pri metodah izobraževanja odraslih pa smo predpostavljali, da je prevladovala metoda predavanja, kar se je izkazalo kot pravilno.

Na podlagi posameznih analiz vrst, oblik in metod izobraževanja odraslih smo ugotovili eno ali več potreb po izobraževanju. V največji meri sta bili izraženi potrebi

po državljski in nacionalni vzgoji. Definirali smo jo pri štirih (Narodna čitalnica, II. slovenski tabor, Prostovoljno gasilsko društvo in Telovadno društvo Sokol) od sedmih obravnavanih izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti. Sledila ji je potreba po kulturnem izobraževanju, ki smo jo ugotovili pri treh (Narodna čitalnica, Telovadno društvo Sokol in Društvo za olepšanje trga Žalec) obravnavanih izobraževalnih institucijah in drugih izobraževalnih dejavnostih. Sledi ji potreba po izobraževanju za delo, ki smo jo definirali pri eni (obrtno nadaljevalna šola) od obravnavanih izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti. Splošne potrebe po izobraževanju nismo definirali pri nobeni obravnavani izobraževalni instituciji ali drugi izobraževalni dejavnosti.

Tudi pri analizi potreb po izobraževanju odraslih se je izkazalo, da so bile naše predpostavke pravilne. Za prevladujoči sta se izkazali potrebi po državljski vzgoji in kulturnem izobraževanju, po naših ugotovitvah pa tudi potreba po nacionalni vzgoji.

3.7. ANALIZA IZOBRAŽEVALNIH INSTITUCIJ IN DRUGIH IZOBRAŽEVALNIH DEJAVNOSTI V ŽALCU MED OBEMA SVETOVNIMA VOJNAMA (1918-1941)

V omenjenem poglavju bomo analizirali posamezne izobraževalne institucije in druge izobraževalne dejavnosti v Žalcu glede na vrste, oblike, metode ter potrebe po izobraževanju odraslih med obema svetovnima vojnama.

3.7.1. Obrtno nadaljevalna šola

Po prvi svetovni vojni se je na obrtno nadaljevalni šoli začel neokrnjen pouk v drugorazrednici. V šolskem letu 1920/21 se je že čutil razvoj obrtništva in trgovine v Žalcu, saj je število vajencev v obrtno nadaljevalni šoli v enem letu naraslo iz 22 na 45, v šolskem letu 1921/22 pa celo na 64 obrtniških vajencev (Kač idr. 2010, str. 162). Sredstva za vzdrževanje obrtno nadaljevalne šole so prispevali država, okraj Celje, trg Žalec, Savinjska posojilnica in trgovinska zbornica, prostovoljne prispevke pa so vsako leto dodali tudi žalski trgovci in posestniki. Konec aprila 1925 je obrtno nadaljevalna šola z izdelki svojih gojencev sodelovala na prvi vajeniški razstavi izdelkov v Ljubljani (Kač idr. 2010, str. 162).

Šolsko leto 1927/28 je bilo prelomno, saj so se v obrtno nadaljevalno šolo vpisale tudi vajenke. Aprila 1928 so v prostorih osnovne šole priredili razstavo najboljših izdelkov in risb. Te razstave so postale tradicionalne. V šolskem letu 1929/30 je šola praznovala 30 let svojega delovanja. V šolskem letu 1931/32 je število učencev upadlo, ker zaradi novih predpisov mojstri niso več sprejemali toliko vajencev kot prej (Kač idr. 2010, str. 163). S šolskim letom 1932/33 je bil z odlokom Krajevne banske uprave ukinjen pouk ob nedeljah, tako da se je izvajal samo ob torkih in petkih od 14. do 18. ure (Šolska kronika Osnovne šole Žalec 1922-1935). Zaradi novega obrtnega zakona se je v šolskem letu 1933/34 obrtno nadaljevalna šola preimenovala v strokovno nadaljevalno šolo. Te šole so bile namenjene za nadaljnje izobraževanje vajencev posameznih obrti. Šola je postala trirazredna, saj so pripravljali tečaj spremenili v prvi razred. Po novi uredbi v šolskem letu 1935/36 je pouk trajal devet mesecev. Šola je imela tudi svoj šolski odbor, ki mu je predsedoval vsakokratni župan (Kač idr. 2010, str. 163).

Vrste izobraževanja odraslih

Vrste izobraževanja odraslih se po prvi svetovni vojni v obrtni nadaljevalni šoli niso spremenile. Ker smo jih podrobneje obravnavali že pri analizi za obdobje pred prvo svetovno vojno, jih bomo tu zgolj ponovili. Pokazatelj uspešnosti je bilo še vedno spričevalo, torej izrazita vrsta formalnega izobraževanja odraslih. V obdobju med obema vojnama so predavanja vodili Anton Petriček, Fran Pristovšek, Josip Kotnik, Maks Pivc, Viktor Knapič in Rajko Vrečer (Bernik 1983, str. 408), ki so predavanja še vedno izvajali v klasični frontalni obliki, torej je ostala uporaba vrste neposrednega izobraževanja odraslih nespremenjena. Vrsta strokovnega izobraževanja odraslih je postala še izrazitejša v naslednjem desetletju, ko se je število udeležencev strokovnih predmetov povečalo za petkrat in je leta 1927 že presegalo mejo stotih vajencev, ki pa so po novem morali plačevati tudi šolnino za nakup učnih pripomočkov (prav tam). V povprečju se je formalni izobrazbeni status vsako leto spremenil najmanj trem četrтинam vseh, ki so obiskovali obrtno nadaljevalno šolo. Torej je ostala nespremenjena tudi vrsta formativnega izobraževanja odraslih.

Oblike izobraževanja odraslih

Uporaba skupinske oblike izobraževanja je ostala nespremenjena tudi v tem obdobju. Pri uporabi klasične oblike tečaja velja omeniti določene spremembe. Ta je v prvi polovici obdobja med obema vojnama ostala nespremenjena, vendar njene uporabe v drugi polovici ne zasledimo več. Šola je namreč prestrukturirala način delovanja in izvajana pouka, učna vsebina tečajev pa je takrat postala sestavni del učne snovi predavanj pri posameznih strokovnih predmetih. Največjo spremembo, ki jo lahko zasledimo, je predstavljala uvedba oblik ogleda in predstavitve. Vajenske razstave so postale prava tradicija. Obrtno nadaljevalna šola je z vajenci in njihovimi najboljšimi izdelki sodelovala prav povsod. Vajencem so bili na ta način omogočeni ogledi v umetno pripravljenem okolju, ki so postali odličen način bogatenja znanja vajencev. Dokaz za uporabo oblike ogleda v resničnem sta tudi strokovna ekskurzija v hidroelektrarno Fala in izlet v Zagreb, ki sta bila organizirana in izpeljana leta 1928 (Kač idr. 2010, str. 162).

Metode izobraževanja odraslih

Za to obdobje je še vedno značilno sistematično podajanje učne snovi z metodo predavanja. Če logično sklepamo, je bilo prenašanje praktičnega znanja z metodo demonstracije skoraj samoumevno. Ne smemo pozabiti, da so bili udeleženci večinoma vajenci lokalnih obrtnikov, ki so se ukvarjali s takšno ali drugačno obrtno dejavnostjo (Kač idr. 2010, str. 162), zato je jasno, da so šolo obiskovali z namenom pridobitve dodatnega strokovnega znanja, ki je najlažje dosegljivo ravno s praktičnim poukom, pri katerem je metoda demonstracije najbolj izrazita. Vendar te metode ne moremo potrditi. O njej lahko le predvidevamo, saj nimamo nobenega trdnega dokaza o njeni uporabi. Tudi uporabe metode dela s pisanimi viri ne moremo potrditi. Glede na to, da je bila obrtno nadaljevalna šola institucija formalne vrste, je skoraj nemogoče reči, da vajenci pri izobraževanju niso uporabljali priročnikov. Ker nismo našli ustreznih virov, pa vendarle ne moremo dokazati niti njihovega obstoja teh. Vseeno pa ne smemo pozabiti, da obstaja malo možnosti, da bi takšna strokovna literatura v tistem času že obstajala, in tudi če je, bi bila med vojno povsem uničena. Tako lahko potrdimo zgolj uporabo metode predavanja in metode demonstracije.

Potrebe po izobraževanju odraslih

Ustrezna merila (po Savičević 1989, str. 117-119), na podlagi katerih bomo opredelili vrsto potrebe, so tudi v obdobju med obema vojnama ostala praktično nespremenjena. Vsem, ki so se izobraževali na obrtno nadaljevalni šoli v Žalcu je bila skupna osebna individualna potreba po znanju za delo. Zahtevnost pridobljenega znanja je bila na nivoju srednjega izobraževanja, osvojeno znanje pa je bilo namenjeno opravljanju poklica. Uradno potrdilo o pridobitvi strokovnega znanja je tudi po preimenovanju v Strokovno nadaljevalno šolo leta 1933 obdržalo svojo funkcijo kot uradno potrdilo o formalno pridobljeni izobrazbi (Kač idr. 2010, str. 163). Na podlagi ugotovljenih vrst, oblik in metod lahko sklepamo, da so se v smislu razvoja posameznih značilnosti osebnosti po poti učenja in izobraževanja spreminjale predvsem intelektualne značilnosti osebnosti. To pomeni, da lahko ob primerjavi predhodno obstoječega in na novo pridobljenega znanja sklepamo o neposredni povezavi izobraževanja z delom in poklicem. Zaključimo lahko z dejstvom, da se v obdobju med obema vojnama potrebe po izobraževanju v obrtno nadaljevalni šoli v Žalcu v primerjavi s tistim pred vojno niso spremenile in so odražale željo po bolj kakovostnem opravljanju dela oziroma poklica.

3.7.2. Telovadno društvo Sokol

Telovadno društvo Sokol svojih načel delovanja izpred vojne ni spreminjalo. Pospešeno se je razvijalo, še naprej utrjevalo in razvijalo narodno zavest, v svojih načelih je zagovarjalo apolitičnost, bilo je proti klerikalizmu, spoštovalo je pravico do veroizpovedi in se zavzemalo za jugoslovansko skupnost (Popit 2002, str. 43). Takoj po prvi svetovni vojni je ponovno pričelo s telovadbo v telovadnici osnovne šole. Obudili so tudi željo po ustanovitvi ženskega telovadnega odseka in pričeli s telovadbo članic. V naslednjih letih je število članov in telovadcev vztrajno naraščalo, saj so se v društvu ne glede na politično prepričanje združevali pripadniki vseh stanov. Društvo je imelo pet oddelkov: člani, članice, "naraščajniki" ter moška in ženska "deca". Leta 1925 se jim je pridružil še oddelek ženski "naraščaj". Člani so se izpopolnjevali na župnih vaditeljskih tečajih, udeleževali so se župnih in pokrajinskih zletov, kjer so dosegali vidne rezultate. Člani so se izobraževali tudi na kulturno-prosvetnem področju. Poleg nastopov so se udeleževali številnih zletov in predavanj,

prosvetni odsek je uprizarjal gledališke igre, prirejali pa so tudi plese in tombole, s katerimi so zbirali denar za gradnjo sokolskega doma. V letu 1924 je društvo dobilo svojo knjižnico, ki je imela prostore v kletnih prostorih šolske zgradbe. Leta 1929 je bila ustanovljena Viteška organizacija Sokola kraljevine Jugoslavije, ki se ji je pridružilo tudi Sokolsko društvo Žalec, saj bi v nasprotnem primeru morale prenehati z delovanjem (Kač idr. 2010, str. 136). V tem obdobju (po letu 1930) je društvo še naprej skrbelo za vsestransko vzgojo svojih pripadnikov. Njihov namen je bil vzgojiti zdrav, krepak in vdan narod, ki bo služil svoji domovini in kraju. V tem obdobju nacionalnega, kulturnega in državotvornega delovanja so poleg telovadbe prirejali še gledališke igre, drame, predstave in silvestrske večere, dobro pa je delovala tudi knjižnica. Ustanovili so godbeni, smučarski, plavalni in kolesarski odsek, gojili pa tudi drsanje, ples in atletiko. Leta 1932 je društvo za spremljavo pianinu kupilo tolkala in osnovan je bil društveni orkester, ki je spremljal telovadne točke pri nastopih, igral za ples in sodeloval pri družabnih prireditvah. V drugi polovici tridesetih let so se Sokolovci začeli zavedati nevarnosti nacizma in fašizma, zato so ustanovili strelski odsek, kupili puške in vadili streljanje. Imeli so tudi socialni odsek za preskrbo službenih mest brezposelnim članom društva. Kupili so tudi vse potrebne naprave za kino v Sokolskem domu. Člani so ves čas pomagali tudi pri gradnji Sokolskega doma, ki so ga odprli 6. avgusta 1939. Po koncu druge svetovne vojne je bil Sokol razpuščen, vsa njegova lastnina pa je prešla v upravljanje leta 1946 ustanovljene, Fizkulture zveze Slovenije, leta 1952 pa na telesnovzgojno društvo Partizan Slovenije. Dom je upravljal Partizan Žalec. Kino se je kasneje osamosvojil. Leta 1963 so Sokolski dom prodali tekstilni tovarni Juteks, v njem pa je še naprej deloval kino (Jošt in Strahovnik 1983, str. 303-324).

Vrste izobraževanja odraslih

Po koncu prve svetovne vojne je delovanje društva nemoteno potekalo dalje, kar pomeni, da ni spreminjalo načinov opravljanja svojih dejavnosti. Vrsta izobraževanja odraslih je bila tako tudi v tem obdobju splošna in neformalna. Ljudje so se različnim dejavnostim pridruževali zgolj na podlagi zadostitve lastnih potreb po športu, umetnosti, zgodovini ali čem drugem, nikakor pa ne zaradi poklica. Različne aktivnosti so zgolj razvijale in bogatile osebnost posameznika ali njegovo aktivno družbeno vlogo. Telovadci so za različne športne dosežke prejeli priznanja, a ta niso imela pomena formalne spremembe izobrazbe, veljala so zgolj kot priznanje ali

dokazilo o zadostitvi lastne potrebe. Nespremenjeni sta ostali tudi vrsti splošnega in družbenega izobraževanja odraslih. Društvo je še naprej skozi šport in kulturo usmerjalo vse svoje sile v razvijanje in utrjevanje narodne zavesti.

Oblike izobraževanja odraslih

Dejavnosti Telovadnega društva Sokol so tudi v tem obdobju povezovale skupinske in ponekod tudi množične oblike. Oblika inštrukcije se je še naprej uveljavljala predvsem pri športnih panogah, obseg njene uporabe pa se je krepko povečal. Pred vojno je bila osrednja športna panoga predvsem atletika, po vojni pa so se ji pridružile še druge panoge, denimo kolesarjenje, plavanje, smučanje in drsanje. Pri prav vseh športnih panogah je bilo ključnega pomena pravilno podajanje znanja, razlag in napotkov s strani strokovno usposobljenih učiteljev. Podatek, da je društvo v tem času poleg naraščajnikov ustanovilo tudi odsek članic in naraščajnic, sam po sebi priča o povečanem obsegu rabe omenjene oblike. Oblika inštrukcije je bila posebej učinkovita pri strelskem odseku, ki je nastal zaradi zavedanja nevarnosti nacizma in fašizma (Jošt in Strahovnik 1983, str. 316).

Oblike tečaja v prejšnjem obdobju nismo zasledili, v obravnavanem pa je uporaba te oblike neizpodbitna. Vaditeljski tečaj je bil namenjen predvsem vaditeljem, sestavljen pa je bil iz teoretičnega in praktičnega dela. V sklopu prvega dela so vaditelji pridobivali nova spoznanja o sokolski ideji, njeni sistematiki in metodiki, o vadbi in sestavi vaj drugih narodov ter njihovem zgodovinskem razvoju in o zgodovini vadbe nasploh. Ena od vej teoretičnega dela je obsegala orodjeslovje in telovadnice, namenjena pa je bila proučevanju in risanju načrtov, telovadnih orodij in telovadnic. Drugi, praktični del je bil sestavljen iz težjih sestav prostih vaj. Tako so na vaditeljskih tečajih z obliko tečaja udeleženci pridobivali širok spekter teoretičnega in praktičnega znanja (Medved 2007, str. 31-33).

Nespremenjeno je potekala tudi oblika predstavitve, ki pa se je izražala predvsem v različnih pevskih, plesnih in silvestrskih nastopih, gledaliških igratih in drugih oblikah družabnih prireditev (Hazler 1974, str. 20).

Določene spremembe je mogoče opaziti tudi pri obliki ogleda. Organizirani ogledi drugih družabnih prireditev so sicer ostali nespremenjeni, pojavila pa se je povsem nova oblika ogleda možnost ogleda kino predstave. Društvo je namreč v tem času kupilo vse potrebne naprave in v Sokolskem domu začelo aktivno prirejati kino

predstave, katerih vsebina je bila seveda ideološko blizu sokolstvu (Popit 2002, str. 65).

Metode izobraževanja odraslih

Pri osvajanju novega znanja so bile Sokolom v pomoč štiri metode. Metodi demonstracije in predavanja sta bili že ustaljen način podajanja snovi in ne predstavljata večje spremembe v smislu osvajanja novega znanja ali spretnosti. Predavanja so še vedno potekala na klasični frontalni način podajanja snovi pred skupino udeležencev, učenje in vadba težjih sestav različnih prostih vaj pa z metodo demonstracije v obliki praktičnega prikaza zapletenih postopkov izvajanja posameznih vaj. Naj opomnimo, da je bila športna paleta telovadcev zelo široka. Utrjevali so se v veščinah, kot so vaje na členu, posebne rajalne vaje z ročkami, bremeni, palicami, kiji, kopji, diski in krogli. Sokoli so sloveli predvsem kot odlični športniki v vajah na orodjih (Popit 2002, str. 43-46). Uporaba demonstracije se je izkazala kot nepogrešljiva metoda za osvajanje teh telovadnih prvin.

Povsem nova pa je bila metoda igranja vlog. V obdobju pred vojno se z njo še nismo srečali, sedaj pa jo lahko zasledimo v pogosto uprizorjenih gledaliških igrah, dramah in predstavah druge zvrsti. Z njihovo pomočjo so se udeleženci nezavedno učili razumevanja čustev, dinamike v odnosih in utrjevanja naučenih spretnosti. Najodmevnejši nastopi so bile uprizoritve dram »Golgota«, »Beg iz seraja« in »Hmeljska princesa«, ki so bile večkrat ponovljene (Jošt in Strahovnik 1983, str. 316).

Na novo uvedena metoda je bila tudi metoda dela s pisnimi viri. Knjižnica Telovadnega društva Žalec je prvič omenjena leta 1932. Skrbela je za nabavo leposlovnih in strokovnih knjig in je leta 1939 hranila že več kot 500 enot gradiva. Društvo in njihovi člani pa bili naročeni tudi na sokolsko literaturo. »Sokolski glasnik«, »Soko«, »Sokolič«, »Prednjak«, in »Naša Radost« so bile le nekatere izmed mnogih glasniških revij, ki so jih brali (Jošt in Strahovnik 1983, str. 319).

Potrebe po izobraževanju odraslih

Analiza posameznih meril (po Savičević 1989, str. 117-119) nakazuje, da se potrebe po izobraževanju odraslih pri Telovadnem društvu Sokol v obdobju med obema vojnama niso spremenile. Opazno je rahlo odstopanje posameznih meril, ki pa ne

prinaša bistvene spremembe pri končni opredelitvi potreb. Če smo rekli, da so se v obdobju pred prvo svetovno vojno individualne potrebe razvile v družbene, lahko za to obdobje rečemo, da je bil proces ravno obraten. Govorimo o primerih, ko se je posameznik pridružil gibanju društva zgolj na podlagi zadostitve individualne potrebe. Širok spekter aktivnosti, ki jih je društvo ponujalo, je pokrivalo marsikatero željo posameznika, čeprav ta ni imel neposredne želje po zadostitvi generalne potrebe društva. Tako se je nekdo, ki se je denimo želel naučiti športnega streljanja, ni pa imel izrazite potrebe po širjenju ideoloških nazorov društva, vseeno pasivno priučil tudi teh. Lahko bi rekli, da je bilo delovanje društva usmerjeno tako, da je nevsiljivo širilo in spodbujalo idejo o državljanski vzgoji (Popit 2002, str. 44). Če preletimo izsledke analize preostalih meril, prav tako opazimo, da je bilo udejstvovanje članov večinoma zavestno usmerjeno v družbenopolitično življenje, ki so se ga udeleževali v prostem času, in samouresničevanje. Tudi izsledki analize vsebinskih meril ne kažejo večjih sprememb. Vsebina je ostala splošne in družbenopolitične narave, ki ji lahko pripišemo tudi element kulturno-estetskega izobraževanja. Vpeljane niso bile nobene spremembe, ki bi vplivale na pridobitev javno priznanega potrdila o spremembi izobrazbenega statusa, zato je bil rezultat zadostitve potrebe še naprej zgolj neformalen. Zadnji izsledek, ki se nanaša na razvoj posameznih značilnosti osebnosti po poti učenja in izobraževanja, pa ostaja tudi v tem obdobju nespremenjen. Članom telovadnega društva Sokol lahko pripišemo le spremembi moralnih in rekreativnih značilnosti osebnosti. Društvo je želelo vzgojiti zdrav, krepak in vdan narod, ki bo služil svoji domovini. V zaključku lahko torej rečemo, da sta ostali potrebi po državljanski in nacionalni vzgoji tudi v tem obdobju nespremenjeni in sta društvo spremljali do prenehanja njegovega delovanja. V kolikšni meri je bila zastopana potreba po zadostitvi kulturnih vsebin, ne moremo reči. Obstaja namreč možnost, da je zaradi načrtne izbire ugotovljenih vrst oblik in metod zadoščenost kulturnih potreb zgolj stranski produkt zadostitve potreb po državljanski in nacionalni vzgoji. Vseeno lahko zaključimo in Telovadnemu društvu Sokol pripišemo tudi potrebo po kulturnem izobraževanju.

3.7.3. Hmeljarsko društvo Žalec

V tem obdobju je še naprej delovalo tudi Hmeljarsko društvo Žalec, ki je poučevalo in izobraževalo svoje člane, kako pripraviti zemljo, kako in kdaj škropiti, kje dobiti najboljše sadike in podobno. Pomembno vlogo je društvo odigralo v času hmeljarske krize od sredine dvajsetih do sredine tridesetih let dvajsetega stoletja. Med obema vojnama je hmeljarje združila tudi Hmeljarska zadruga s sedežem v Žalcu, ki je bila ustanovljena leta 1930 (Hazler 1974, str. 9).

Leta 1925 so si Savinjsko dolino in njeno hmeljarstvo ogledali slušatelji gospodarske in šumarske fakultete iz Zagreba ter učenci drugega letnika srednje kmetijske šole iz Maribora, leta 1927 pa absolventi veterinarske šole iz Zagreba. Vsem ekskurzijam in prispelim znanstvenikom je bil na razpolago društveni poslovodja, ki je interesantom dajal potrebna pojasnila. Septembra leta 1931 so v Žalcu priredili slavnostno zborovanje z razstavo hmelja v spomin na pred 50 leti ustanovljeno Hmeljarsko društvo (Petriček 1931, str. 5).

Društvo je imelo svoji strokovni glasili "Slovenski Hmeljar", ki je začel izhajati leta 1929 in je izhajal do leta 1941, ter "Hmeljarski Vestnik", ki je izhajal med letoma 1934 in 1937. "Slovenski hmeljar" je bil kot glasilo Hmeljarskega društva hmeljarsko-strokovni list. Izhajal je redno vsak drugi petek. Prvo strokovno hmeljarsko knjižico v slovenščini z naslovom "Navod o umnem hmeljarstvu" je napisal Janez Hausenbichler. Do druge svetovne vojne je izšlo še več strokovnih spisov (Hazler 1974, str. 9).

Vrste izobraževanja odraslih

Analiza vrst izobraževanja odraslih v obdobju delovanja Hmeljarskega društva Žalec med obema vojnama nakazuje določene spremembe v primerjavi s prejšnjim obdobjem. Najprej naštejmo tiste vrste, ki se niso spremenile: vrsta neformalnega izobraževanja, vrsta strokovnega izobraževanja in vrsta informativnega izobraževanja. Poudarimo lahko uvedbo premočrtnega dopolnilnega izobraževanja odraslih, in še bolj izrazito strokovno izobraževanje. To niti ni tako nepričakovano, saj je Žalec kot središče Savinjske doline med obema svetovnima vojnama najbolj zaznamovalo hmeljarstvo, zato je bilo najpomembnejše društvo, ki je skrbelo za razvoj te gospodarske panoge prav Hmeljarsko društvo Žalec. V okviru delovanja je

organiziralo strokovna predavanja o pridelavi hmelja, kjer so se hmeljarji naučili, kako pripraviti zemljo, kako in kdaj škropiti, kje dobiti najboljše sadike ter kako obirati, sušiti in skladiščiti hmelj, da bo čim boljše kakovosti. Takšna predavanja so se izvajala v obliki krajših programov in so bila nujna za hmeljarje, ki so želeli biti na tekočem z novimi spoznanji, saj se je hmeljarstvo začelo razvijati z bliskovito hitrostjo (Hazler 1974, str. 6-10). Zato je bila uvedba vrst strokovnega in dopolnilnega izobraževanja popolnoma upravičena in pričakovana.

Oblike izobraževanja odraslih

Obliki ogleda in predstavitve se nista bistveno spremenili, le bolj sta se uveljavili. Udeležbe članov društva na vzorčnih sejmih in razstavah v tujini so imele velik pomen. Z udeleževanjem na takšnih dogodkih so posredno vplivali tudi na višje cene svojega hmelja in večji zaslužek pri prodaji pridelka. Razlog za to je bilo ocenjevanje kakovosti hmelja. Kakovost hmelja žalskih hmeljarjev je že od nekdaj veljala za odlično, le ustreznega dokazila zanjo niso imeli. Z načrtno organiziranimi obiski sejmov pa so pridobivali ravno tisto, kar so nujno potrebovali: številna priznanja in diplome, ki so potrdila kakovost in zagotovila višje odkupne cene njihovega hmelja. Oblika predstavitve opazna tudi pri vodenih šolskih ogledih tujih dijakov (Hazler 1974, str. 8). Društvo v tem obdobju ne uporablja več oblike seminarja.

Metode izobraževanja odraslih

Tudi analiza uporabe ugotovljenih metod je pokazala nekatere spremembe. Če sta v prejšnjem obdobju izstopali metodi razgovora in diskusije, ju v tem obdobju skoraj ne opazimo več, razen na vsakoletnih občnih zborih. Pri vseh ostalih področjih delovanja društva sta prevladujoči metoda predavanja in metoda dela s pisnimi viri. Prvo smo v prejšnjih poglavjih že temeljito obdelali, drugi pa velja nameniti nekoliko več pozornosti. Metoda dela s pisnimi viri je bila uveljavljena že pred prvo svetovno vojno, a je svoj razcvet dočakala šele v tem obdobju. Hmeljarsko društvo Žalec je preko svojega glasila "Slovenski hmeljar" obveščalo hmeljarje o aktualnih smernicah gibanja cen hmelja na svetovnem trgu in opozarjalo na pasti pri prodaji. Članke so objavljali tudi v časnikih "Jutro", "Slovenec", "Slovenski Gospodar" in v časniku "Kmetovalec" (Kač idr. 2010, str. 133).

Potrebe po izobraževanju odraslih

Na podlagi analize posameznih meril večdimenzionalnosti (po Savičević 1989, str. 117-119) v tem obdobju ne opazimo nobene razlike v primerjavi z analizo obdobja pred prvo svetovno vojno. Pridelovalci hmelja so sodelovali v Hmeljarskem društvu Žalec zgolj na podlagi zadovoljitve lastne individualne potrebe po pridobitvi novih znanj o pridelavi hmelja. Merilo funkcionalnosti še naprej ostaja strogo usmerjeno na delo, ki ga hmeljar opravlja kot primarno obliko poklica za preživljanje, s tem pa je zajeta tudi poklicna vsebina. Meril, ki zadevajo raven izobraževanja, ne moremo definirati. Ostaja tudi dejstvo, da se hmeljarjem pri osvojitvi novega znanja formalni status izobrazbe ni spremenil, spremenile so se zgolj intelektualne značilnosti osebnosti.

Naša analiza je pokazala, da se kljub posameznim spremembam uporabe vrst, oblik in metod izobraževanja odraslih primarna potreba društva ni spremenila in je tudi v tem obdobju ostala orientirana le na delo. Po tem lahko sklepamo, da so se spremembe načina zadostitve potreb zgodile zgolj zaradi prilagoditve na novonastale okoliščine, na katere društvo ni imelo vpliva. Spremembe bile za nadaljnje neovirano delovanje društva nujno potrebne.

3.7.4. Prostovoljno gasilsko društvo Žalec

Konec leta 1918 so se prostovoljni gasilci le s težavo znova zbrali in v okviru Jugoslovanske gasilske zveze ustanovili Slovensko gasilsko zvezo s sedežem v Ljubljani. Slovensko ozemlje so znotraj takratnih upravnoteritorialnih enot razdelili v gasilske župe. Tudi za celjsko okrajno območje je bila ustanovljena Okrajna gasilska župa s sedežem v Žalcu. Po prvi svetovni vojni so se v Prostovoljno gasilsko društvo ponovno zbrali tudi žalski gasilci. Društvo je ustanovilo gledališko skupino in po prvi svetovni vojni namesto veselic prirejalo igre. Leta 1923 so prvič priredili tombolo (Kač idr. 2010, str. 135).

Vrste izobraževanja odraslih

Podrobna analiza obdobja kaže na določene spremembe pri ugotovljenih vrstah izobraževanja. Društvu lahko tudi v drugem obdobju dodelimo neformalno vrsto

izobraževanja, saj še vedno ne zasledimo nobenih formalno priznanih dokazil o pridobitvi izobrazbe.

V nadaljevanju sklepamo, da se uporaba vrste posrednega izobraževanja ni spremenila, saj smo že v prejšnjem obdobju navedli posredno izobraževanje s pomočjo gasilskega priročnika, napisanega v slovenskem jeziku. Sicer nimamo podatkov, ki bi njegovo uporabo potrdili tudi v tem obdobju, a vseeno lahko sklepamo, da je članom priročnik še vedno služil kot pisno učno gradivo pri učenju poveljevanja v slovenskem jeziku.

Vrsta neposrednega izobraževanja se med vojnoma za razliko od prejšnjega obdobja ne uporablja več. Gasilci svojih članov med vojnoma niso pošiljali na gasilske tečaje in strokovna predavanja.

V uporabi ostajata tudi vrsti družbenega in splošnega izobraževanja odraslih, vrste dopolnilnega izobraževanja odraslih pa v tem obdobju ne zasledimo.

Če vse skupaj nekoliko strnemo, lahko rečemo, da so se člani v obdobju med obema vojnoma še vedno izobraževali, vendar ne v tolikšni meri kot prej. Pogrešamo predvsem vrste neposrednega in dopolnilnega izobraževanja. Glede na obveznost stalnega strokovnega usposabljanja gasilcev v današnjih časih je težko verjeti, da v času med vojnoma te obveznosti ni bilo. Vseeno pa obstaja možnost, da takrat te obveze gasilci niso imeli, če so jo opravili že pred prvo svetovno vojno. Obstaja pa tudi možnost, da v Ljubljani in Celju med vojnoma ni bilo organiziranih strokovnih tečajev (Hazler 1974, str. 15). Seveda pa ne smemo pozabiti na dejstvo, da člani društva svojih dolžnosti niso vršili z namenom opravljanja poklica, temveč zgolj zaradi lastne samopotrditve ter državljske in nacionalne zavednosti. Zaradi tega razloga je bila izbrana vrsta splošnega in ne poklicnega izobraževanja.

Oblike izobraževanja odraslih

Od prvotnih treh oblik izobraževanja sta se v drugem obdobju obdržali samo dve obliki: oblika predstavitve in oblika akcijskega učenja. Oblike tečaja ni več zaslediti, saj se jih v tem obdobju člani gasilskega društva preprosto niso udeleževali ali pa, kar je veliko bolj verjetno, tečaji sploh niso bili organizirani. Obliko akcijskega učenja lahko pripišemo vsem gasilskim akcijam in vajam, v katerih so sodelovali zanje še vedno velja, da so člani intenzivno zajemali znanja ob svojih odzivanjih na dražljaje v realnih ali umetno simuliranih situacijah. Uporaba oblike predstavitve je v času med

obema vojnama dobila povsem nov pomen. Društvo je namreč ustanovilo gledališko skupino, ki je namesto tradicionalnih veselic začelo prirejati igre, ki so jih Žalčani vedno radi obiskovali. Predstavitvena oblika je tako velikokrat sovpadala z različnimi družbenimi prireditvami (Kač idr. 2010, str. 135).

Metode izobraževanja odraslih

Metoda demonstracije se je glede na naravo dela gasilcev izkazala za zelo učinkovito tudi v času med obema vojnama. Pri tem je šlo za metodo skupinskega učenja. Uspešnost in hitrost gašenja požara je bila v veliki meri odvisna od dobre pripravljenosti in izvrstne usposobljenosti gasilcev. Da so lahko bili hitri in učinkoviti, so se redno urili s praktičnimi vajami. Na ta način so se lahko med seboj opazovali ter učili na svojih napakah in napakah drugih.

Povsem nova pa je bila uporaba metode igranja vlog, ki se je nanašala na gledališke predstave. Na ta način so se člani prostovoljnega gasilskega društva prvič srečali tudi z učenjem socialnih spretnosti v pomenu ugotavljanja in definiranja človeškega odzivanja v določenem spletu okoliščin. Tako so se učili tudi razumevati svoja čustva in dinamiko v medsebojnih odnosih ter utrjevati naučene spretnosti.

Uporabo metode dela s pisnimi viri v tem obdobju ne moremo dokazati, o njej lahko le ugibamo na podlagi Vežbovnika zveze slovenskih požarnih bramb na Spodnjem Štajerskem (Kač idr. 2010, str 135).

Potrebe po izobraževanju odraslih

Vzorec spreminjanja uporabe posameznih vrst, oblik in metod, močno spominja na tistega pri hmeljarskem društvu. V prvem obdobju smo prostovoljnemu gasilskemu društvu pripisali družbene potrebe, čeprav so bili za njegovo ustanovitev zaslužni zgolj posamezniki. Obstajala je namreč širša ideološka želja, ki je bila skupna prav vsem meščanom. V drugem obdobju pa ta družbena potreba ni bila več tako izrazita. Članstvo je bilo sicer še vedno stvar ugleda, a ne toliko, da bi zato obstajale širše družbene potrebe (Kač idr. 2010, str. 135). Tako že opazimo prvo razliko v primerjavi s prejšnjim obdobjem in lahko opredelimo merilo obsežnosti na individualne potrebe. Analiza društva nam glede na naslednje merilo funkcionalnosti ne pokaže opaznega odstopanja od prejšnjega obdobja. Funkcija udejstvovanja je ostala nespremenjena in je bila orientirana na samouresničevanje v prostem času. Po drugi strani pa je postalo društvo precej bolj aktivno na področju družbenopolitičnega življenja.

Vsebina je bila tako preplet splošne in družbenopolitične narave. Izrazito spremembo predstavlja predvsem ustanovitev gledališke skupine, ki pomeni velik preskok v smislu kulturno-estetskega izobraževanja društva. Pridobivanje znanja je še naprej potekalo izključno na neformalen način. Opazimo lahko tudi določene spremembe pri analizi posameznih značilnosti osebnosti. Lahko bi rekli, da so člani gasilskega društva z aktivnim posegom v kulturno ozračje precej pridobili tudi na estetskem nivoju značilnosti osebnosti. Pri moralnih in delovnih značilnostih ni bistvenih sprememb.

Kljub temu, da je bila pred prvo svetovno vojno ugotovljena izrazita potreba po državljanski in nacionalni vzgoji, nekateri faktorji kažejo na to, da v obdobju med obema svetovnima vojnoma ta ni več igrala odločilnega pomena. Analiza meril (po Savičević 1989, str. 117-119) nam razkrije povsem novo plat Prostovoljnega gasilskega društva. V tem obdobju se je namreč povsem jasno pokazala izrazita potreba po kulturnem izobraževanju z obliko zabavno-rekreativne dejavnosti. Še vedno pa se pojavlja podoben problem kot v prejšnjem obdobju. Čeprav je društvo kazalo na določene lastnosti današnjih poklicnih gasilcev, mu moramo vseeno pripisati splošno vsebino, ker člani društvenih obveznosti primarno niso opravljali zaradi dela ali poklica. Zaključimo lahko z mislijo, da so se predhodne potrebe po državljanski vzgoji v tem obdobju preoblikovale v potrebe po splošnem in kulturnem izobraževanju.

3.7.5. Društvo za olepšanje trga Žalec

Društvo za olepšanje trga Žalec je delovalo že pred prvo svetovno vojno, leta 1918 pa je ponovno začelo delovati. Skrbelo je za izgled trga, za urejanje nasadov, drevoreda in poti. Vzdrževalo se je s prispevki tržanov in raznih žalskih ustanov, nekaj pa sta prispevali tudi občina in soseska trga (Meh 1983, str. 270).

Vrste izobraževanja odraslih

Društvo za olepšanje trga Žalec tudi v obdobju med obema svetovnima vojnoma ni storilo vidnega preskoka k preglednejšem vodenju evidence svojega delovanja in poslovanja. Sicer skopih virov in literature je vseeno toliko, da lahko dovolj temeljito opravimo analizo posameznih dejavnikov. Podatki pričajo, da društvo ni v ničemer

spremenilo svoje storitvene dejavnosti. Še naprej je skrbelo za izgled trga ter urejanje nasadov, drevoreda in poti. Pri delovanju društva tudi v tem obdobju ni opaziti nobene politične motiviranosti. Člani so društvo podpirali zgolj zato, da bi zadostili svojim osebnim potrebam (Meh 1983, str. 270). Pri procesu učenja ne opazimo večjih vzgojnih vplivov, zato lahko sklepamo le o večji splošni razgledanosti. Med prejšnjo in novo analizo torej ni prišlo do spremembe ugotovljenih vrst. Tudi v tem obdobju smo našli vrste neformalnega, splošnega in informativnega izobraževanja.

Oblike izobraževanja odraslih

Če dosledno upoštevamo terminološko sosledje, lahko pripišemo društvu povsem enake ugotovljene oblike, kot jih je imelo v obdobju pred vojno. Praktično pa je društvo že kmalu po koncu vojne začelo opuščati določene oblike izobraževanja, ki jih je uporabljalo v prejšnjem obdobju. Tako je opazna opustitev metod akcijskega učenja in predstavitve, saj društvo ni več organiziralo pustnih nastopov (Meh 1983, str. 270). Tudi oblika ogleda ni več obstajala na enak način kot prej. To obliko lahko društvu pripišemo samo, če sklepamo, da se je ta vršila ob odprtju na novo urejenih drevoredov ali nasadov cvetlic. Delovanje društva je bilo v času med obema svetovnima vojnima usmerjeno predvsem v preoblikovanje estetske podobe kraja, organizacijo in vodenje družabnih prireditev pa je opustilo. Tako je moč zaslediti zasaditev kostanjev na trgu, društvo pa je poskrbelo tudi za nabavo in postavitve novih klopi ob vodnjaku (Mah 1983, str. 271). Pogojno lahko društvu pripišemo še uporabo oblike seminarja, ki je po svojem opisu najbolj podobna vsakoletnemu zborovanju članov. Obe obliki sta bili zastopani v skupinski obliki izobraževanja.

Metode izobraževanja odraslih

Od vseh možnih metod prav nobena ne ustreza natančno načinu podajanja znanja oziroma snovi, ki ga je vršilo Društvo za olepšanje trga Žalec. Najbližja je metoda demonstracije. Zanja sicer velja, da je lahko zelo učinkovita, saj z njo na praktičen način pokažemo, kako se določen postopek izvaja. Uporabo te metode lahko spet samo pogojno pripišemo članom društva, ki so pomagali pri urejanju trga. Pogoj za njeno uporabo bi bil v primeru društva strokovno usposobljen član, ki bi imel znanje in izkušnje o vrtnarjenju na makro- ali mikroagrarnem nivoju. Dokaza o takšnem članu nismo našli, obstaja pa velika verjetnost, da ga je društvo imelo, saj temu v prid

govori estetska podoba trga. Obstaja sicer podatek, da je imelo društvo redno zaposleno osebo, ki je skrbela za red in okolico, vendar ne navaja njegove strokovne usposobljenosti. Lahko upravičeno sklepamo, da je šlo za strokovno usposobljeno osebo, kar govori v prid uporabi metode demonstracije.

Na podlagi že prej omenjenih zborovanj društva pa lahko sklepamo še o uporabi metode diskusije. Domnevamo lahko, da je na zborovanjih prihajalo do nasprotujočih si stališč, predvsem glede urbanističnih načrtov nasadov in določanju višine letne članarine.

Potrebe po izobraževanju odraslih

Na podlagi skopih podatkov je težje določiti, katera je bila tista potreba, ki je botrovala reformiranju delovanja društva za olepšanje trga. Merilo obsežnosti ponuja izbiro družbene ali individualne potrebe. Ker je manj verjetno, da so obstajale širše družbene potrebe po preoblikovanju mestnega trga, za kar so bili zaslužni zgolj posamezniki, društvu lahko pripišemo zgolj individualne potrebe. Pri merilu funkcionalnosti lahko potrdimo, da je delo v društvu kot službeno obvezo izpolnjeval samo en zaposleni, vsi ostali člani pa so pri urbanističnem preurejanju pomagali v svojem prostem času. Vsebinsko merilo je bilo splošne narave, z izjemo poklicne pri edinemu zaposlenemu članu. Vsebina je bila tudi izrazito estetsko obarvana. Razvoj na poti učenja ni prinesel formalno veljavnega potrdila o pridobljenem znanju. Ravno zadnje merilo je verjetno ključnega pomena pri opredelitvi potrebe po izobraževanju odraslih. Zagotovo lahko rečemo, da so se članom s sodelovanjem v društvu najbolj izrazito razvijale estetske značilnosti osebnosti. Estetska kultura, ki zajema široko ljubiteljsko kulturo, postavlja Društvo za olepšanje trga Žalec v okvir ožje specifične potrebe po kulturnem izobraževanju.

3.7.6. Primerjava izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti v obdobju med obema svetovnima vojnama (1918-1941)

Na podlagi rezultatov podrobne analize posameznih izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti (obratno nadaljevalna šola, Telovadno društvo Sokol, Hmeljarsko društvo Žalec, Prostovoljno gasilsko društvo Žalec in Društvo za

olepšanje trga Žalec) v obdobju med obema svetovnjima vojnoma smo ugotovili, da obstajajo naslednje skupne značilnosti:

Pri analizi vrst izobraževanja odraslih lahko opazimo, da izrazito izstopata uporabi neformalnega (Telovadno društvo sokol, Hmeljarsko društvo Žalec, Prostovoljno gasilsko društvo in Društvo za olepšanje trga Žalec) in splošnega (Telovadno društvo Sokol, Prostovoljno gasilsko društvo in Društvo za olepšanje trga Žalec) izobraževanja odraslih. Njuno uporabo smo pripisali štirim (neformalno) in trem (splošno) od petih obravnavanih izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti v drugem obdobju. Tema dvema vrstama se sledijo strokovno (obrtno nadaljevalna šola in Hmeljarsko društvo Žalec), družbeno (Telovadno društvo Sokol in Prostovoljno gasilsko društvo) in informativno (Hmeljarsko društvo Žalec in Društvo za olepšanje trga Žalec) izobraževanje odraslih, ki smo jih pripisali dveh od obravnavanih izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti. Vrsto formalnega (obrtno nadaljevalna šola), posrednega (Prostovoljno gasilsko društvo), neposrednega (obrtno nadaljevalna šola), formativnega (obrtno nadaljevalna šola) in dopolnilnega (Hmeljarsko društvo Žalec) izobraževanja smo ugotovili pri eni obravnavani izobraževalni instituciji in drugi izobraževalni dejavnosti. Vrsti kompenzacijskega in inovacijskega izobraževanja odraslih nismo našli pri nobeni obravnavani izobraževalni instituciji ali drugi izobraževalni dejavnosti. Predpostavljali smo, da sta bili vrsti neformalnega in družbenega izobraževanja odraslih v tem obdobju prevladujoči. Pri prvi smo sklepali pravilno, pri drugi pa napačno, saj so bile vrste splošnega izobraževanja odraslih bolj pogoste.

Pri analizi izobraževalnih oblik smo ugotovili, da sta bili v največji meri zastopani skupinski obliki ogleda (obrtno nadaljevalna šola, Telovadno društvo Sokol, Hmeljarsko društvo Žalec in Društvo za olepšanje trga Žalec) in predstavitve (obrtno nadaljevalna šola, Telovadno društvo Sokol, Hmeljarsko društvo Žalec in Prostovoljno gasilsko društvo). Pojavili sta se pri štirih od petih obravnavanih izobraževalnih institucijah in drugih izobraževalnih dejavnostih. Izobraževalno obliko tečaja smo ugotovili pri dveh (obrtno nadaljevalna šola in Telovadno društvo Sokol) obravnavanih izobraževalnih institucijah in drugih izobraževalnih dejavnostih. Izobraževalne oblike inštrukcije (Telovadno društvo Sokol), seminarja (Društvo za olepšanje trga Žalec) in akcijskega učenja (Prostovoljno gasilsko društvo) pa smo

ugotovili zgolj pri eni od obravnavanih izobraževalnih instituciji ali drugih izobraževalnih dejavnosti. Izobraževalnih oblik konzultacije, mentorstva, vodnega samoizobraževanja, izobraževanja na daljavo, svetovanja, učnega krožka in strokovnega posvetovanja pa nismo ugotovili pri nobeni obravnavani izobraževalni instituciji in drugi izobraževalni dejavnosti. Vsem obravnavanim izobraževalnim institucijam in drugim izobraževalnim dejavnostim je bila glede na število učencev, ki jim je bilo izobraževanje namenjeno, skupna prav skupinska oblika izobraževanja odraslih, s čimer je potrjena tudi naša predpostavka.

Pri analizi izobraževalnih metod smo ugotovili, da so bile v največji meri zastopane izobraževalne metode predavanja (obratno nadaljevalna šola, Telovadno društvo Sokol in Hmeljarsko društvo Žalec), demonstracije (Telovadno društvo Žalec, Prostovoljno gasilsko društvo in Društvo za olepšanje trga Žalec) in metode dela s pisnimi viri (Telovadno društvo Sokol, Hmeljarsko društvo Žalec in Prostovoljno gasilsko društvo). Pojavile so se pri treh od petih obravnavanih izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti. Izobraževalno metodo igre vlog smo ugotovili pri dveh (Telovadno društvo Sokol in Prostovoljno gasilsko društvo) obravnavanih izobraževalnih institucijah in drugih izobraževalnih dejavnostih. Izobraževalno metodo diskusije smo uspeli ugotoviti samo pri eni (Društvo za olepšanje trga Žalec) obravnavani izobraževalni instituciji ali drugi izobraževalni dejavnosti. Izobraževalnih metod razgovora, vodene diskusije in metode preučevanja primerov pa nismo našli pri nobeni obravnavani izobraževalni instituciji ali drugi izobraževalni dejavnosti. Prav vsem obravnavanim izobraževalnim institucijam in drugim izobraževalnim dejavnostim je bila glede na število učencev, ki jim je izobraževanje namenjeno, ugotovljena metoda skupinskega učenja izobraževanja odraslih. Našo predpostavko, da je v drugem obdobju prevladovala uporaba metode predavanja, lahko potrdimo.

Na podlagi posameznih analiz vrst, oblik in metod izobraževanja odraslih smo definirali eno ali več potreb po izobraževanju. V največji meri je bila izražena potreba po kulturnem izobraževanju (Telovadno društvo sokol, Prostovoljno gasilsko društvo in Društvo za olepšanje trga Žalec). Definirali smo jo pri treh od petih obravnavanih izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti. Pri dveh od petih izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti smo definirali potrebo po

izobraževanju za delo (obratno nadaljevalna šola in Hmeljarsko društvo Žalec) ter potrebi po državljanski in nacionalni vzgoji (Telovadno društvo Sokol in Prostovoljno gasilsko društvo). Našo predpostavko, da so se v drugem obdobju izražale predvsem potrebe po kulturnem in družbenem izobraževanju, lahko delno potrdimo.

3.8. ANALIZA IZOBRAŽEVALNIH INSTITUCIJ IN DRUGIH IZOBRAŽEVALNIH DEJAVNOSTI V ŽALCU PO DRUGI SVETOVNI VOJNI DO LETA 1960

V zadnji analizi posameznih izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti bomo podrobneje prikazali kakšne so bile vrste, oblike, metode in potrebe po izobraževanju odraslih v letih 1945-1960.

3.8.1. Vajenska šola

Takoj po osvoboditvi leta 1945 se je pričel redni pouk na vajenski šoli v Žalcu, ki je imela tri učilnice, kabinete in delavnice ter organizirano izvenšolsko delo za vajensko mladino. Šolali so se v glavnem vajenci lesne, kovinske, keramične in oblačilne stroke, tekstilna stroka pa je odpadla, saj so tekstilne tovarne svoje vajence začele šolati s skrajšanim načinom pouka ob praktičnem delu v tovarnah samih. V Žalec so vajenci iz različnih krajev prihajali dvakrat tedensko zjutraj in imeli pouk do popoldneva, štiri dni v tednu pa so delali. Šola je nemoteno delovala do avgusta leta 1962 (Gluk 1959, str. 176-177).

Vrste izobraževanja odraslih

Točnega datuma ukinitve obratno nadaljevalne šole nismo zasledili, lahko pa sklepamo, da je predstavljala temelj za novo vajensko šolo, pri kateri bomo po logičnem sklepanju verjetno naleteli na identične vrste izobraževanja kot pri obratno nadaljevalni šoli. Že pri osnovni delitvi lahko zatrdimo, da gre za formalno vrsto izobraževanja. Ko so vajenci znanja osvojili, so namreč prejeli tudi verificirana spričevala, ki so veljala kot javno priznan formalni dokaz o pridobljenem znanju. Vajenci so na vajenski šoli v Žalcu pridobivali predvsem strokovna znanja, ki so bila namenjena opravljanju strokovnega poklica (Gluk 1959, str. 176), zato lahko šoli

pripišemo vrsto formalnega izobraževanja odraslih za pridobitev strokovne ali poklicne izobrazbe. Predavanja so bila vpeta v klasični frontalni šolski sistem, kjer je bil kontakt med učiteljem in učenci direkten, zato gre za vrsto neposrednega izobraževanja. Če se opremo na vsebino, lahko že na podlagi prej navedenih strokovnih znanj dodelimo vrsto strokovnega izobraževanja. Dokaz za to je podatek, da so se na Vajenski šoli učenci že takoj po osvoboditvi leta 1945 s pričetkom rednega pouka izobraževali v keramičarski, kovinarski, lesni in oblačilni stroki (Kač idr. 2010, str. 230). Na koncu omenimo še vrsto formativnega izobraževanja, ki je zagotovo povezana z Vajensko šolo, saj je njeno vodstvo na spričevalih, ki so veljala kot uradno potrdilo o novo pridobljenem znanju, jasno zapisala, za kakšno izobrazbo in katero stroko so izdana.

Oblike izobraževanja odraslih

Poleg teoretičnega dela so morali udeleženci vajenske šole opraviti tudi praktični del pouka (Gluk 1959, str. 176), zato lahko tej instituciji določimo obliko akcijskega učenja. Pri tem je bilo za učenčev uspeh bistveno prav njegovo odzivanje na občutke, ki jih je pridobil ob praktičnem pouku. In ravno to odzivanje je na koncu v veliki meri obveljalo kot pokazatelj osvojenega znanja.

Metode izobraževanja odraslih

Najbolj tipična metoda podajanja teoretičnega znanja je bila metoda predavanja. Kakšna je bila uspešnost takšnega načina podajanja znanja, je bilo v veliki meri odvisno od njegove prilagodljivosti do vključevanja preostalih metod. Da je bilo predavanje kakovostno in učinkovito, je moralo biti sestavljeno iz razlage, pripovedi, pojasnila in opisa. Praksa je pokazala, da je bila uspešnost te metode premosorazmerna z integracijo metode demonstracije. Prednost te metode je bilo predvsem olajšano dožemanje in boljše pomnjenje.

Potrebe po izobraževanju odraslih

Dosedanja analiza kaže, da je bilo podajanje znanja sistematično načrtovano. Za takšno načrtovanje je torej obstajal tehten razlog. Za dokončno opredelitev potreb po izobraževanju odraslih, pa si pomagajmo še s preučevanjem posameznih meril (po Savičević 1989, str. 117-119). Za vpis na šolo se je odločal vsak sam. Če se

vprašamo, kakšen je bil razlog, da se je nekdo priključil takšnemu procesu pridobivanja znanja, je možnih več odgovorov. Posameznik si je lahko želel pridobiti takšno strokovno znanje, ker je izhajal iz družine, ki se je ukvarjala s tovrstno obrtjo. Druga možnost je, da v domačem okolju ni bilo drugačnih možnosti zaposlitve. Ne glede na razlog, pa je prav vsem posameznikom skupna želja po poklicni izobrazbi. Strokovnih znanj, ki jih je ponujala Vajenska šola ljudje niso imeli možnosti dobiti v rednih osnovnih šolah. Raven zahtevnosti takšnega izobraževanja je bila najmanj srednjega nivoja. Udeležencem so se z uporabo takšnih oblik in metod krepile predvsem intelektualne značilnosti osebnosti.

Ugotovimo lahko, da so udeleženci pridobili veliko strokovnega znanja. Če povežemo z individualno potrebo, pridemo do zaključka, da so se slušatelji izobraževanja udeleževali zato, da bi zadostili svojim poklicnim potrebam. Zaključimo lahko s trditvijo, da je bila ustanovitev Vajenske šole posledica izrazite potrebe po izobraževanju za delo.

3.8.2. Hmeljarska šola v Vrbju

Hmeljarska šola Vrbje je s poukom začela 10. januarja 1954. Zamisel o ustanovitvi šole se je zaradi družbenega interesa razvoja hmeljarstva izoblikovala v letu 1952 ustanovljenem Inštitutu za hmeljarstvo v Žalcu. Pouk so obiskovali tako fantje kot dekleta. Učili so se o živinoreji, sadjarstvu in poljedelstvu s poudarkom na vzgoji hmelja. Poleg pouka so imeli tudi prakso, ki so jo izvajali na državnem posestvu in Inštitutu za hmeljarstvo. Učni program je bil usklajen s programi drugih nižjih kmetijskih šol. Do leta 1957 je izobraževanje trajalo dve leti, kasneje pa eno leto. V šolskem letu 1957/58 je hmeljarska šola prekinila pouk in ga nadaljevala v naslednjem šolskem letu. Šola je imela tudi svojo knjižnico. Za pridobitev čim širše splošne izobrazbe so morali učenci obvezno brati dnevne časopise in vsakih štirinajst dni na sestanku poročati o političnih, kulturnih in gospodarskih aktivnostih doma in po svetu (Kač idr. 2010, str. 230).

Leta 1957 so na Hmeljarski šoli ustanovili Izobraževalni center za kmetijske strojnike. Šolo so opremili s posebnim voznim in strojnim parkom – avtomobilom, traktorji, stroji in orodjem. Na šoli so s posebnim programom že zaposlene delavce zadrug in državnih posestev prekvalificirali v vodstvene in organizacijske delavce bodočih

strojnih parkov. Izobraževanje kmetijskih strojnikov s programom znanja iz agrotehnike in organizacije dela je bilo takrat edino v Sloveniji. V dveh letih je program zaključilo več kot sto učencev (Orožen 1983, str. 440-452).

Leta 1959 je Hmeljarska šola ponovno razpisala vpis za dvoletni šolski program kmetijski delavec – hmeljar. Dvoletna Hmeljarska šola je s svojim delovanjem zaključila leta 1964. Po končanem šolanju so lahko učenci z opravljenim diferencialnim izpitom nadaljevali redno šolanje na Kmetijski srednji šoli Maribor (Orožen 1983, str. 440-452).

Vrste izobraževanja odraslih

Hmeljarska šola v Vrbju je bila institucija, ki je slušateljem omogočala pridobitev formalne strokovne izobrazbe. Tudi ta šola je po vzoru drugih aktivno prakticirala uporabo vrste neposrednega izobraževanja, kjer je bil neposreden kontakt med učiteljem in učencem glavna oblika medsebojnega sporazumevanja. Znanje, ki so ga učenci osvojili z izobraževanjem na hmeljarski šoli, je bilo zelo specifično in ga na drugih klasičnih šolah v času rednega izobraževanja ni bilo mogoče pridobiti. Velikokrat se je izkazalo, da so v hmeljarsko šolo prihajali učenci, ki so že opravili obvezno šolanje in so želeli na tak način nadgraditi svoje znanje. Velika večina učencev je izhajala iz kmečkih družin, ki so se ukvarjale s pridelavo hmelja (Orožen 1983, str. 440), kar je predstavljalo odlično izhodišče za lažje razumevanje bolj strokovnega znanja, ki so ga učili na šoli. To kaže na prisotnost tipične strokovne in inovacijske vrste izobraževanja. Jasno razvidna pa je še vrsta vertikalnega formativnega izobraževanja, saj na hmeljarski šoli v Vrbju osvojenega strokovnega znanja in formalno certificiranega potrdila ni bilo mogoče pridobiti nikjer drugje.

Oblike izobraževanja odraslih

Način organizacije in izpeljave učnih procesov, kažejo na namensko uporabo skupinskih oblik podajanja snovi. Za kakovostno podajanje specifičnih znanj je bila nujna uporaba oblike inštrukcije, ki je bila najbolj izrazita pri podajanju znanja o upravljanju s tehnološko zahtevnejšimi delovnimi stroji. Zanimiva je tudi prisotnost oblike vodenelega samoizobraževanja, ki je lahko zelo koristna, a je močno odvisna od samodiscipline posameznika in mentorjeve pomoči. Učenci so morali namreč obvezno prebirati časopise in članke ter biti na tekočem z aktualnimi novicami. Tako so morali dokazovati, da si pridobivajo tudi veliko splošne izobrazbe, ki ni bila vezana

na strokovne predmete v šoli. Akcijsko učenje že stalni spremljevalec praktičnega usposabljanja, ki se je izvajalo na državnem posestvu in Inštitutu za hmeljarstvo, zato lahko ugotovimo tudi uporabo oblike predstavitve. Ne smemo pozabiti še na uporabo oblike ogleda, saj so si učenci ogledovali mnoge stvari povezane s hmeljem pa naj bo to ogled hmeljarskega inštituta ali pa ogled sušilnice hmelja (Orožen 1983, str. 441).

Metode izobraževanja odraslih

Najbolj izraziti uporabljeni metodi sta bili metoda skupinskega predavanja in metoda skupinske demonstracije. Obe sta bili zastopani v enaki meri. V kolikor bi bila uporabljena samo ena ali druga metoda, končnega uspeha ne bi mogli zagotoviti. Tako pa sta druga drugo dopolnjevali in poskrbeli, da je bilo učinkovito tako prejemanje sistematično urejenih podatkov kot razvijanje komunikacije in drugih spretnosti. Obvezna je bila tudi uporaba metode dela s pisnimi viri. Čeprav nimamo podatkov o rabi strokovnih priročnikov ali drugih knjig, zagotovo vemo, da so morali učenci obvezno prebirati dnevne časopise (Orožen 1983, str. 441).

Potrebe po izobraževanju odraslih

Precej podobni rezultati analize posameznih vrst, oblik in metod nakazujejo, da se pri Hmeljarski šoli v Vrbju srečujemo s podobno potrebo, kot smo jo pripisali že vajenski šoli. Pa si pogledajmo, kako so posamezna merila (po Savičević 1989, str. 117-119) vplivala na končno opredelitev ugotovljene potrebe. Merilo obsežnosti pravi, da je lahko potreba po izobraževanju družbena ali individualna. Odločili smo se za slednjo, saj obstajajo zanjo popolnoma enaki razlogi kot pri vajenski šoli. Naslednja faza je orientirana na funkcijo, ki jo človek opravlja. Specifika znanja, ki ga je šola ponujala, je bila strokovne narave in je prišla do izraza šele pri opravljanju dela kot primarne dejavnosti preživljanja v smislu poklica. Za kakovostno opravljanje ostalih funkcij osvojitve takšnega znanja ni bila potrebna. Pridobljeno znanje je bilo formalno javno priznано in je obsegalo raven srednjega izobraževanja. Osvojitve znanja, ki ga je ponujala hmeljarska šola, je lahko vplivalo le na intelektualne značilnosti osebnosti. Pogojno je to znanje vplivalo tudi na delovne značilnosti, a le samo v smislu bolje opravljenega dela, ne pa tudi v smislu večje marljivosti, saj je ta odvisna predvsem od delovnih navad človeka. Vsa merila kažejo na to, da obstoječe znanje hmeljarjev ni zadoščalo za dovolj kakovostno opravljanje njihovega dela. Ker je dobiček od

prodaje hmelja zanje predstavljal večinski delež prihodka, je bilo dodatno izobraževanje na tem področju nujen most na poti dosege lažjega opravljanja dela kot temeljne poklicne dejavnosti. Zato lahko izpostavimo potrebo po izobraževanju za delo.

3.8.3. Kmetijsko gospodarska šola

Prvi podatki o Kmetijsko gospodarski šoli v Žalcu so iz šolskega leta 1957/58. V tem šolskem letu je šolo obiskovalo dvajset učencev. Kmetijsko gospodarske šole naj bi pomagale pri kulturno-gospodarskem dvigu našega ljudstva, ustanovljene pa naj bi bile v večjih kmetijskih centrih (Gluk 1959, str. 182). Šola je prešla na seminarsko obliko dela, imeli so strnjen pouk, ki je trajal od tri do štiri tedne. S tečajem so pričeli med zimskimi počitnicami, ko so bile učilnice prazne, v spomladanskem času pa so tečajnikom nudili čim več praktičnih vaj pri delu s hmeljem, v sadovnjaku, hlevu idr. Organizirali so tudi ekskurzije na vzorna kmetijska posestva in v zadruga (Šolska kronika osnovne šole Žalec 1948-1960).

Vrste izobraževanja odraslih

Zamisel o ustanovitvi se je izoblikovala na hmeljarskem inštitutu, ki jo je zanesel v Okrajno zadružno zvezo. Kmetijsko gospodarska šola je omogočala pridobitev znanja prve stopnje (Gluk 1959, str. 182), kar jo sistematično uvršča med vzgojno-izobraževalne zavode formalnega značaja. Glede na kontakt med učiteljem in učencem je bila pri tej šoli ugotovljena neposredna vrsta izobraževanja. Šoli lahko pripišemo tudi vrsto strokovnega izobraževanja, saj je bil namen njenega delovanja posredovanje strokovnega znanja posameznih kmetijskih strok. Med predmeti, ki so bili sestavni del učnega programa, lahko omenimo hmeljarstvo, poljedelstvo, živinorejo, sadjarstvo in prirodoznanstvo (Orožen 1983, str. 443). Šoli lahko pripišemo tudi vrsti informativnega in premočrtnega dopolnilnega izobraževanja odraslih. Razlog za to je prva stopnja izobrazbe, katere učni smoter je bilo podajanje predvsem takšnega znanja, ki je služilo le kot nadgradnja že osvojenega znanja in ni prinašalo večjih vzgojnih vplivov.

Oblike izobraževanja odraslih

Poučevanje je potekalo v skupinski obliki izobraževanja. V času izvajanja praktičnega dela izobraževanja je bila v ospredju predvsem oblika inštrukcije, ki je bila nujno potrebna za uspešen prenos znanja, saj je bilo na drugačen način skoraj nemogoče podajati natančna navodila, razlage in druge pomembne podatke. Najlažje je opredeliti uvedbo oblike tečaja. Kmetijsko gospodarska šola je namensko prestrukturirala način podajanja teoretskega znanja v krajše strnjene oblike. Razlog za to je bila prostorska stiska. Z obliko tečaja je lahko pedagoški strokovnjak podal večino učne snovi že med predavanji, tako da udeležencem doma ni bilo potrebno vlagati večjega napora za učenje (Gluk 1959, str. 182). Opazna je še oblika ogleda, ki se je izvajala z organiziranimi izleti in ogledi različnih tematskih vsebin (Gluk 1959, str. 182).

Metode izobraževanja odraslih

Izobraževalni proces se je izvajal v manjših skupinah z največ dvajsetimi udeleženci, kar nakazuje na uporabo skupinskega učenja izobraževanja odraslih v obliki podajanja snovi z metodo predavanja. Za zelo učinkovito se je izkazala izbira metode demonstracije. Njen nazorni način podajanja znanja je odločilno vplival na olajšano dojetje in pomnjenje snovi. Izpostavimo lahko še metodo preučevanja primerov in metodo dela s pisnimi viri. Za prvo lahko sklepamo, da se je uveljavljala ob reševanju ključnih problemov, s katerimi so se udeleženci srečevali predvsem v času praktičnega pridobivanja znanja. Druga oblika je manj opazna, saj smo na podlagi oblike tečaja sklepali, da metode dela s pisnimi viri udeleženci niso prakticirali. Zgodovinski viri zelo nejasno opredeljujejo delovanje Kmetijsko gospodarske šole. A smo se uspeli dokopati do podatka, da je šola prakticirala tudi metodo dela s pisnimi viri. V kolumni Celjskega tednika iz leta 1961 (v Orožen 1983, str. 450) smo uspeli najti dokaz, da je šola prakticirala tudi metodo dela s pisnimi viri, saj je v kolumni zapisano, da je šolska komisija ukazala napisati učne skripte s strokovnimi vsebinami. Tako naj učencem ne bi bilo več potrebno sproti zapisovati vsebine predavanj tečaja, kar se je izrazilo v lažjem in boljšem pomnjenju podane snovi tečaja.

Potrebe po izobraževanju odraslih

Analiza posameznih meril (po Savičević 1989, str. 117-119) je razkrila identične rezultate kot analizi meril Hmeljarske šole v Vrbju. Zgodovinski viri pričajo, da je nastanek Kmetijsko gospodarske šole posledica razvoja Hmeljarskega inštituta, ki je nastal v okviru delovanja hmeljarske šole v Vrbju (Orožen 1983, str. 443). Zato lahko povsem utemeljeno sklepamo, da so ugotovljene vrste oblike in metode rezultat prizadevanja iste strokovno usposobljene skupine ljudi, ki je skrbela za neprekinjen razvoj te stroke. Odstopanje opazimo samo pri merilu, ki se nanaša na razvoj posameznih značilnosti osebnosti na poti učenja in izobraževanja. Udeležencem Kmetijsko gospodarske šole so se poleg intelektualnih značilnosti osebnosti spremenile tudi delovne značilnosti osebnosti. Kljub tej razliki ugotovitve kažejo na izraženo potrebo po izobraževanju za delo.

3.8.4. Fizkulturno društvo Žalec

Leta 1945 je bilo ustanovljeno Fizkulturno društvo v Žalcu, ki je bilo naslednik Telovadnega društva Sokol. Oktobra 1945 so organizirali prvi javni telovadni nastop. Društvo, ki je tesno sodelovalo z obema šolama v Žalcu, je organiziralo javne nastope, akademije, orodno telovadbo, mnogoboje in zlete. Leta 1952 se je Fizkulturno društvo preimenovalo v Telesnovzgojno društvo (TVD) Partizan, ki se je ukvarjalo s splošno vadbo, lahko atletiko, igrami z žogo, zimskimi športi ter organizacijo ekskurzij in izletov. Vsako leto so prirejali društvena, meddruštvena in conska tekmovanja. Za delo v društvu je primanjkovalo vaditeljev, zato je Okrajna zveza TVD Partizan Celje spomladi 1958 zanje organizirala seminar. Vsako leto so prirejali kros in tradicionalni "Silvesterski tek" (Kač idr. 2010, str. 255).

Vrste izobraževanja odraslih

Na prvi pogled bi lahko rekli da ni poponoma nobene razlike pri ugotovljenih vrstah izobraževanja. Fizkulturno društvo Žalec je delovalo po identičnih ideoloških načelih kot Telovadno društvo Sokol, zato med njima ni razlik pri ugotovljenih vrstah izobraževanja. Tako ostanejo v povojnem obdobju nespremenjene prav vse tri vrste izobraževanja: neformalna, splošna in družbena vrsta izobraževanja odraslih.

Oblike izobraževanja odraslih

Analiza načinov posameznih izpeljanih aktivnosti kaže na manjše spremembe pri načinu izvajanja posameznih aktivnosti. Skupinska oblika je sicer ostala nespremenjena, na novo pa se pojavila oblika seminarja. Oblike ogleda, inštrukcije in predstavitve so se še naprej vršile z javnimi telovadnimi nastopi, atletiko, igrami z žogo, izleti in podobnimi aktivnostmi.

Metode izobraževanja odraslih

Ob kratki obnovitvi delovanja Telovadnega društva Sokol v obdobju vidimo med vojnama, da je aktivno uporabljalo metode demonstracije, predavanja, igranja vlog in dela s pisnimi viri. Analiza delovanja Fizkulturnega društva pokaže, da je aktivno uporabljalo samo še metodo skupinske demonstracije. Fizkulturno društvo ni prirejalo predavanj in nastopov, ni se ukvarjalo s knjigami, njegovo delovanje pa je bilo osredotočeno skoraj izključno na področje športa v širšem pomenu besede. Tako je ostala metoda demonstracije edini način opravljanja dejavnosti pri Fizkulturnem društvu.

Potrebe po izobraževanju odraslih

Jasno je, da Fizkulturnemu društvu ne moremo pripisati povsem enakih izsledkov analiz posameznih meril (po Savičević 1989, str. 117-119) kot pri telovadnemu društvu Sokol v prejšnjem obdobju. Pri prvem merilu ne opazimo spremembe, saj so bili razlogi za vključevanje zgolj individualni. Tudi dejstvo, da so se ljudje udeleževali v svojem prostem času pri samouresničevanju, ostaja nespremenjeno. Medtem ko je vsebina še vedno splošna, ne kaže več družbenopolitične integritete. Ravni izobraževanja ne moremo določiti, če bi jo lahko, pa bi jo lahko označili za osnovno. Ker formalnega izobraževanja ni, določimo samo neformalno vrsto. Še vedno velja ugotovitev, da so se članom konkretno spreminjale rekreativne značilnosti, moralne pa ne več.

Takšen vzorec spreminjanja posameznih meril govori o zelo pomembni spremembi. Potreba po državljanski vzgoji nima prav nobenega vpliva in ne posega v delovanje Fizkulturnega društva. V obdobju po drugi svetovni vojni lahko ugotovimo prisotnost potrebe po kulturnem izobraževanju v obliki zabavno-rekreativne dejavnosti. To pomeni, da šport ni več nosil teže narodnopolitičnih idej.

3.8.5. Prostovoljno gasilsko društvo Žalec

Ob koncu druge svetovne vojne je tudi gasilsko društvo v Žalcu obnovilo svoje delovanje in okrepilo svoje vrste. V Domu ljudske prosvete v Žalcu je 22. junija 1945 29 prostovoljnih gasilcev položilo nove temelje za delo v Prostovoljnem gasilskem društvu (PGD) Žalec. Avgusta 1945 so ob 65. obletnici gasilstva in koncu vojne priredili prvo proslavo s svečanim mimohodom gasilcev. Letu 1946 so ustanovili svoj 19-članski pevski zbor, ki je deloval do leta 1952 (Kač idr. 2010, str. 237).

Po vojni je imelo društvo tudi zelo aktivno žensko desetino, ki pa je prenehala s svojim delom (Kač idr. 2010, str. 237).

Občinska gasilska zveza Žalec je bila ustanovljena 1955 in deluje še danes. Združuje prostovoljna in industrijska gasilska društva (Kač idr. 2010, str. 238).

Vrste izobraževanja odraslih

Prostovoljno gasilsko društvo je takoj po drugi svetovni vojni z delom nadaljevalo tam, kjer se je pred vojno ustavilo. Analiza uporabe posameznih vrst ne kaže vidnejših sprememb v primerjavi s stanjem pred vojno. Še vedno je šlo za neformalno in posredno vrsto izobraževanja. Spremembo v formalno vrsto bi veljalo omeniti, če bi z analizo obdobja nadaljevali tudi po letu 1960, saj je društvo za dve leti postalo tudi poklicne narave, a je hitro razpadlo. Učenje je tudi v tem obdobju potekalo zgolj preko Vežbovnika. Oblika splošnega in družbenega izobraževanja se glede na prejšnje obdobje prav tako ni spremenila.

Oblike izobraževanja odraslih

Tudi oblike niso spremenile svoje skupinske podobe. Še vedno lahko opazimo samo obliko predstavitve in obliko akcijskega učenja v približno enakem obsegu kot prej. Velja omeniti, da so se gasilci po novem predstavljali tudi s pevskim zborom (Kač idr. 2010, str. 238).

Metode izobraževanja odraslih

Metode igranja vlog v obdobju po drugi svetovni vojni ne zasledimo več, ker je igralski odsek gasilskega društva verjetno obstajal samo v času med obema

vojnama. Metoda demonstracije in metoda dela s pisnimi viri pa sta se vršili v enaki meri kot v prejšnjem obdobju.

Potrebe po izobraževanju odraslih

Analiza posameznih meril (po Savičević 1989, str. 117-119) ne nakazuje večjih sprememb, potrebe po državljanski vzgoji skoraj ni več mogoče opaziti. Ta vzorec spominja na podobno spremembo pri Fizkulturnem društvu. Potreba po kulturnem izobraževanju je še vedno prisotna, razlika je samo ta, da so jo po drugi svetovni vojni začeli tešiti s pevskimi nastopi, pred vojno pa z igralskimi. I enakih razlogov kot pri analizah prejšnjih obdobj družtvu ne moremo prisoditi potrebe po izobraževanju za delo.

3.8.6. Turistično in olepševalno društvo Žalec

Na pobudo občinskega ljudskega odbora Žalec je bilo leta 1954 obnovljeno Turistično in olepševalno društvo Žalec. Ob glavni cesti skozi Žalec je društvo uredilo park, leta 1953 pa so v parku postavili spomenik petdesetim žrtvam okupacije, ki so bile ustreljene v Mariboru in Celju, preminule v taboriščih ali padle v narodnoosvobodilnem boju. Na pobudo društva je leta 1957 nastal park pri železniški postaji, leto kasneje pa je društvo uredilo dve avtobusni postajališči (Meh 1983, str. 271).

Vrste izobraževanja odraslih

V obdobju po drugi svetovni vojni ni opazna nobena vidnejša sprememba ugotovljenih vrst izobraževanja odraslih. Proces učenja tudi v tretjem obravnavanem obdobju ni prinesel sprememb na področju organizacije načina pridobivanja in osvajanja novega znanja, ki je tako kot prej potekalo na neformalen način. Delovanje društva je na svoje člane vplivalo tako, da so se v njihovem osebostnem razvoju spreminjale zgolj splošne vrednote izobraževanja. Udejstvovanje v tem društvu tudi v tem obdobju ni veljalo za službeno obvezno in je bilo prostovoljna odločitev posameznika. Večina novih spoznanj, ki so jih na poti svojega učenja pridobili člani društva, ni prinesla večjih vzgojnih vplivov. Kvečjemu so nova spoznanja pripomogla

k večji splošni razgledanosti, zato lahko društvu tudi v tem obdobju pripišemo vrsto informativnega izobraževanja.

Oblike izobraževanja odraslih

Oblika seminarja, ki smo jo društvu pripisali v prejšnjem obdobju, ni igrala večjega vpliva na končno dodelitev izobraževalne potrebe, saj so seminar izvajali le enkrat ali dvakrat letno. V povojnem obdobju pa ni jasno niti, ali so se člani društva sploh sestajali. O tem lahko sklepamo samo na podlagi pravilnika Turističnega in olepševalnega društva Žalec, v katerem piše, da je bilo zborovanje obvezna dejavnost društva (Meh 1983, str. 271). Oblika ogleda se je izvrševala približno enako kot v prejšnjem obdobju. V obeh primerih gre za skupinske oblike izobraževanja odraslih.

Metode izobraževanja odraslih

Analiza društva tudi v zadnjem obdobju ne ponuja podatkov, ki bi olajšali določitev metode izobraževanja odraslih. V prejšnjem obdobju delovanja društva ugotovljena metoda demonstracije je tudi sedaj pogojena izključno z zaposlenim delavcem, ki je skrbel za red v okolici. Temu v prid govori tudi podatek, da so gojenci Kmetijske šole iz Vrbja leta 1957 pomagali pri postavitvi in urejanju parka, ki je nastal pod okriljem društva (Kač idr. 2010, str. 243). Tako lahko z veliko verjetnostjo sklepamo, da je odgovorna oseba z metodo demonstracije podajala napotke glede postopkov zasajanja. V tem primeru bi šlo za metodo demonstracije skupinskega izobraževanja odraslih.

Potrebe izobraževanja odraslih

Ugotavljamo, da so vrste, kot oblike in metode izobraževanja glede na prejšnje obdobje ostale večinoma nespremenjene. Že v prejšnjem obdobju ni bilo dovolj oprijemljivih dejstev, da bi lahko določili izraženo potrebo. Če je načrtno vodena opredelitev posameznih vrst, oblik in metod v prejšnjem obdobju pripeljala do zaključka o izraženi potrebi po estetsko-kulturnem izobraževanju, lahko na podlagi podobnosti oziroma enakosti vrst, oblik in metod v zadnjem obravnavanem obdobju govorimo o izražanju iste potrebe, in sicer potrebe po estetsko-kulturnem izobraževanju odraslih.

3.8.7. Primerjava izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti v obdobju po drugi svetovni vojni do 1960

Na podlagi ugotovljenih rezultatov podrobne analize posameznih izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti (Vajenska šola, Hmeljarska šola v Vrbju, Kmetijsko gospodarska šola, Fizkulturno društvo Žalec ter Turistično in olepševalno društvo Žalec) v obdobju po drugi svetovni vojni do leta 1960 smo ugotovili, da obstajajo naslednje skupne značilnosti:

Med vrstami izobraževanja odraslih lahko opazimo, da smo pri Vajenski šoli Žalec, Kmetijsko gospodarski šoli in Hmeljarski šoli Vrbje ugotovili formalno, neposredno in strokovno vrsto izobraževanja odraslih. Pri Fizkulturnem društvu Žalec, Prostovoljnem gasilskem društvu ter Turističnem in olepševalnem društvu Žalec pa smo definirali neformalno in splošno vrsto izobraževanja odraslih. Tem vrstam se najbolj približajo vrste informativnega (Kmetijsko gospodarska šola in Turistično in olepševalno društvo Žalec), formativnega (Vajenska šola in Hmeljarska šola Vrbje) in družbenega (Fizkulturno društvo Žalec in Prostovoljno gasilsko društvo) izobraževanja, ki smo ju dodelili dvema od obravnavanih izobraževalnih institucij ali drugih izobraževalnih dejavnosti. Vrste posrednega (Prostovoljno gasilsko društvo), inovacijskega (Hmeljarska šola Vrbje) in dopolnilnega (Kmetijsko gospodarska šola Vrbje) izobraževanja smo ugotovili pri eni obravnavani izobraževalni instituciji ali drugi izobraževalni dejavnosti. Vrst samoizobraževanja, usmerjenega samoizobraževanja in kompenzacijskega izobraževanja pa nismo ugotovili pri nobeni obravnavani izobraževalni instituciji ali drugi izobraževalni dejavnosti.

Predpostavljali smo, da je v tretjem obdobju še vedno prevladovalo neformalno izobraževanje odraslih in da se je povečalo formalno izobraževanje odraslih. Predpostavki sta se izkazali za pravilni, saj smo obe vrsti izobraževanja odraslih skupaj z neposredno, strokovno in splošno vrsto izobraževanja ugotovili pri treh od petih izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti.

Pri analizi izobraževalnih oblik smo ugotovili, da so bile v največji meri zastopane skupinske oblike inštrukcije (Hmeljarska šola Vrbje, Kmetijsko gospodarska šola in Fizkulturno društvo Žalec), akcijskega učenja (Vajenska šola, Hmeljarska šola Vrbje

in Prostovoljno gasilsko društvo), predstavitve (Hmeljarska šola Vrbje, Fizkulturno društvo Žalec in Prostovoljno gasilsko društvo) in ogleda (Hmeljarska šola Vrbje, Fizkulturno društvo Žalec ter Turistično in olepševalno društvo Žalec). Pojavile so se pri treh od petih obravnavanih izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti. Izobraževalne oblike tečaja (Kmetijsko gospodarska šola), seminarja (Turistično in olepševalno društvo Žalec) in vodenega samoizobraževanja (Hmeljarska šola Vrbje) pa smo ugotovili le pri eni izobraževalni instituciji ali drugi izobraževalni dejavnosti. Izobraževalnih oblik konzultacije, mentorstva, izobraževanja na daljavo, svetovanja, učnega krožka in strokovnega posvetovanja pa nismo ugotovili pri nobeni obravnavani izobraževalni instituciji ali drugi izobraževalni dejavnosti. Pri vseh obravnavanih izobraževalnih institucijah in drugih izobraževalnih dejavnostih je bila glede na število učencev, ki jim je bilo izobraževanje namenjeno, ugotovljena skupinska oblika izobraževanja odraslih. Predpostavko, da prevladuje skupinska oblika izobraževanja odraslih, lahko torej potrdimo.

Pri analizi izobraževalnih metod smo ugotovili, da je bila v največji meri zastopana izobraževalna metoda demonstracije. Pojavila se je pri prav vseh šestih (Vajenska šola, Hmeljarska šola Vrbje, Kmetijsko gospodarska šola, Fizkulturno društvo Žalec, Prostovoljno gasilsko društvo, Turistično in olepševalno društvo Žalec) obravnavanih izobraževalnih institucijah in drugih izobraževalnih dejavnostih. Izobraževalni metodi predavanje (Vajenska šola, Hmeljarska šola Vrbje in Kmetijsko gospodarska šola) in metoda dela s pisnimi viri (Hmeljarska šola Vrbje, Kmetijsko gospodarska šola in Prostovoljno gasilsko društvo) sta bili zastopani pri treh obravnavanih izobraževalnih institucijah ali drugih izobraževalnih dejavnostih. Izobraževalna metoda proučevanja primerov je bila zastopana pri eni (Kmetijsko gospodarska šola) obravnavani izobraževalni instituciji ali drugi izobraževalni dejavnosti. Izobraževalne metode razgovora, diskusije, vodene diskusije in igranja vlog pa niso bile zastopane pri nobeni obravnavani izobraževalni instituciji ali drugi izobraževalni dejavnosti. Prav vsem obravnavanim izobraževalnim institucijam in drugim izobraževalnim dejavnostim je bila glede na število učencev, ki jim je bilo izobraževanje namenjeno, je bila skupna metoda skupinskega učenja izobraževanja odraslih. Predpostavko, da v obdobju od 1945 do 1960 prevladuje uporaba metode predavanja lahko ovržemo, saj smo največkrat ugotovili metodo demonstracije.

Na podlagi posameznih analiz vrst, oblik in metod izobraževanja odraslih smo opazili eno ali več potreb po izobraževanju. V največji meri sta bili izraženi potreba po izobraževanju za delo (Vajenska šola, Hmeljarska šola Vrbje in Kmetijsko gospodarska šola) in potreba po kulturnem izobraževanju (Fizkulturno društvo Žalec, Prostovoljno gasilsko društvo ter Turistično in olepševalno društvo Žalec). Opredelili smo ju pri treh od šestih obravnavanih izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti. Potreb po državljski in nacionalni vzgoji nismo ugotovili pri nobeni obravnavani izobraževalni instituciji ali drugi izobraževalni dejavnosti. Predpostavko, da so se začele kazati potrebe po izobraževanju za delo lahko tako potrdimo.

3.9. PRIMERJAVA IZOBRAŽEVALNIH INSTITUCIJ IN DRUGIH IZOBRAŽEVALNIH DEJAVNOSTI V TREH OBDOBJIH (1846-1914, 1918-1941, 1945-1960)

V omenjenem poglavju bomo na podlagi predhodne analize posameznih izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti v tabelah naredili primerjavo teh treh obdobj. Na osnovi teh tabel bomo določili potrebe po izobraževanju odraslih v Žalcu v posameznem obdobju.

Tabela 1: Izobraževalne institucije in druge izobraževalne dejavnosti v obdobju 1846-1914 ter primerjava vrst, oblik, metod in potreb izobraževanja odraslih

IZOBR. INSTITUCIJA ALI DRUGA IZOBR. DEJAVNOST	VRSTE IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH	OBLIKE IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH	METODE IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH	POTREBE PO IZOBRAŽEVANJU ODRASLIH
NARODNA ČITALNICA	<ul style="list-style-type: none"> - neformalno IO - inovacijsko IO - splošno IO - družbeno IO - informativno IO 	<ul style="list-style-type: none"> - skupinska oblika IO - učni ali študijski krožek 	<ul style="list-style-type: none"> - skupinsko učenje - razgovor - diskusija - predavanje - metoda dela s pisnimi viri 	<ul style="list-style-type: none"> - potreba po kulturnem izobraževanju - potreba po državljski vzgoji - potreba po nacionalni vzgoji
II. SLOVENSKI TABOR	<ul style="list-style-type: none"> - neformalno IO - splošno IO - družbeno IO 	<ul style="list-style-type: none"> - množična oblika IO 	<ul style="list-style-type: none"> - predavanje 	<ul style="list-style-type: none"> - potreba po državljski vzgoji - potreba po nacionalni vzgoji
OBRITNO NADALJEVALNA ŠOLA	<ul style="list-style-type: none"> - formalno IO - neposredno IO - strokovno IO - formativno IO 	<ul style="list-style-type: none"> - skupinska oblika IO - tečaj 	<ul style="list-style-type: none"> - predavanje 	<ul style="list-style-type: none"> - potreba po izobraževanju za delo
TELOVADNO DRUŠTVO SOKOL	<ul style="list-style-type: none"> - neformalno IO - splošno IO - družbeno IO 	<ul style="list-style-type: none"> - inštrukcija - predstavitev - ogled 	<ul style="list-style-type: none"> - predavanje - demonstracija 	<ul style="list-style-type: none"> - potreba po kulturnem izobraževanju - potreba po državljski vzgoji - potreba po nacionalni vzgoji
PROSTOVOLJNO GASILSKO DRUŠTVO	<ul style="list-style-type: none"> - neformalno IO - posredno IO - neposredno IO - strokovno IO - splošno IO - družbeno IO - dopolnilno IO 	<ul style="list-style-type: none"> - skupinska oblika IO - tečaj - predstavitev - akcijsko učenje 	<ul style="list-style-type: none"> - predavanje - demonstracija - metoda dela s pisnimi viri 	<ul style="list-style-type: none"> - potreba po državljski vzgoji - potreba po nacionalni vzgoji
DRUŠTVO ZA OLEPŠANJE TRGA ŽALEC	<ul style="list-style-type: none"> - neformalno IO - splošno IO - informativno IO 	<ul style="list-style-type: none"> - inštrukcije - mentorstvo - predstavitev - ogled - akcijsko učenje 	<ul style="list-style-type: none"> - demonstracija - metoda igre vlog 	<ul style="list-style-type: none"> - potreba po kulturnem izobraževanju
HMELJARSKO DRUŠTVO ŽALEC	<ul style="list-style-type: none"> - neformalno IO - strokovno IO - informativno IO - dopolnilno IO 	<ul style="list-style-type: none"> - svetovanje - seminar - strokovno posvetovanje - skupinska predstavitev - ogled 	<ul style="list-style-type: none"> - predavanje - razgovor - diskusija - metoda dela s pisnimi viri 	<ul style="list-style-type: none"> - potreba po izobraževanju za delo

Iz tabele je razvidno, da sta v tem obdobju prevladovali vrsti neformalnega in splošnega izobraževanja odraslih. Najmanj je bilo formalnega, inovacijskega, posrednega in formativnega izobraževanja odraslih. Pri oblikah izobraževanja odraslih prevladuje skupinska oblika izobraževanja. Oblike mentorstva, svetovanja, učnega krožka, seminarja in strokovnega posvetovanja pa smo določili pri samo eni od obravnavanih izobraževalnih institucij ali drugih izobraževalnih dejavnosti. Predavanje kot metodo izobraževanja odraslih smo ugotovili kar pri šestih od sedmih obravnavanih izobraževalnih institucij ali drugih izobraževalnih dejavnosti, metodo igranja vlog le pri Društvu za olepšanje trga Žalec. Na podlagi analize meril po Savičeviću (1989, str. 117-119) smo nato določili potrebe po izobraževanju odraslih v Žalcu pred letom 1914. Pri opredeljevanju potreb smo upoštevali vse ugotovljene vrste, oblike in metode izobraževanja odraslih. Po analizi potreb po Mohorčič Špolarjevi in Ivančičevi (1996) smo ugotovili, da je v obdobju pred letom 1914 prevladovala potreba po državljanski vzgoji, ki smo ji z lastnimi ugotovitvami dodali še potrebo po nacionalni vzgoji.

Tabela 2: Izobraževalne institucije in druge izobraževalne dejavnosti v obdobju 1918-1941 ter primerjava vrst, oblik, metod in potreb izobraževanja odraslih

IZOBR. INSTITUCIJA ALI DRUGA IZOBR. DEJAVNOST	VRSTE IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH	OBLIKE IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH	METODE IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH	POTREBE PO IZOBRAŽEVANJU ODRASLIH
OBRTNO NADALJEVALNA ŠOLA	<ul style="list-style-type: none"> - formalno IO - neposredno IO - strokovno IO - formativno IO 	<ul style="list-style-type: none"> - skupinska oblika IO - tečaj - ogled - predstavitev 	<ul style="list-style-type: none"> - predavanje - demonstracija 	<ul style="list-style-type: none"> - potreba po izobraževanju za delo
TELOVADNO DRUŠTVO SOKOL	<ul style="list-style-type: none"> - neformalno IO - splošno IO - družbeno IO 	<ul style="list-style-type: none"> - inštrukcija - tečaj - predstavitev - ogled 	<ul style="list-style-type: none"> - predavanje - demonstracija - metoda igre vlog - metoda dela s pisnimi viri 	<ul style="list-style-type: none"> - potreba po kulturnem izobraževanju - potreba po državljski vzgoji - potreba po nacionalni vzgoji
HMELJARSKO DRUŠTVO ŽALEC	<ul style="list-style-type: none"> - neformalno IO - informativno IO - strokovno IO - dopolnilno IO 	<ul style="list-style-type: none"> - strokovno posvetovanje - skupinska predstavitev - ogled 	<ul style="list-style-type: none"> - predavanje - metoda dela s pisnimi viri 	<ul style="list-style-type: none"> - potreba po izobraževanju za delo
PROSTOVOLJNO GASILSKO DRUŠTVO	<ul style="list-style-type: none"> - neformalno IO - posredno IO - družbeno IO - splošno IO 	<ul style="list-style-type: none"> - predstavitev - akcijsko učenje 	<ul style="list-style-type: none"> - demonstracija - metoda igre vlog - metoda dela s pisnimi viri 	<ul style="list-style-type: none"> - potreba po kulturnem izobraževanju - potreba po državljski vzgoji - potreba po nacionalni vzgoji
DRUŠTVO ZA OLEPŠANJE TRGA ŽALEC	<ul style="list-style-type: none"> - neformalno IO - splošno IO - informativno IO 	<ul style="list-style-type: none"> - ogled - seminar 	<ul style="list-style-type: none"> - demonstracija - diskusija 	<ul style="list-style-type: none"> - potreba po kulturnem izobraževanju

Iz tabele je razvidno, da je v obdobju med obema svetovnima vojnama še vedno prevladovalo neformalno in splošno izobraževanje odraslih, medtem ko smo vrste formalnega, posrednega, neposrednega, formativnega in dopolnilnega izobraževanja odraslih ugotovili samo pri eni izobraževalni instituciji ali drugi izobraževalni dejavnosti. Pri oblikah izobraževanja prevladujeta skupinski obliki ogleda in predstavitve, najmanjšo zastopanost pa smo ugotovili pri obliki inštrukcije, seminarja in akcijskega učenja. Pri metodah izobraževanja odraslih je še vedno prevladovalo predavanje, metodo diskusije pa smo ugotovili samo pri Društvu za olepšanje trga Žalec. Tudi v tem obdobju smo z upoštevanjem ugotovljenih vrst, oblik in metod izobraževanja odraslih ter Savičevičevih (1989, str. 117-119) meril potrebe po izobraževanju odraslih v Žalcu razvrstili v štiri skupine po razdelitvi Mohorčič Špolarjeve in Ivančičeve (1996). Na podlagi analize smo ugotovili, da so v obdobju med obema svetovnima vojnama prevladovale potrebe po kulturnem izobraževanju.

Tabela 3: Izobraževalne institucije in druge izobraževalne dejavnosti v obdobju 1945-1960 ter primerjava vrst, oblik, metod in potreb izobraževanja odraslih

IZOBR. INSTITUCIJA ALI DRUGA IZOBR. DEJAVNOST	VRSTE IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH	OBLIKE IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH	METODE IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH	POTREBE PO IZOBRAŽEVANJU ODRASLIH
VAJENSKA ŠOLA	<ul style="list-style-type: none"> - formalno IO - neposredno IO - strokovno IO - formativno IO 	<ul style="list-style-type: none"> - akcijsko učenje 	<ul style="list-style-type: none"> - predavanje - demonstracija 	<ul style="list-style-type: none"> - potreba po izobraževanju za delo
HMELJARSKA ŠOLA VRBJE	<ul style="list-style-type: none"> - formalno IO - neposredno IO - strokovno IO - inovacijsko IO - formativno IO 	<ul style="list-style-type: none"> - inštrukcije - akcijsko učenje - vodeno samoizobraževanje - predstavitev - ogled 	<ul style="list-style-type: none"> - predavanje - demonstracija - metoda dela s pisnimi viri 	<ul style="list-style-type: none"> - potreba po izobraževanju za delo
KMETIJSKO GOSPODARSKA ŠOLA	<ul style="list-style-type: none"> - formalno IO - neposredno IO - informativno IO - strokovno IO - dopolnilno IO 	<ul style="list-style-type: none"> - inštrukcije - tečaj - ogled 	<ul style="list-style-type: none"> - predavanje - demonstracija - metoda preučevanja primerov - metoda dela s pisnimi viri 	<ul style="list-style-type: none"> - potreba po izobraževanju za delo
FIZKULTURNO DRUŠTVO ŽALEC	<ul style="list-style-type: none"> - neformalno IO - splošno IO - družbeno IO 	<ul style="list-style-type: none"> - inštrukcija - seminar - predstavitev - ogled 	<ul style="list-style-type: none"> - demonstracija 	<ul style="list-style-type: none"> - potreba po kulturnem izobraževanju
PROSTOVOLJNO GASILSKO DRUŠTVO	<ul style="list-style-type: none"> - neformalno IO - posredno IO - družbeno IO - splošno IO 	<ul style="list-style-type: none"> - predstavitev - akcijsko učenje 	<ul style="list-style-type: none"> - demonstracija - metoda dela s pisnimi viri 	<ul style="list-style-type: none"> - potreba po kulturnem izobraževanju
TURISTIČNO IN OLEPŠEVALNO DRUŠTVO ŽALEC	<ul style="list-style-type: none"> - neformalno IO - splošno IO - informativno IO 	<ul style="list-style-type: none"> - ogled - seminar 	<ul style="list-style-type: none"> - demonstracija 	<ul style="list-style-type: none"> - potreba po kulturnem izobraževanju

Iz tabele lahko razberemo, da je v obdobju po drugi svetovni vojni do leta 1960 prevladovalo formalno, neposredno in strokovno izobraževanje odraslih. Najmanj je bilo posrednega, inovacijskega in dopolnilnega izobraževanja odraslih. Pri oblikah so prevladovale oblike inštrukcije, akcijskega učenja, predstavitve in ogleda. Oblike tečaja, seminarja in vodenega samoizobraževanja smo ugotovili samo pri eni izobraževalni instituciji in drugi izobraževalni dejavnosti. Najbolj pogosto uporabljena metoda izobraževanja odraslih je bila metoda demonstracije. Uporabo metode preučevanja primerov smo ugotovili samo pri Kmetijsko gospodarski šole. S podrobno analizo vrst, oblik in metod izobraževanja odraslih ter Savičevičevih (1989, str. 117-119) meril za ugotavljanje potreb po izobraževanju odraslih, smo določili, da so v tem obdobju prevladovale potrebe po izobraževanju za delo in potrebe po kulturnem izobraževanju.

3.9.1. Sklepne ugotovitve

Na podlagi temeljitih analiz vseh posamezno obravnavanih institucij skozi vsa tri obdobja lahko strnemo in povzamemo tiste dejavnike, ki so imeli največji vpliv pri končni opredelitvi in dodelitvi izbrane potrebe za posamezno izobraževalno institucijo ali drugo izobraževalno dejavnost v posameznem obdobju. To so bile teoretično predpisane vrste, oblike in metode izobraževanja odraslih, ki so s svojimi definicijami zelo natančno sovpadale z lastnostmi, ki smo jih lahko razbrali iz podrobne analize zgodovinskih virov posameznih izobraževalnih institucij ali drugih izobraževalnih dejavnosti. Z njihovo pomočjo smo lahko zelo natančno opredelili posamezna merila, ki so podala odgovor na vprašanje: »Kateri tip potrebe po izobraževanju, je bil ključnega pomena za nastanek posamezne izobraževalne institucije ali druge izobraževalne dejavnosti v posameznem obdobju?«.

Iz prve tabele je razvidno, da so bile ugotovljene potrebe po kulturnem izobraževanju, potrebe po državljski in nacionalni vzgoji ter potrebe po izobraževanju za delo v prvem analiziranem obdobju od leta 1846 do 1914 dokaj enakovredno zastopane.

Z analizo drugega obdobja, ki je trajalo od leta 1918 do 1941, smo dobili nekoliko drugačne rezultate. Potrebo po državljski in nacionalni vzgoji smo ugotovili samo pri dveh od vseh obravnavanih izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti. Opaziti pa je bilo mogoče občutno večjo zastopanost potreb po kulturnem izobraževanju.

Iz tretje tabele, ki zajema rezultate analize zadnjega obdobja od leta 1945 do leta 1960, pa lahko razberemo, da so se ugotovljene potrebe spremenile bolj malo. Najbolj izstopajoča sprememba je ta, da pri nobeni obravnavani izobraževalni instituciji ali drugi izobraževalni dejavnosti ne ugotovimo potrebe po državljski in nacionalni vzgoji. To sicer ne pomeni, da teh ni bilo, vendar jih v naši raziskavi ne moremo dokazati. Zastopanost potreb po izobraževanju za delo in potreb po kulturnem izobraževanju se je v primerjavi s tistimi iz prejšnjih dveh obdobj le malo spremenila.

Ko primerjamo ugotovljeno prisotnost posameznih potreb v vseh treh obdobjih, je najbolj očitno dejstvo, da v nobenem obdobju in pri nobeni izobraževalni instituciji ali drugi izobraževalni dejavnosti nismo ugotovili prisotnosti splošnih potreb po izobraževanju. Naslednja ugotovitev je, da so bile potrebe po državljski in nacionalni vzgoji prisotne predvsem v prvem obravnavanem obdobju, v drugem že manj, v tretjem pa njihove prisotnosti nismo ugotovili. Potrebe po kulturnem izobraževanju in potrebe po izobraževanju za delo so bile ugotovljene v vseh treh obdobjih. Ko primerjamo zastopanost posameznih ugotovljenih potreb med obdobji, spoznamo, da so se te izrazito spreminjale. Na podlagi ugotovljenih rezultatov lahko trdimo, da so se potrebe po kulturnem izobraževanju v obdobju od leta 1918 do 1941 povečale v primerjavi z obdobjem od leta 1846 do 1914, a so v obdobju od leta 1945 do 1960 spet nekoliko padle. Če v zakup vzamemo dejstvo, da smo v obdobju od leta 1918 do 1941 analizirali samo pet izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti, kar je manj kot v preostalih dveh obdobjih, lahko sklepamo, da je ostajal delež potreb po kulturnem izobraževanju bolj ali manj enak skozi vsa tri obravnavana obdobja. To lahko potrdimo tudi z dejstvom, da smo potrebe po kulturnem izobraževanju ugotovili v vsakem obdobju pri natanko treh izobraževalnih institucijah ali drugih izobraževalnih dejavnostih. Po drugi strani pa se je delež potreb po izobraževanju za delo enakomerno povečeval skozi vsa tri obravnavana obdobja. Ne glede na to, da smo v obdobju od leta 1918 do 1941 obravnavali eno izobraževalno institucijo ali drugo izobraževalno dejavnost manj, lahko zaključimo z ugotovitvijo, da se je delež potreb po izobraževanju za delo povečeval v odvisnosti od potreb razvoja družbe v določenem obdobju.

Tako lahko na koncu strnemo in s tem tudi potrdimo naše predpostavke, da so se vrste, oblike in metode izobraževanja odraslih v Žalcu spreminjale. Glede na potrebe družbe v posameznem obdobju pa so se spreminjale tudi potrebe po izobraževanju odraslih.

ZAKLJUČEK

V diplomskem delu smo ugotovili, kako so se spreminjale potrebe po izobraževanju odraslih v Žalcu v obdobju od 1846 do 1960. Izhajali smo iz teoretičnih opredelitev vrst, oblik, metod in potreb po izobraževanju odraslih.

V teoretičnem delu smo najprej opredelili vrste izobraževanja odraslih. Najbolj značilni sta vrsti neformalnega in formalnega izobraževanja odraslih, pri čemer je glavna razlika med njima v tem, da je formalno izobraževanje certificirano in se zaključuje z javno veljavno stopnjo izobrazbe, medtem ko neformalno izobraževanje tega ne ponuja. Obe omenjeni vrsti izobraževanja odraslih sta lahko strukturirani, organizirani in sledita določenim ciljem (Jelenc 1991). Poleg teh vrst izobraževanja odraslih smo se seznanili še s samoizobraževanjem, usmerjenim ali vodenim samoizobraževanjem, posrednim, neposrednim, kompenzacijskim, inovacijskim, splošnim, strokovnim, družbenim, formativnim, informativnim in dopolnilnim izobraževanjem odraslih.

Opredelili smo tudi nekatere najbolj pogoste oblike izobraževanja odraslih: konzultacija, mentorstvo, inštrukcija, vodeno samoizobraževanje, izobraževanje na daljavo, svetovanje, tečaj, seminar, učni in študijski krožki, strokovno posvetovanje, akcijsko učenje, predstavitev in ogled.

Nato smo spoznali nekatere metode izobraževanja odraslih. Prva je bila predavanje kot ustno prenašanje znanja od ene osebe na skupino udeležencev, ki morajo predavanje predvsem pozorno poslušati (Krajnc 1979a). Predavanju so sledile metoda razgovora, metoda diskusije (pri kateri ne gre samo za podajanje snovi ali medsebojno dopolnjevanje učne snovi, ampak tudi za usklajevanje nasprotujočih si stališč, mnenj, ugotovitev in spoznanj (prav tam)), metoda vodene diskusije, metoda demonstracije, metoda igre vlog, metoda preučevanja primerov in metoda dela s pisnimi viri.

Opredelitve vrst, oblik in metod izobraževanja odraslih so nam služile kot teoretična podlaga za opredelitev potreb po izobraževanju odraslih pri posameznih

izobraževalnih institucijah in drugih izobraževalnih dejavnostih, v primeru, da teh nismo mogli razbrati iz arhivskega gradiva.

Nadalje smo opredelili potrebe po izobraževanju odraslih, ki jih avtorji zelo različno razvrščajo. Odločili smo se za delitev, ki jo omenjata Mohorčič Špolarjeva in Ivančičeva (1996): delitev na splošne potrebe po izobraževanju, potrebe po kulturnem izobraževanju, potrebe po državljski vzgoji in potrebe po izobraževanju za delo.

V raziskovalnem delu smo na kratko predstavili zgodovino mesta Žalec, in jo dopolnili s predstavitevjo izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti v Žalcu. Predstavitev smo zaradi večje preglednosti razdelili na tri obdobja: obdobje pred prvo svetovno vojno od leta 1846 do 1914, obdobje med obema svetovnjima vojnama od leta 1918 do 1941 in obdobje po koncu druge svetovne vojne leta 1945, ki smo ga zaključili z letom 1960.

Sledila je podrobna analiza posameznih izobraževalnih institucij in drugih izobraževalnih dejavnosti v Žalcu, ki smo jo prav tako razdelili na tri že omenjena obdobja. Na podlagi teoretičnega dela diplomskega dela ter zaporedno opravljenih analiz vrst, oblik in metod izobraževanja smo definirali posamezne značilnosti in jih skušali čim bolj natančno umestiti med posamezna merila izobraževalnih potreb, ki smo jih povzeli po Savičeviću (1989, str. 117-119). Na podlagi vseh dognanj smo posamezni izobraževalni instituciji ali drugi izobraževalni dejavnosti pripisali tisto potrebo, ki jo je definirala najbolj natančno. Ugotovitve o vrstah, metodah, oblikah in potrebah smo povzeli ter jih sistematično in hierarhično razvrstili znotraj treh obravnavanih obdobj.

Tako smo sistematično prišli do cilja raziskave potreb po izobraževanju odraslih v Žalcu, ki smo si ga zastavili na začetku. Na podlagi podrobne analize primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov smo uspeli ugotoviti, da v nobenem obravnavanem obdobju ni bilo zaznati prisotnosti splošnih potreb po izobraževanju. Ugotovili smo tudi, da so se potrebe po državljski in nacionalni vzgoji pojavljale izbranih izobraževalnih institucijah in drugih izobraževalnih dejavnostih v naši raziskavi pojavljale v prvem obravnavanem obdobju, manj v drugem, v tretjem pa ne več.

Ugotovili smo tudi, da se skozi vsa tri obravnavana obdobja delež prisotnosti potrebe po kulturnem izobraževanju ni bistveno spreminjal. Analiza je pokazala tudi, da so se potrebe po izobraževanju za delo skozi obravnavana obdobja stalno povečevale. To dokazuje razvoj gospodarstva in družbe ter spremembe življenja in dela v Žalcu. Ugotavljamo, da je zadovoljevanje potreb po izobraževanju v kronološkem zaporedju čedalje bolj orientirano na delo, kar pomeni, da se je čedalje več ljudi odločalo za nadaljnje izobraževanje zato, da bi lahko zadostili individualnim potrebam, ki zavedno ali pa nezavedno postajajo čedalje bolj odvisne predvsem od dela ali poklica, ki ga posamezniki opravljajo ali pa bi si ga želeli opravljati. Razloge zato pa najdemo predvsem v nenehnem družbenem in tehnološkem razvoju, ki so ga v Žalcu prinesle tudi posledice prve in druge svetovne vojne.

LITERATURA

- AS 68 – Arhiv Republike Slovenije, Kraljevska banska uprava Dravske banovine. Upravni oddelek. Društvena pravila.
- Bernik, V. (1983). Žalska osnovna šola od začetkov do današnjih dni. V: Savinjski zbornik V (str. 396-423). Žalec: Kulturna skupnost občine Žalec.
- Bogataj, N. (ur.). (2005). Študijski krožki. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Božiček, E. (1983). Od »Eдинosti« 1899 do »Svobode« 1982. V: Savinjski zbornik V (str. 343-359). Žalec: Kulturna skupnost občine Žalec.
- Drogenik, O. (1999). Splošno, neformalno izobraževanje za razvoj civilne družbe: razvojni načrt vseživljenjskega v nekaterih evropskih državah in primerjava s Slovenijo. Andragoška spoznanja, 5, št. 4, str. 27-38.
- European Commission. (2000). A memorandum of lifelong learning. Dostopno prek: <http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/MemorandumEng.pdf> (2. september 2011)
- Galbraith, M. W. (2004). Adult learning methods: a guide for effective instruction. Malbar: Krieger.
- Gerlič, I. (2001). Sodobna informacijska tehnologija v slovenskem izobraževalnem sistemu - stanje in trendi. Kranj: vzgoja in izobraževanje v informacijski družbi, 34.
- Gerlič, I. (2003). Pedagoško-didaktični vidiki izobraževanja na daljavo. V: Geder, M. (2003). E-izobraževanje doživeti in izpeljati. Zbornik strokovne konference, 3. In 4. November 2003. Maribor: Doba. Str. 41-45.
- Gluk, J. (1959). Šolstvo in ljudska prosveta. V: Savinjski zbornik I (str. 173-213). Žalec: Kulturna skupnost.
- Gomezelj Omerzel, D., Trunk Širca, N. (2006). Implementacija sistema priznavanja neformalnega in priložnostnega učenja v slovenski visokošolski prostor. Univerza na Primorskem: Fakulteta za management Koper.
- Goropevšek, B. (2003). Narodna čitalnica v Celju 1862-1927. Celje: Mestna četrt Center, Osrednja knjižnica Celje.

- Govekar-Okoliš, M. (2010). Srednje šole na Slovenskem pri oblikovanju nacionalne identitete Slovencev v drugi polovici 19. Stoletja. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Govekar-Okoliš, M., Ličen, N. (2008). Poglavlja iz andragogike. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Grobelnik, G. (1974). Dokument iz gledališkega življenja v Žalcu 1846. V: Celjski zbornik 1974 (str. 505-509). Celje: Kulturna skupnost Celje.
- Habsburška deklaracija o učenju (1997)
- Hazler, V. (1974). Društva v Žalcu. (Proseminarska naloga). Ljubljana.
- Hmeljar. (1950). Žalec: Hmeljarsko združenje Slovenije.
- Jelenc, S. (1996). ABC izobraževanja odraslih. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Jelenc, Z. (1982). Neformalno izobraževanje odraslih. Sodobna pedagogika, št. 3-4, str. 186-193.
- Jelenc, Z. (1991). Terminologija izobraževanja odraslih. Ljubljana: Pedagoški inštitut pri Univerzi v Ljubljani.
- Jelenc, Z. (1992). Neformalno izobraževanje odraslih v organizacijah. (Doktorska disertacija). Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Jelenc, Z. (1994a). Splošna in teoretična opredelitev neformalnega izobraževanja odraslih. V: Raziskovalni projekt Izobraževanje odraslih kot dejavnik razvoja Slovenije. Raziskovalno poročilo 5 (str. 53-68). Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Jelenc, Z. (1994b). Nekatera teoretska izhodišča, temeljne opredelitve in razmejitve pri koncipiranju izobraževanja odraslih. Snovanje in urejanje izobraževanja odraslih. V: Raziskovalni projekt Izobraževanje odraslih kot dejavnik razvoja Slovenije. Raziskovalno poročilo. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Jelenc, Z. (2000). Strategija in koncepcija izobraževanja odraslih v Sloveniji. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Jelenc, Z. (2008). Vpliv koncepta in strategije vseživljenjskosti učenja na strokovno izrazje v vzgoji in izobraževanju. V: Vseživljenjsko učenje in strokovno izrazje. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Jereb, J. (1998). Teoretične osnove izobraževanja. Kranj: Moderna organizacija.

- Jošt, M., Strahovnik, K. (1983). Sokolsko društvo Žalec. V: Savinjski zbornik V (str. 303-324). Žalec: Kulturna skupnost.
- Kač, T., Jezernik, K., Koceli, L., Medved, M., Veber, B. (2010). Žalec. Žalec: ZKŠT - Zavod za kulturo, šport in turizem.
- Knowles, M. (1980). The modern practice of adult education: from pedagogy to andragogy. Englewood cliffs: Cambridge Adult Educator.
- Krajevni leksikon Slovenije. (1995). Ljubljana: DZS.
- Krajnc, A. (1979a). Izobraževanje ob delu. Ljubljana: Dopisna delavska univerza.
- Krajnc, A. (1979b). Metode izobraževanja odraslih. Ljubljana: Delavska enotnost.
- Krajnc, A. (2006). Kdo si bili moji mentorji? Kdo mi je lahko mentor?. Andragoška spoznanja, 12, št. 4, str. 31-39.
- Kranjčec, R. (2005). Mentorstvo kot pot učenja in osebnega razvoja. Andragoška spoznanja, 11, št. 1, str. 46-55.
- Ličen, N. (2009). Uvod v izobraževanje odraslih. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Medved, N. (2007). Razvoj in delovanje Krajskega Sokola do prve svetovne vojne. Ljubljana: diplomsko delo.
- Meh, S. (1983). Turistično društvo Žalec in njegovi predhodniki. V: Savinjski zbornik V (str. 270-276).
- Melik, V. (1959). Razmere na Slovenskem v dobi taborov. V: Savinjski zbornik I (str. 9-16). Žalec: Kulturna skupnost.
- Melik, V. (1974). 110 let žalskega tabora. V: Savinjski zbornik IV (str. 10-15). Žalec: Kulturna skupnost.
- Mijoč, N., Krajnc, A., Findeisen, D. (1993). Študijski krožki. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Mijoč, N. (1994). Razvoj sodobnih modelov, oblik in metod izobraževanja odraslih. Splošna predstavitev stanja in smeri razvoja. V: Raziskovalni projekt Izobraževanje odraslih kot dejavnik razvoja Slovenije. Raziskovalno poročilo 2 (str. 1-19). Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Mohorčič Špolar, V., Ivančič, A. (1996). Potrebe po izobraževanju odraslih. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

- Natek, M. (1965). Žalec – naselje in prebivalstvo. V: Savinjski zbornik II (str. 7-41). Celje: »Celjski tisk«.
- Orožen, J. (1983). Kmetijsko-hmeljarska šola. V: Savinjski zbornik V (str. 440-452). Žalec: Kulturna skupnost.
- Pastuović, N. (1978). Obrazovni ciklus. Zagreb: Andragoški center.
- Pastuović, N. (1985). Andragoški ciklus. V: Andragogija (str. 103-116). Zagreb: Školska knjiga.
- Pastuović, N. (1985). Metodologija andragoških istraživanja. V: Andragogija (str. 19-56). Zagreb: Školska knjiga.
- Podmenik, D. (1997). Ugotavljanje potreb po visokoškolskem izobraževanju odraslih: konceptualna raznolikost pristopov. Andragoška spoznanja, št. 2, str. 64-70.
- Popit, A. (2002). Žalski Sokol v obdobju od 1903 do 1941. Ljubljana: diplomsko delo.
- Prostovoljno gasilsko društvo Žalec : 1881-1961. (1961). Žalec: Prostovoljno gasilsko društvo, 1961 (Celje: Celjski tisk).
- Queeney, D. (1995). Assessing needs in continuing education: an essential tool for quality improvement. San Francisco: Jossey-Bass, cop.
- Petriček, A. (1931). Delovanje hmeljarskega društva. Slovenski hmeljar: glasilo hmeljarskega društva za Slovenijo, št. 4.
- Sagadin, J. (1993). Poglavlja iz metodologije pedagoškega raziskovanja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.
- Savićević, D. (1989). Konceptcija obrazovnih potreba u andragogiji. Zagreb: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Sedmak, F. (1965). Razvoj in perspektive šolstva v žalski občini. V: Savinjski zbornik II (str. 277-313). Žalec: Kulturna skupnost.
- Serše, A. (1995). Strokovno šolstvo v osrednji Sloveniji do leta 1941. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije.
- Simonič, M. (1992). Žalec in savinjska hmeljarska tradicija. Žalec: Poslovna skupnost za hmeljarstvo Slovenije.
- SI ZAC/0856, Obrtno nadaljevalna šola v Žalcu, A.425 Strokovne/poklicne šole. Zgodovinski arhiv Celje.
- Šolske kronika Osnovne šole Žalec, od 1870-1960.
- Tomić, A. (2003). Izbrana poglavja iz didaktike. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

- Urbašek, A. (1983). Krajevna organizacija rdečega križa Žalec. V: Savinjski zbornik V (str. 281-286). Žalec: Kulturna skupnost.
- Uršič, S. (1999). Čitalnice – posebnost slovenske zgodovine. Andragoška spoznanja, št. 3 , str. 69-83.
- Valentinčič, J. (1983). Sodobno izobraževanje odraslih. Ljubljana: Dopisna delavska univerza.
- Vrečer, R. (1930). Savinjska dolina: s posebnim ozirom na splošno, krajevno in upravno zgodovino v besedi in sliki. Žalec: samozaložba.

IZJAVA O AVTORSTVU IN OBJAVI NA SPLETNIH STRANEH

Spodaj podpisana Neža Kočever izjavljam, da je diplomsko delo z naslovom Ugotavljanje potreb po izobraževanju odraslih v Žalcu v letih od 1846 do 1960 moje avtorsko delo in da se strinjam z objavo v elektronski obliki na spletnih straneh Oddelka za pedagogiko in andragogiko.

Žalec, 02. 11. 2011

Neža Kočever